

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI

**BENGAL BASININDA TÜRKİYEİN SUNUMU: ‘15 TEMMUZ
DARBE GİRİŞİMİ’ HABERLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

DR. ÖĞR. ÜYESİ F. BETÜL AYDIN VAROL

HAZIRLAYAN

MD LABİB FAİSAL KHAN

KONYA- 2023



T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin

Adı Soyadı: MD LABİB FAİSAL KHAN

Numarası: 204222001017

Ana Bilim / Bilim Dalı Gazetecilik

Programı: Yüksek Lisans

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi F. Betül AYDIN VAROL

Tezin Adı: BENGAL BASININDA TÜRKİYE'NİN SUNUMU: '15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİ' HABERLERİ

ÖZET

Bangladeş, Türkiye ile tarihsel ve kültürel bağları olan bir ülkedir. Dolayısıyla Türkiye'deki olaylar genellikle Bangladeş medyasında da yer almaktadır. Bangladeş basınının Türkiye'deki darbe girişimiyle ilgili haberlerinin sunumunu eleştirel bir perspektiften değerlendirmek ve medyanın toplumsal algı üzerindeki etkisini anlamaya çalışan bu araştırma, Türkiye'deki 15 Temmuz Darbe Girişimi ile ilgili Bangladeş basınında çıkan haberlerin eleştirel söylem analizi yöntemleriyle incelenmiştir.

Tüm bunlarla birlikte çalışma içerisinde yer alan ve Bangladeş basınında çıkan haberler dil, tonlama, ideolojik eğilim, retorik ve etik unsurlar kapsamında bir değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu analiz ile haberlerin dilindeki ideolojik eğilimler, manipülasyon, ötekileştirme, dezenformasyon gibi habercilik ilke ve etiğine aykırı unsurlar belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca, haberlerin toplum üzerindeki etkisi ve medyanın haber sunumundaki tarafsızlık, doğruluk, etik ve toplumun birliği gibi ilkeler ele alınmıştır.

Medyanın haber sunumunda aktif bir rol oynayarak toplumsal algıyı şekillendirebileceği gerçeği araştırmanın önemini ortaya çıkartmaktadır. Bangladeş basınındaki haberlerin eleştirel bir analizi, Türkiye'ye dışarıdan bir bakış açısı sunarak farklı perspektifleri

anlamamıza ve medyanın haber sunumundaki olası önyargıların belirlenebilmesi açısından ayrıca önem arz etmektedir. Ayrıca, elde edilen bulgular, medyanın haber sunumundaki çeşitlilik, doğruluk ve tarafsızlık gibi ilkeleri göz önünde bulundurarak toplumun bilgi edinme sürecinde daha sağlıklı bir iletişim ortamının oluşturulmasına katkıda bulunabilir.

Anahtar Kelimeler: 15 Temmuz, Haber, Bengal Basını, Söylem





T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin

Adı Soyadı: MD LABİB FAİSAL KHAN

Numarası: 204222001017

Ana Bilim / Bilim Dalı Gazetecilik

Programı: Yüksek Lisans

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi F. Betül AYDIN VAROL

Tezin İngilizce Adı: PRESENTATION OF TURKEY IN THE BANGAL PRESS: ‘JULY 15
COUP ATTEMPT’ NEWS

ABSTRACT

Bangladesh is a country with historical and cultural ties to Turkey. Consequently, events in Turkey are often covered in the Bangladeshi media. This research aims to critically evaluate the presentation of news related to the attempted coup in Turkey within the Bangladeshi media, seeking to understand the impact of the media on societal perceptions. The study employs critical discourse analysis methods to examine how news regarding the July 15th Coup Attempt in Turkey was portrayed in the Bangladeshi media.

Within this study, an evaluation is made of the news published in the Bangladeshi media concerning language, tone, ideological inclinations, rhetoric, and ethical considerations. This analysis attempts to identify elements within the language of the news that may go against journalistic principles and ethics, such as ideological inclinations, manipulation, othering, and disinformation. Additionally, the study addresses the impact of news on society and principles such as neutrality, accuracy, ethics, and societal unity in the presentation of news by the media. The research highlights the significance of the media’s active role in shaping societal perceptions through news presentation. A critical analysis of news in the Bangladeshi media

offers an external perspective on Turkey, aiding in the understanding of diverse perspectives and identifying potential biases in media presentation. Moreover, the findings obtained, considering principles such as diversity, accuracy, and neutrality in news presentation, can contribute to establishing a healthier communication environment for the public's information-gathering process.

This analysis underscores the role of media in shaping societal perceptions and highlights the importance of critical evaluation for a more nuanced understanding of global events and their portrayal in the media, particularly from an external viewpoint such as that of Bangladesh. Additionally, it emphasizes the role of media in upholding ethical standards and fostering a more informed and balanced societal communication environment.

Keywords: 15 July, News, Bangal Press, Discourse

İÇİNDEKİLER

ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	vi
GÖRSEL VE TABLOLOR LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BANGLADEŞ'İN VE BANGLADEŞ BASINININ TARİHÇESİ VE GELİŞİMİ

1. Bangladeş'in Erken Tarihçesi	3
1.1. Eski Çağ Tarihçesi	4
1.2. Müslüman Krallıklar	6
1.3. Babür İmparatorluğu (1576-1717)	6
1.4. İngiliz Sömürge Dönemi.....	14
1.5. Pakistan Dönemi	16
2. Türkiye ve Bangladeş'in Tarihsel İlişkileri.....	16
2.1. Ekonomik İlişkiler	18
2.2. Kültürel Açısından İlişkiler.....	19
2.3. Siyasal İlişkiler.....	20
3. BANGLADEŞ BASININ TARİHİ VE GELİŞİMİ	22
3.1. Bengal Basının Başlangıcı	22
3.2. Pakistan Döneminde Basın	25
3.3. Bağımsızlık Savaşında Basın	26
3.4. Bağımsızlık Savaşından Sonraki Dönemde Basın	27
3.5. Yeni Dönem Gazeteler.....	28
3.6. İlk Sıradaki Gazeteler ve Tirajları.....	29
3.7. Haber Ajansları	33
3.8. Bengalce Dilinde Yayın Yapan Uluslararası Medya Kuruluşları.....	34
3.9. Online Gazete Dönemi.....	35

İKİNCİ BÖLÜM

MEDYANIN İDEOLOJİK ETKİSİ

1. Bir Kavram Olarak İdeoloji	38
1.1. İdeolojinin İşlevleri.....	40
1.2. İdeolojiye Yönelik Farklı Yaklaşımlar	43
1.2.1. Karl Marks.....	43
1.2.2. Louis Althusser	44
1.2.3. Antonio Gramsci	47
2. Medya Çalışmalarına İlişkin Yaklaşımlarda İdeoloji.....	49
2.1. Frankfurt Okulu	50
2.1.1. Frankfurt Okulunun Aydınlanma ve Eleştirisi	51
2.1.2. Frankfurt Okulu: Pozitivizm ve Bilim Eleştirisi	51
2.2. Kültürel Çalışmalar.....	52
2.3. İletişimin Ekonomi Politikası.....	53
2.4. Eleştirel Kuramcılarının Aydınlanma ve Modernite Eleştirisi	54
2.4.1. Kitle Kültürü ve Kültür Endüstrisi Eleştirisi.....	54
2.4.2. Kültür Endüstrisi ve Kitle İletişim Araçları	56
3. Medya ve Söylem İlişkisi.....	57
3.1. Söylem Nedir?	58
3.2. Söylem Çözümlemesi	59
3.3. Eleştirel Söylem Çözümlemesi	60
3.4. Medyada Söylemin İnşası	63
3.5. Medyada İdeolojik Söylem	63

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BANGLADEŞ BASININDA TÜRKİYE'NİN SUNUMU

1. Araştırmanın Metodolojisi.....	66
1.1. Araştırmanın Amacı.....	66
1.2. Araştırmanın Önemi.....	66
1.3. Araştırmanın Yöntemi	67
2. Bangladeş Basınında Türkiye'nin Sunumu	68
2.1. Ele alınan gazetelerin seçim nedeni	68

2.2. BBC Bangla Haberleri	69
2.3. DW Haberleri.....	72
2.4. Prothom Alo Haberleri.....	75
2.5. İnqilab Gazetesi Haberleri	78
SONUÇ	81
KAYNAKÇA	84
İNCELENEN HABERLERİN LİNKLERİ	98

GÖRSEL VE TABLOLOR LİSTESİ

Resim 1. Hilafet Komitesi tarafından yardım toplama amacıyla kullanılmış makbuzu	17
Resim 2. Türkiye’den gelen semazenleri	20
Resim 3. Bashundhara Grub’un medya organları	29
Resim 4. Transcom Grub’un medya organları.	30
Resim 5. Jamuna Grub’un medya organları.....	31
Resim 6. Bashundhara Grub’un medya organları	Error! Bookmark not defined.
Resim 7. Transcom Grub’un medya organları	32
Resim 8. ETBL Grub’un medya organları	33
Tablo 1. Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu- Deik Raporu/ Eylül 2022	18

KISITLAMALAR LİSTESİ

AA:	Anadolu Ajansı
AB:	Avrupa Birliği
AFP:	Agence France-Presse
AP:	Associated Press
APP:	Associated Press of Pakistan
BBC:	British Broadcasting Corporation (Britanya Yayın Kuruluşu)
BSS:	Bangladesh Sangbad Sangstha
CNN:	Cable News Network
DW:	Deutsche Welle
ESÇ:	Eleştirel Söylem Çözümlemesi
IPS:	Inter Press Service
PTI:	The Press Trust Of India
TBMM:	Türk Büyük Millet Meclisi
TDK:	Türk Dil Kurumu
TRT:	Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu
UNB:	United News Of Bangladesh (Birleşik Bangladeş Haberleri)
UNESCO:	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
Xinhua:	Xinhua News Agency

GİRİŞ

Türkiye, yakın tarihinde demokrasiye yönelik en önemli tehditlerden biri olan 15 Temmuz darbe girişimiyle derinden sarsılmıştır. Bu kritik olay, Türk halkının demokratik değerlere olan bağlılığını göstermesi açısından hayati bir dönüm noktası olmuştur. Darbe girişimi sırasında halkın gösterdiği direnişin yanı sıra medyanın da büyük bir rol üstlendiğini görmekteyiz. Medya organları, halkı bilgilendirmek, olayların gerçek doğasını aktarmak ve toplumun birlik ve dayanışma ruhunu güçlendirmek gibi önemli sorumlulukları yerine getirdi.

Bu çalışma, Bangladeş basınının Türkiye'deki darbe girişimiyle ilgili haber sunumunu eleştirel bir bakış açısıyla incelenmesini amaçlamaktadır. Bangladeş medyasının Türkiye ile tarihsel ve kültürel bağlantıları olduğu ve Türkiye'deki olayların genellikle Bangladeş medyasında yer aldığı düşünüldüğünde, Bangladeş basınının Türkiye'deki darbe girişimiyle ilgili haberlerinin analizi, medyanın olayları nasıl aktardığını anlamamız açısından oldukça önemlidir.

Eleştirel söylem analizi, medyanın haber dilini, söylem biçimini ve haberin sunumunu inceleyerek toplum üzerindeki etkisini anlamamıza yardımcı olan bir yöntemdir. Bu analiz, haberlerin dilindeki ideolojik eğilimleri, manipülasyonu, ötekileştirmeyi veya yanıltıcı bilgi aktarımını belirlemeye çalışmaktadır. Bu çalışma, Bangladeş basınında yer alan haberlerin eleştirel söylem analizi ile Türkiye'deki 15 Temmuz Darbe Girişimi hakkındaki haberlerin nasıl sunulduğunu ve bu sunumun toplum üzerindeki etkisini değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Araştırmanın önemi, medyanın haberlerin sunumunda aktif bir rol oynayarak toplumsal algıyı şekillendirebileceği gerçeğinden kaynaklanmaktadır. Bangladeş basınında yer alan haberlerin Türkiye'deki darbe girişimi hakkındaki sunumu, olayın anlaşılmasında ve yorumlanmasında Bangladeşli okuyucuların bilgi ve algılarını etkileyebilir. Bu nedenle, Bangladeş basınındaki haberlerin eleştirel bir analizi, Türkiye'ye dışarıdan bir bakış açısı sunarak farklı perspektifleri anlamamıza ve medyanın haber sunumundaki olası önyargıları belirlememize yardımcı olabilir.

Araştırma sürecinde, eleştirel söylem analizi yöntemleri kullanılacak ve Bangladeş basınında Türkiye'deki darbe girişimiyle ilgili çıkan haberler derinlemesine incelenecektir. Haberlerdeki ifade biçimleri, kelime tercihleri, alıntılar ve başlıklar gibi unsurlar eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirilecek ve haberlerin hangi ideolojik eğilimleri yansıttığı ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır.

Bu alışma, Türkiye’deki darbe girişimiyle ilgili haberlerin Bangladeş basınında nasıl aktarıldığına dair bir anlayış elde etmeyi ve medyanın toplumsal farkındalık üzerindeki etkisini değerlendirmeyi hedeflemektedir. Araştırma sonuçları, medyanın haber sunumunda nesnellik, doğruluk, etik ve toplumsal birliğe katkı gibi önemli unsurları ele alarak, medya etiği ve habercilik standartlarına dair tartışmalara katkıda bulunabilir.

Bu alışma, medyanın haber sunumunda çeşitlilik, doğruluk ve tarafsızlık gibi temel ilkeleri gözeterek toplumun bilgi edinme sürecinde daha sağlıklı bir iletişim ortamının oluşturulmasına yardımcı olabilir. Ayrıca, Bangladeş basınındaki haberlerin eleştirel analizi, medyanın toplumsal sorumluluğunu anlamamıza ve haberlerin etkili bir şekilde sunulmasına yönelik geliştirmeler yapmamıza katkı sağlayabilir.

Türkiye’de meydana gelen 15 Temmuz Darbe Girişimi ile ilgili Bangladeş basınında yer alan haberler, eleştirel bir bakış açısıyla incelenmiştir. Eleştirel söylem analizi yöntemi kullanılarak Bangladeş medyasında çıkan haberlerin ifade tarzı ve bu ifadelerin altında yatan ideolojik unsurlar analiz edilecektir. Bu alışma, medyanın haber sunumundaki tarafsızlık, doğruluk, etik ve toplumun birliği gibi ilkelere odaklanarak medya etiği ve gazetecilik standartlarına katkı sağlayabilir. Aynı zamanda elde edilen bulgular, medyanın toplumsal sorumluluğunu anlamada ve haberlerin daha etkili bir şekilde sunulmasını sağlamada rehberlik edebilir.

BİRİNCİ BÖLÜM

BANGLADEŞ'İN VE BANGLADEŞ BASINININ TARİHÇESİ VE GELİŞİMİ

1. Bangladeş'in Erken Tarihçesi

Bangladeş, Güney Asya'da bulunan kalabalık ve gelişmekte olan bir ülkedir. 1971 yılında, Pakistan'a karşı 9 ay süren bir savaşın ardından bağımsız bir ülke olarak dünya haritasında kendine yer bulmuştur.

Bengal uygarlığının tarihi, Kalkolitik (Calcholic) dönemden günümüze kadar yaklaşık dört bin yıldan fazla bir süreyi kapsamaktadır. Günümüzde ülke nüfusunun yüzde 89'u Müslümanlardan oluşmakla birlikte, ilk yerli topluluklar Antik Hindu ve Budist imparatorlukları arasındaki çatışma ve rekabetin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır (2019 Report on International Religious Freedom: Bangladesh, 2019).

İslam'ın resmi din olduğu ve İslam Konferansı Örgütü (İKÖ) verilerine göre dünyanın en büyük dördüncü Müslüman ülkesi olan Bangladeş'te, İslam dini ilk kez 6. ve 7. yüzyıllar arasında Arap tüccarların etkisiyle tanımlanmaya başlamıştır. Ancak bu dönemde Müslüman nüfus henüz sınırlıydı ve bölge, hükümet olarak küçük Hint krallıklarının (feodal sistem) parçalarından oluşmaktadır. Daha sonra 13. yüzyılın başlarında, ilk askeri güç olarak Bahtiyar Khilji'nin liderliğindeki askeri fetihler ve Şah Celal gibi önemli dini figürlerin çabalarıyla 'İslam' yavaş yavaş yaygın bir din haline gelmeye başlamıştır. İslam'ın yayılmasına katkıda bulunan unsurlardan biri de Müslüman hükümdarlar tarafından inşa edilen camiler olmuştur. Bengal bölgesi, 14. yüzyıldan itibaren Müslüman Sultan Sahmsuddin İlyas Şah tarafından yönetilmiş ve o dönemde 'Şahi Bangla' olarak anılmıştır. Sah, bölgesel imparatorluklar üzerinde askeri hâkimiyet kurarak ülkenin ekonomik refahını artırmıştır. Bu dönemde Avrupalılar, Şahi Bengal'i ticaret için en zengin ülke olarak görmüşlerdir (Nanda, 2005, s. 10). Bengal bölgesi, Babür İmparatorluğu döneminde, tüm İmparatorluğun Gayri Safi Yurt İçi Hasılasının (GSYİH) yaklaşık yarısını üretiyor ve dünya GSYİH'nin yüzde 12'sini aşarak tüm Batı Avrupa'dan daha fazla katkı sağlamaktadır. Bu ekonomik zenginlik, erken sanayi çağının başlangıcını işaret etmektedir. O dönemde, Bengal bölgesi çeşitli iniş çıkışlar yaşasa da 1757 yılına kadar Müslüman yönetimi altında özgürce varlığını sürdürmüştür (Alam, 2000, s. 32).

Tüm bunlarla birlikte 18. yüzyılın başlarında İngiliz Krallığı tarafından ticari amaçlarla kurulan East India Company'nin gelmesiyle birlikte Bengal'de bir ayaklanma başlamış ve bu olay Babür İmparatorluğu'nun çöküşünü tetiklemiştir. Bu sürecin ardından Bengal eyaleti yarı özerk bir duruma, eyaletin yönetimi ise Nawab Sirajuddaula'ya geçmiştir.

Yine 1757 yılında ‘East India Company’, Polashi Savaşı’nı kazanarak bölgeyi işgal etmiştir. Olayın sonucunda ise bu bölge, İngiliz Sanayi Devrimi’ne önemli katkılarda bulunmuştur. Ancak zamanla kendi gelişimi ve sanayileşmesi tamamen yok olmuştur. Özgürlüğünü kaybeden bu bölgenin adı ‘Bengal Presidency’ olarak değiştirilmiştir (Esposito, 2004, s. 174).

Farklı bir bakış açısıyla bu bölge yaklaşık 200 yıl boyunca İngiliz yönetiminin ardından 1947’de modern Bengal’in sınırları çizilerek, Pakistan devletinin bir parçası olarak varlığını sürdürmüştür. İngilizler bölgeden ayrılmadan önce belirlenen bu sınırlar çerçevesinde, bugünkü Bangladeş’i “Doğu Pakistan”, şu anki Pakistan ise “Batı Pakistan” olarak tanımlamıştır (Jacobs, 2012).

Mart 1971’de bağımsızlık ilanının ardından Doğu Pakistan, dokuz aylık kanlı bağımsızlık savaşı sonucunda zafer elde ederek Bangladeş Halk Cumhuriyeti olarak ortaya çıkmıştır. Bağımsızlık sonrası süreçte ise ülke bir dizi zorlukla karşılaşmıştır bunlar kıtlık, doğal afetler, geniş çaplı yoksulluk, siyasi istikrarsızlık ve askeri darbelerdir. 1991’de demokrasinin yeniden kurulmasının ardından Bangladeş, görece bir barış dönemi yaşadı ve ekonomik ilerlemeler kaydetmektedir. İnsan kaynakları ve hazır giyim endüstrisindeki gelişmeler sayesinde Bangladeş, Güney Asya’da en büyük ikinci ekonomik güç haline gelmiştir (Sharma, 2001).

1.1. Eski Çağ Tarihçesi

Hindistan tarihi M.Ö. 3000’lerden başlayıp 20. yüzyılın ortalarına kadar Hint alt kıtasının antik, orta çağ ve modern öncesi dönemlerini kapsamaktadır. Tarihçilere göre, Hz. İsa’nın doğumundan yaklaşık bir milyon yıl önce bu topraklarda ilk insan yerleşimi başlamıştır. Ancak Hindistan’ın belgelenmiş tarihi, M.Ö. 3300 ile M.Ö. 1300 yılları arasında Hint Yarımadası’nın kuzeybatı bölgesinde İndus Uygarlığının ortaya çıkması ve yayılmasıyla başlamaktadır. M.Ö. 2600-1600 yılları arası döneme ise genellikle “Harappa Dönemi” adı verilmektedir. Bu süre zarfında, Ganga Nehri merkez alınarak 16 farklı büyük krallık kurulmuştur. Bu krallıklar toplu olarak “Mahajanapads” olarak adlandırılmıştır. Bu yerleşimlerin birçoğu monarşi ile yönetilirken aralarından “Lichibi Krallığı” diğerlerinden farklı olarak demokratik bir yapı benimsemiştir. Magadha’da bu dönemdeki şehirlerden biridir ve bu şehirde M.Ö. 6. yüzyılda “Mahavira” ve “Gautama Buddha” doğmuştur. Tüm bunlarla beraber bugünkü Bengal bölgesinin bazı kısımlarında ise o dönem için “Magadh” krallığının yönetimi bulunmaktaydı (McLeod, 2002, s. 12).

Oxford Üniversitesi Hint tarihi araştırmalarına göre M.Ö. 3. yüzyıldan önce Bengal halkıyla ilgili herhangi bir bilginin bulunmadığı belirtilmesine karşın tarihçiler, bu dönemde bu topraklarda ‘İndo-Aryan, Dravida ve Moğol’ geçmişinin bulunduğunu söylemektedir. Baxter’e (1997) ise tam da bu noktada bu milletlerden bir topluluğun adının ‘Bango’ (Bengal) olabileceğini belirtmektedir. Bangladeş’teki arkeolojik kazılarda ise Hindistan alt kıtasında NBPW¹ (Siyah ve kırmızı eşya-BRW) dönemine (M.Ö. 800-200) ait izler ortaya çıkarılmış olmasıyla Hint kıtasında Demir Çağı M.Ö. 700’lerde başlamış ve M.Ö. 500-300 arasına kadar sürmüştür. Arkeologlar ve tarihçilere göre, bu belirlenen dönemde Kuzey Hindistan’da on altı büyük krallık kurulmuş ve bunlardan birinin şu anki Bangladeş veya ‘Bango Krallığı’ olduğu tahmin edilmektedir (Singh, 2008, s. 260).

Erken yerleşim (Antik Hindistan)

Antik Hindistan, çeşitli güçlü denizci milletlerden oluşmaktadır. Bu milletler arasında öne çıkanlar ise Bengal, Kaling ve Tamil milletleridir. Bu açıdan bir değerlendirme yapıldığında çeşitli tarihçilere göre Bengal halkı Güneydoğu Asya’da, özellikle Sumatra adasında büyük bir imparatorluk kurmuşlardır. Bu imparatorluğun adı Sri Vijay Samrajya olarak bilinmektedir. Coğrafi olarak Vietnam’a yakın olmaları, bu milletlerin ilişkilerinin Vietnam’a kadar uzandığını göstermektedir. Vietnam’ın tarihinde ise “Lak Long” (Lakshan) adlı bir kişinin “Bon-Lang” adında bir krallık kurduğu anlatılır ve bu krallığın bugünün dünyasında Bengal krallığına denk geldiği düşünülmektedir. Tüm bunlara ek olarak bu krallık M.Ö. 300’ler kadar geriye gitmektedir. (Bandyopadhyay R. D., 1960, s. 20).

Bengal Krallığı yukarıda anlatılan gelişmelerle Antik Hint alt kıtasında ve dünya genelinde daha tanınır bir hale gelmiştir. Bu gelişmenin ardından Bengal bölgesinde “Nanda Krallığı” da tarihsel olarak önemli bir duruma yükselmiştir. Bu dönemde Bengal İmparatorluğu, Kuzey Hindistan’ın tamamını kapsayacak şekilde genişlemiştir. Bu süre zarfında Bengal, Magadha’yı (şu anda Bihar olarak bilinir) ele geçirerek bu iki krallığı birleştirerek yeni bir imparatorluk olan “Banga-Magadha”yı oluşturmuştur. Yunan tarihinde, bu birleşik krallık “Gangaridai” ve “Prasi” olarak anılmıştır. Bu krallığın en güçlü hükümdarı Mahapadma döneminde, iki yüz bin piyade, yirmi bin süvari, dört bin savaş arabası ve iki bin fil bulunduğu kaydedilmiştir (Majumdar, 1960, s. 198).

¹ M.Ö. 800-200 arasında süren Hint alt kıtasının bir kentsel Demir Çağı kültürü.

1.2. Müslüman Krallıklar

Bu bölgede İslam, 7. yüzyılda Arap Müslüman tüccarlar ve Sufi misyonerlerin gayretleriyle yayılmaya başlamış olup ardından 12. yüzyılda Müslüman yöneticiler Bengal'i fethetmiş ve böylece İslam dini bölgede resmiyet kazanmıştır.

Farklı bir ifadeyle 12. yüzyılda Delhi, Müslüman hükümdarlar tarafından yönetilirken Bengal bölgesi o dönemde küçük krallıklardan oluşmaktadır. Bu bölgeyi Delhi yönetimi altına alabilmek amacıyla 1202 yılının başlarında Delhi Sultanlığı, askeri güçlerini Bengal'e yönlendirmiştir (Schimmel, 1980, s. 12). Bu askerler, Bengal ve Bihar'ı başarılı bir şekilde Müslüman yönetimin bir parçası haline getirmişlerdir. Başlangıçta Bengal, farklı Türk kabileleri tarafından yönetilirken, daha sonra Araplar, Persler, Afganlar, Babürler gibi çeşitli medeniyetler tarafından idare edilmiştir. Müslüman yeni yönetimlerin hüküm sürdüğü dönemde, Bengal'de saraylar, kaleler, camiler, türbeler, bahçeler, yollar ve köprülerin inşa edilmesiyle şehirler gelişmiştir. Böylece yeni ticaret yolları refahı ve yeni kültürel yaşamı beraberinde getirmiştir.

Bengal Sultanlığı, zaman içinde Delhi Sultanlığı'nın zayıflaması ve iç karışıklıklar nedeniyle çeşitli güç mücadelelerine sahne olmuştur. Bu iç çatışmalar ve dış tehditler sonucunda sultanlığın gücü azalmış ve sonunda 1576 yılında Bengal Sultanlığı, Babür İmparatorluğu'nun yönetimi altına girmiştir. Bu tarihten sonra Bengal tarihi, yeni bir döneme girdi ve bölge Babür İmparatorluğu'nun etkisi altında şekillenmeye devam etmiştir (Schimmel, 1980, s. 12).

1.3. Babür İmparatorluğu (1576-1717)

Babür İmparatorluğu, 1576 ve 1717 tarihleri arasında varlığından söz ettiren ve (Urduca: مغلیہ سلطنت, Mughliyah Saltanat, Farsça: گورکانیان, Gürkāniyān) gibi kelimelere karşılık gelen Hindistan alt kıtasında en büyük ve en uzun süre varlığını sürdürebilen Türk-Moğol kökenli Hint imparatorluğudur (Roux, 2007, s. 345). Bu imparatorluk, kuzeybatıda Afganistan ve kuzeydoğuda Keşmir ile sınırlı olup günümüzdeki Assam ve Bangladeş'in dağlık bölgeleri ile güney Hindistan'daki Dekkan Platosu'na kadar uzanmaktadır. Babür İmparatorluğu, büyük ölçüde İran ve Orta Asya'nın dilinden, sanatından ve kültüründen etkilenmiştir (Walbridge, 2011, s. 165). Bu dönemde imparatorluğun yayıldığı alan 3,2 milyon kilometrekareyken, bölgedeki nüfusun, tahmini 110 milyon ile 150 milyon arasında olduğu belirtilmektedir (Aitken, 2006).

Babür İmparatorluğu, kurucusu Babür'ün İbrahim Lodi'ye karşı kazandığı zaferle birinci Panipat Savaşı'yla başlamıştır (Gilbert, 2017, s. 75). Köken olarak, Çağatay Han ve Emir Timur aracılığıyla Cengiz Han'ın torunlarıdır. Bu imparatorluğun dönemi, 1556'da Ekber'in tahta çıkmasıyla başlamıştır. Kendi hükümdarlığını geniş bir topluluğa yayabilmek amacıyla Ekber, dönemin birçok Hindu Rajput krallığıyla ittifaklar kurmuştur. Hatta daha fazla yayılabilmek adına Hint ve Müslüman dinine karşı olan 'Din-i İlahi' adlı yeni bir din oluşturmuştur. Bütün bunlara rağmen bazı Rajput krallıkları, kuzeybatı Hindistan'da Babürlere karşı direnmeye devam etmiştir. Ancak Ekber onları bastırmayı başarmıştır (Choudhury M. L., 1997).

Tarihte, Babür İmparatorluğu döneminin en verimli zamanını, 1600 ile 1720 yılları arasında (İmparator Aurangzeb'in ölümüne kadar) gerçekleştirmiştir. Bu dönemde Babür İmparatorluğu hızla genişlemiştir. Ancak daha sonra iktidar kavgaları ve imparatorluğun zayıflamasıyla sonuçlanan düşüşler yaşanmıştır. Bu süreçte, imparatorluğun gerilemesi ile paralel olarak büyüyen bir güç olan İngiltere'nin ticari şirketi 'East India Company', daha sonra imparatorluğu ele geçirmiştir. Ancak 1857'deki askeri isyanın ardından Babür İmparatorluğu, tamamen kökten yok olmuştur (Richards, 1995, s. xv).

Tüm bu gelişmelerle beraber o dönemki zamanlamada Babür İmparatorluğu'nun yönetim tarzı, topluma fazla müdahale etmeden idari dengeyi sağlamayı amaçlamaktaydı. Daha çok merkezi bir sisteme odaklanılarak beylik sistemi kurulan Babür İmparatorluğu, zaman zaman bu beylikler kapsamında güçlenerek isyanlar çıkarmaktaydı. Kuzey ve Batı Hindistan'ın çeşitli grupları arasında ise Marathas, Rajputs ve Sihler gibi askeri güç kazanmış olan odak grupları bulunmaktaydı (Robb, 2001, s. 90–91).

1628-1658 yılları arasında hüküm süren Şah Cihan dönemi, Babür mimarisinin altın çağına tanıklık etmiştir. Agra'daki Taç Mahal, Moti Camii, Kızıl Kale, Delhi Camii gibi birçok eser bu dönemde inşa edilmiştir. Şah Cihan'ın yönetiminden sonra iktidara gelen Aurangzeb döneminde, Babür İmparatorluğu'nun sınırları en yüksek noktasına ulaşmıştır. Güney Hindistan'ın fethi ile birlikte Babür İmparatorluğu'nun toprakları 3,2 milyon kilometrekareden daha fazlasına genişlemiş ve GSYİH değeri 90 milyar doları aşmıştır (Aitken, 2006).

18. yüzyılın ortalarında, Marathalar, İngiltere ve çeşitli askeri güçlerin yardımını alarak Babür ordusunu mağlup etmiştir ve güneyden Bengal'e kadar birçok Babür eyaletini de ele geçirmiştir. Bu açıdan İmparatorluğun idari ve ekonomik zayıflığı, çeşitli eyaletlerin gerçek anlamda bağımsızlığına yol açan iç hoşnutsuzluğa neden olmuştur. 1739'da Babür

İmparatorluğu, Nadir Şah'ın ordusu tarafından Karnal Savaşı'nda mağlup edilmiş ve Delhi yağmalanmıştır. Sonraki yüzyılda, Babür gücü giderek azalmış ve son Babür İmparatoru II. Bahadur Şah'ın yetkisi sadece Şahjahanabad şehriyle sınırlı kalmıştır. Bu dönemde, 'İngiliz Doğu Hindistan Şirketi', onun Sepoy isyanını desteklediği gerekçesiyle vatana ihanet suçlamasıyla hapse atılmış, Rangoon'a sürgüne gönderilmiş ve orada da vefat etmiştir (Mamoon, 2000, s. 47).

Bengal'in batı ve kuzey bölgeleri, 1576'da İmparator Ekber döneminde Babür İmparatorluğu'nun bir parçası haline gelmiştir. Bu dönemde Bengal bölgesinde Afgan Karrani hanedanının son hükümdarı Dawood Karrani'nin öldürülmesiyle başlayan süreç, resmi olarak 'Subha Bengal' adı altında Babür İmparatorluğu'na bağlanmıştır. Bengal bölgesinin yönetimi için subadarlar (Bey) atanmıştır. Bu subadarlar, bölgenin gelişim sürecinde önemli adımlar atmışlardır. Bengal bölgesinin subedarları arasında İslam Han, Mir Jumla ve Shaista Han gibi tanınmış isimler de bulunmaktadır (Mamoon, 2000, s. 47).

Bengal Zaferi

İmparator Ekber döneminde Bengal'i fethetmek isteyen Hindistan İmparatorluğu, birkaç başarısız deneme yaşamıştır. Ancak 1608'de İmparator Cihangir, İslam Han'ı Bengal'i fethetmek için görevlendirilmiştir. İslam Han, önce Bengal'deki Afgan liderlerin yardımını kesmeyi ve ordusunu düzenlemeyi planlamıştır. İslam Han, Bara Bhuiyan'ın² güçlerine karşı bir askeri operasyon başlatmış ve deniz gücünü güçlendirmeye odaklanmıştır. Deneyimli subaylarla alt bölgelerde askeri operasyonlar düzenlemiş ve Jessore gibi önemli kraliyet müttefiklerini bastırmıştır. Ayrıca Kuzeybatı Bengal'deki itaatsiz Zamindarlara karşı birlikler göndermiş ve 1610'un başlarında Bara Bhuiyan'a karşı savaşımaya devam etmiştir. Bu gelişmelerden sonra 1611 sonunda, Bara Bhuiyan lideri Musa Han teslim olmuştur. Ardından İslam Han, Hoca Usman Han ve diğer Afgan liderlere karşı ilerlemiştir. Kanlı bir savaşta, Hoca Usman'ın ölümü Babür ordusunun lehine olmuştur. Babür kuvvetleri Sylhet'te Afgan ordusunu mağlup etmiş ve Kamrup Krallığını da fethetmiştir. Dolayısıyla İslam Han'ın başarısı Bengal'in Hindistan İmparatorluğu'na katılmasını sağlamıştır (Wheeler, 1953, s. 237).

İslam Han dönemi

İslam Hanı Şeyh Alaaddin Çiştî (1570-1613), Bangladeş'in başkenti Dakka'nın ilk valisi olarak görev yapmış, aynı zamanda Babür İmparatorluğu'nun subaddarı ve generali

² Bengal bölgesinde tarihi olarak önemli olan ve 16. yüzyılda bölgede yaşamış bir grup yerel lider ve soyludan oluşuyordu.

unvanına sahip bir kişi olarak belirginleşmektedir. Ayrıca imparator Cihangir, Çiştî'ye İslam Hanı unvanını vermiştir. (Hasan M. , 2003, s. 276).

İslam Han, Babür İmparatoru Cihangir döneminde 1608 yılında Bengal Beyi olarak atanmıştır. Onun liderliği altında Bengal bölgesinin başkenti, Cihangir Nagar olarak adlandırılmıştır. Temel görevi isyancı kralcıkları, Baro-Bhuiyanları, beyleri ve Afgan liderlerini kontrol altında tutmaktır. Bu kapsamda Musa Han önderliğindeki Baro-Buyanlarla savaşmış ve 1611'in sonunda Musa Han'ı mağlup etmiştir. İslam Han daha sonra Jessore'den Pratapaditya'yı, Baklar'dan Ramchandra'yı ve Bhuluya krallığından Ananta Manikya'yı da yenilgiye uğratmıştır. Sonrasında Koçbihar'dan Koç Hajo ve Kaçar krallıklarıyla mücadele etmiş ve Çittagong hariç Bengal'in tamamına hükmetmiştir. Bu başarılar sayesinde İslam Han'ın ünü tüm Hint kıtasına yayılmıştır. İslam Han döneminde Bengal bölgesinde mimari, eğitim ve sanat alanlarında büyük ilerlemeler kaydedilmiştir. Aynı zamanda ülkenin ekonomik durumu da güçlenmiştir. (Hasan M. , 2003, s. 276)

Mir Jumla Dönemi

Mir Jumla, 17. yüzyılda Babür İmparatorluğu'nda önemli bir figürdür. İsmail Han'ın ölümünün ardından Bengal valisi olarak atanmış ve Babür İmparatoru Aurangzeb'in temsilcisi olarak görev yapmıştır. Aynı zamanda ticaretle faaliyet gösteren bir tüccar olup ülke ekonomisine olumlu yöndeki katkısı önemsemıştır. Portekiz ticaretini teşvik etmiştir. Bununla ilgili olarak Hollanda ve İngiliz şirketleri gibi yeni gelen Avrupalı tüccarların da faaliyet gösterdiği dönemde bu yabancıların kraliyet kararnamelerinden yararlanmalarına yardımcı olmuştur. Başka bir şekilde Mir Jumla, inşaat faaliyetleriyle de tanınmaktadır. Mühimmat sevkiyatını kolaylaştırmak ve kamu refahını artırmak amacıyla Bengal'de iki yol ve iki köprü inşa ettirmiştir. Ayrıca stratejik savunma ihtiyacını karşılamak için birkaç kale yaptırmıştır. Tüm bunlara ek olarak komşu Kamrup ve Assam bölgelerini fethetme odaklı kuzeydoğu sınır politikası izlenmişti (Hasan M. , 2003, s. 278)

Mir Jumla, zamanla Babür İmparatorluğu'nun en yetenekli valilerinden ve generallerinden biri olarak kabul edilmiştir. Ayrıca Babür İmparatoru Şahcihana tarafından kendisine hediye edilen ünlü 'Kohinur' elmasının sahibi olarak da bilinmektedir. Ayrıca, Mir Jumla, dönüşünde 1663 yılında Assam'dan ayrılırken vefat etmiş ve Meghalaya eyaletindeki Garo Tepeleri yakınlarındaki yüksek bir tepeye defnedilmiştir. Mezarı uzun bir süre boyunca korunmuştur (Hasan F. , 2008).

Şaista Han Dönemi

1664 yılında Bengal bölgesinin valisi olarak atanmış olan Şahista Han, Babür İmparator Aurangzeb'in amcası olup Bengal'i toplamda 22 yıl yönetmiştir. Saltanatı sırasında Bengal, ekonomik olarak büyümüş ve Dakka şehri özellikle gelişmiştir. Şahista Han'ın hükümeti döneminde, para değeri yükselmiş ve insanların alım gücü artmıştır (Hasan F. , 1991, s. 351–360).

Ayrıca Çittagong'u Arakanlılara karşı kazanılan zaferden sonra binlerce köylünün serbest bırakılmasını emretmiş ve bölgenin tarımı ile ticaretini güçlendirmeye odaklanmıştır. Şahista Han ayrıca Avrupa, Güneydoğu Asya ve Hindistan ile siyasi ve ticari ilişkiler de kurmuştur. Hayatının sonlarında Delhi'ye dönen Şahista Han, Dakka'yı önemli bir ticaret, siyaset ve kültür merkezi haline getirmiştir. Bu dönemde inşa edilen önemli anıtlar arasında Şahista Han Camii, Lalbagh Kalesi, Hosseini Dalan, Çoto Katra ve Yedi Kubbeli Camii yer almıştır. Bu tarihi eserler, şu anda Bangladeş Hükümeti tarafından korunmaktadır (Sarkar J. , 1937, s. 237).

Ancak 17. yüzyılın sonlarında Delhi'nin merkezi yönetiminin İngilizlere karşı zayıflaması, Bengal'i de etkilemiştir. Bununla beraber Şahista Han'dan sonra gelen valilerin hükümetleri kısa ömürlüdür. Bu dönemde İngiliz, Fransız ve Hollandalı tüccarların Bengal'de iş yapmasına izin verilmiş ve bu adımlar daha sonra İngilizlerin Bengal'i kontrol etmesine yol açmıştır (Sarkar J. , 1937, s. 237).

Nevabı Hanedanı

18. yüzyılın sonlarında Babür İmparatorluğu'nun Bengal bölgesi ekonomik olarak kötü bir duruma gelmiştir. Durumun çözümü olarak Delhi Sultan'ının yakın arkadaşı Mürşid Quli Han, 1700 yılında Bengal'e mali danışman olarak gönderilmiştir. Bu gelişmeyle Mürşid Quli, Bengal valisi Azimuddin ve onun emrindeki memurların gereksiz harcamalarına karşı çıkarak aralarında anlaşmazlık çıkmasına neden olmuştur. Azimuddin, Mürşid Quli Han'ı öldürme planları yapmaya başlamıştır. Bu durumu Babür İmparatoru Evrengzeb öğrenince, Azimuddin'i başka bir eyalet olan 'Patna'ya görevlendirmiş ve Mürşid Quli Han'a Bengal eyaletin başına geçirmiştir. Aynı yıl içerisinde Mürşid Quli Han, merkez yönetimine 10 milyon taka gelir sağlamıştır. Bu gelir, Babür İmparatorluğu'nun zor durumdaki ekonomisine büyük bir katkı olarak geri dönmüştür. 1717 yılında İmparator Evrengzeb, Mürşid Quli Han'ı Bengal bölgesinin yönetimine atamıştır. Mürşid Quli Han, valilik unvanını değiştirerek "Bengal Nevabı" unvanını almış ve bu şekilde Bengal Nevabı hanedanının başlangıcını tarihe geçirmiştir (Bandyopadhyay S. , 2019).

Mürşid Quli Han Dönemi

Mürşid Quli Han, 1717 yılında Bengal bölgesinde Babür İmparatorluğu'nun çöküşünün ardından tahta geçmiştir. Dindar ve adil bir lider olarak, ülkeyi İslam dinine göre yönetmeye çalışmış ve uluslararası ticareti teşvik ederek ekonomik açıdan iyileşmeyi sağlamıştır (Hasan M. , 2003, s. 293). Babür İmparatorluğu'nun çöküşü sonrasında, Muksudabad'a idari kurumları taşıyarak güvenli bir başkent oluşturmuştur. Yeni konum, Bengal, Bihar ve Urişa bölgeleri arasında stratejik bir konumdaydı ve Ganga Nehri yakınında yer aldığı için yabancı tüccarlar da burada ticari faaliyetlerine başlamıştır (Chowdhury, 2004, s. 19).

Mürşid Quli Han döneminde vergi toplama sistemi değiştirilmiş ve 'Jaygirdar'³ yerine 'Jasmani' sistemine geçilmiştir. Bu yeni sistem, vergi gelirlerini artırmaya yardımcı olmuş ve toplanan vergiler Delhi yönetimine sunulmuştur (Chowdhury, 2004, s. 26). Ekonomik refahın yanı sıra başkent'in taşınmasıyla da mimari gelişmeler yaşanmıştır ki bu gelişmelerin başında saraylar, 'Divanhane' adı verilen bir vergi toplama binası, adliye binaları, cami ve otel gibi yapılar gelmiştir. Ayrıca Katra Cami, bu yapılar arasındaki en önemlisi olarak gösterilmektedir (Begum, 2021).

Tüm bunlarla birlikte Mürşid Quli Han'ın 1727'deki ölümünün ardından yerine torunu Şarfaraş Han geçmiştir. Ancak aile içi anlaşmazlıklar nedeniyle Şujaiddin Muhammed Han 1727 yılında Bengal Nevabı olarak tahta çıkmıştır.

Şujaiddin Muhammad Han Dönemi

Murshid Quli'nin hükümdarlığından sonra damadı Şujaiddin Han, Bengal'in Navab'ı olarak tahta geçmiştir. Şujaiddin, öncelikle Tripura bölgesini Bengal'e bağlayarak yeni topraklar kazanmayı planlamıştır. Bu dönemde, Bediüzzaman isimli bir hükümdar Birbhum bölgesinde isyan etmiştir. Ancak Şujaiddin isyanı bastırmıştır (Hasan M. , 2003, s. 296).

Ayrıca İngiliz, Fransız ve Portekizli tüccarlar bölgede ticaret yapmaktadır. Bu durum politik ile askeri güç kazanılmasına neden olunmuştur. Şujaiddin, vergi kaçakçılığına son vermelerine yardımcı olmuştur. Bu dönemde, Bengal, Bihar ve Orissa bölgelerinden oluşan Bengal eyaleti ekonomik olarak iyileştirilmiş ve ülke dört farklı bölgeye ayrılmıştır. Bu bölgeler: Merkezi Bölge, Dakka Bölümü, Bihar Bölümü ve Orissa Bölümü (Karim K. , 2012). 1739 yılında Şujaiddin Han'ın vefatının ardından oğlu Şarfaraş Han tahta geçmiştir. Ancak

³ Bengal bölgesinde kullanılan bu terim, toprak sahipleri veya mülk sahipleri için kullanılan geleneksel bir unvandır. Jaygirdarlar, genellikle toprakları işleyen köylülere topraklarını kiraya verirler veya vergileri toplamakla sorumludurlar.

hükümet içindeki iktidar mücadelesi sonucunda Bihar eyaletinden gelen Naib Nazım Alivardi Han, Bengal'in hükümdarı olmuştur. Bu gelişmeler sonucunda Şarfaraz Han, Alivardi Han ile çatışmaya girmiştir ve bu mücadelede hayatını kaybetmiştir. Ve Alivardi Han Bengal Nawabı olarak tahta geçmiştir (Rahim, Chawdhury, Mohammad, & Islam, 1971, s. 288-303).

Alivardi Han Dönemi

Murshid Quli'nin hükümdarlığının ardından, damadı Şujauddin Han Bengal'in Navab'ı olmuştur. Şujauddin döneminde, Tripura'yı fethederek Bengal'e bağlamış ve Birbhum bölgesindeki Bediüzzaman isyanını bastırmıştır. Ayrıca İngiliz, Fransız ve Portekizli tüccarlar, vergi kaçakçılığına son vermek için yerel yönetimle işbirliği yapmışlardır. Şujauddin, bu duruma müdahale etmiş ve "Nazrana" adı verilen haraçları vermeme imkanına sahip olmayan tüccarlarla başa çıkmıştır (Sarkar J. N., 1948, s. 436).

Şujauddin'in 12 yıllık yönetimi sırasında Bengal, Bihar ve Orissa bölgelerinden oluşan Bengal eyaleti, ekonomik olarak iyileştirilmiştir. Bu kapsamda ülkenin refahını artırmak için eyaletleri dört farklı bölgeye ayırmıştır. Bu açıdan merkezi bölüm, Danışma Konseyi'nin yardımıyla doğrudan Nawab tarafından yönetilirken, diğer eyaletler bir "Naib Nazım" veya Naib Subahdar tarafından yönetilmektedir (Rahim, Chawdhury, Mohammad, & Islam, 1971, s. 288-303).

1739'da Şujauddin Han'ın ölümünün ardından oğlu Şarfaraz Han Bengal yönetimine liderlik etmiştir. Ancak hükümet içindeki komplolar nedeniyle sadece 13 ay içinde hükümet çökmüştür. Bihar'dan gelen Naib Nazım Alivardi Han, Bengal'i dış güçlerin etkisinden kurtarmak amacıyla Bengal Şubha'nın hükümdarı olarak kendini ilan etmiştir. Şarfaraz Han, Alivardi Han'ın yönetim talebini reddetmiş ve bu nedenle iki taraf arasında 'Giriya' adını taşıyan bir çatışma başlamıştır. Bu mücadelede Navab Şarfaraz Han hayatını kaybetmiş ve Alivardi Han Bengal Navvabı olarak tahta geçmiştir (Rahim, Chawdhury, Mohammad, & Islam, 1971, s. 288-303).

Şirajuddaula Han Dönemi

Şirajuddaula, Nevab Alivardi Han'ın torunu olarak 1746'daki Maratha savaşına katılmış ve 1752'de Bengal, Bihar ve Orissa'nın gelecekteki hükümdarı ilan edilmiştir. Ancak 17 yaşında tahta çıkması akrabaları ve yöneticiler tarafından hoş karşılanmamıştır. Büyük halası Gaşeti Begüm, onun tahta çıkmasını engellemeye çalışmıştır.

Murşidabad'ın hükümdarları, genç Nevab'ın servetlerini biriktiren yöneticileri hoş karşılamamışlardır. Bu durum onun güç kazanma çabalarını tehdit olarak gördüklerinin bir kanıtı olarak belirginleşmektedir. Ayrıca bununla ilgili olarak o dönemde Avrupalı tüccarlar ve özellikle İngilizler, siyasi güç kazanmaya başlamış ve Şirajuddaula'nın tahta çıkmasını istememişlerdir. İngilizler, Nevab'ın izni olmadan Fort William'ı inşa etmişler ve ticari ayrıcalıkları kötüye kullanmışlardır. Tüm bunlara ek olarak Nevab'ın bu duruma karşı çıktığı, ancak İngilizlerin umursamaz bir tavırla devam ettikleri bilinmektedir (Mohsin & Chowdhury, 2015).

Şirajuddaula, İngilizlerin bu faaliyetlerine şüpheyle yaklaşmaktadır. Ayrıca o dönemki çıkan olaylarda İngilizlerin etkisinin oldukça yüksek olduğunu düşünmektedir. Ayrıca İngilizler, Murşid Quli Han'ın kurallarına uymamaları ve Nevab'ın elçisini umursamaz bir şekilde karşılamalarıyla daha da güçlenmiştir (Roy, 2020). Bu olayların sonucunda Kolkata'nun müdahalesi, Rajmahal savaşı ve sonunda Bengal, Bihar ve Orissa'nın bağımsız hükümdarını deviren olaylar zinciri, bölgenin 190 yıl boyunca İngiliz sömürgesi haline gelmesine yol açmaktadır (Mohsin & Chowdhury, 2015).

Polaşi Savaşı

Nevab Şirajuddaula liderliğinde Polaşi adlı bir bölgede yapılan savaş yaklaşık 50 bin askerle gerçekleşmiştir. Fakat bu savaşla ilgili olarak Mir Zafer, Rey Durlov ve Yarlotif gibi yardım sözü veren eyalet yöneticileri ve askeri güçlerinin, savaş sırasında ihanet etmiştir. Çeşitli gelişmelerden sonra Mir Madan'ın ölümü ve diğer komutanların ihaneti, savaşı İngilizlerin kazanmaya başlamasına yol açmıştır.

Nevab Şirajuddaula, başkent Murşidabad'a geri çekilmeyi planlarken, İngilizler savaşın sonunda Mir Zafer'ı yeni Nevab olarak atamışlardır. Nevab, ailesiyle birlikte kaçmış ancak Mir Zafer'ın oğlu Mir Miran, Nevab'ı öldürmüş ve cesedini bir filin sırtında taşıyarak sokaklarda dolaştırmıştır. Aynı zamanda Miran, Nevab'ın tüm ailesini öldürmüştür (Karim A. , 1992, s. 313). Bu olayın ardından Bengal, Bihar ve Orissa, 190 yıl boyunca İngiliz sömürgesi altına girmiştir. Bengal, bir zamanlar dünyanın en zengin bölgelerinden biri iken, İngilizlerin kontrolü altında fakirleşmiştir. Konuya ek olarak yönetim ile mali konular ilk yüz yıl boyunca İngilizler tarafından kontrol edilmiştir ve daha sonra doğrudan İngiliz yönetimine geçilmiştir (Fazal, 2020).

İngiliz Doğu Hindistan Şirketi

Hint kıtası; tarihi, tarımsal zenginlikleri ve özellikle baharatlarıyla tanınmıştır. Arap tüccarlar, uzun bir geçmişe sahip olan Hint kıtasına ticaret amacıyla gelmişlerdir. Ayrıca, Türk dünyası ile Çin arasında İpek Yolu'nu kullanarak ticari ilişkiler sürdürülmüştür. Avrupa ile M.Ö. 5. yüzyıldan itibaren ticari ilişkiler bulunmaktadır (Heitzman & Worden, 1988, s. 6).

Baharat ticaretinde Arapların yüksek maliyetlerinden bıkan Avrupalılar, bu ticareti kendileri yapmayı planlamışlardır. Bu nedenle 15. yüzyılda Hindistan'a deniz filoları göndermeye karar verilmiştir. İngilizlerin Hint kıtasına gelişi, Babür İmparatorluğu'nun zayıflamasıyla birlikte ticari amaçlarla bir fırsata dönüşmüştür. İngilizler, 1600'lerde resmi izin alarak 'Doğu Hindistan Şirketi' olarak bilinen East India Company adıyla büyük ölçekli faaliyetlere başlamışlardır (Baxter, 1997, s. 24). Bu şirket, imparatorluktan özel ayrıcalıklar elde ederek hızla büyümüştür. İngilizler, askeri birlikler kurarak kaleler inşa etmişlerdir. Bu askeri varlığın nedeni, Portekiz ve Hollanda gibi diğer Avrupa ülkelerinin de ticari şirketler kurmaları ve rekabetin zaman zaman şiddetli çatışmalara dönüşmesidir (Heitzman & Worden, 1988, s. 7).

Nevvab Sirajuddaula'nın Hugli şehrindeki İngiliz kalesine saldırması, İngilizlerin Bengal bölgesini kontrol altına almak için farklı gruplarla birleşmelerine neden olmuştur. Plassey Savaşı, Bengal, Bihar ve Orissa bölgelerinin İngiliz sömürge yönetimi altına girmesine yol açmıştır. Bu savaş, Özgür Bengal bölgesinin sonraki 190 yılını İngiliz sömürge yönetimi altında geçirmesine sebep olmuştur (Ray, 1960, s. 14-16).

1.4. İngiliz Sömürge Dönemi

Mir Zafer'in liderliğinde Bengal tahtına geçtiği dönemde İngilizlere vergisiz ticaret hakkı verilmiştir. Ancak İngilizler bu ayrıcalığı kötüye kullanarak Mir Zafer'i kontrol altına almışlar ve kendilerine bağımlı hale getirmişlerdir. Dolayısıyla gerçek bağımsızlığı kaybetmişlerdir.

Mir Zafer'in etkisiz hale gelmesinin ardından damadı Mir Kaşım İngilizlere yardım etmiş ve Bengal tahtını almıştır. Bu destek karşılığında ise Mir Kaşım büyük toprakları yönetmeye başlamıştır. İngilizler, Bengal'in zenginliklerini incelemiş ve 1765'te Mir Kaşım ile yaşanan bir çatışma sonucunda Bengal'i kontrol altına almışlardır. Bu dönemde İngilizler sadece ekonomik çıkarlarına odaklanmışlardır. Bengal'in ekonomisi, eğitimi ve kültürel

değerleri ciddi şekilde etkilenmiştir (Rahim, Chawdhury, Mohammad, & Islam, 1971, s. 343-345).

1770 yılında Bengal büyük bir kıtlık yaşamıştır ve yaklaşık 10 milyon kişi hayatını kaybetmiştir. İngiliz yönetimi bu felaketi tetiklemiştir (Sen A. , 1981, s. 39). 1772’de İngiliz yönetimi, Bengal Valisi olarak Warren Hastings’i atamış ve Bengal eyaletinin adı “Bengal Presidency” olarak değiştirilmiştir. Bu süreçte Bengal’in zenginlikleri sömürülmüş, bölge büyük bir felakete sürüklenmiştir (Jonsson, 2013, s. 167).

1784’te çıkarılan “Pitt-Hindistan Yasası” ile Bengal, İngiliz Kraliyet Yönetimi altına alınmıştır. Lord Cornwallis’in Bengal valisi olarak atanması, Bengal’in güçlü bir İngiliz sömürge devletine dönüşme sürecini hızlandırmıştır. Bu dönemde Bengal’in durumunun kötü olması tarım ürünleri, müslin kumaş, pamuklu kumaş, ipek ve ipek kumaş ticareti gibi önemli gelir kaynaklarını İngilizler kendisine çevirmiş ve tekel bir sistemi kurarak yerel ekonomiyi bozmuşlardır. Bu durum ürünlerin düşük fiyatlarla satılmasına ve vergi yükünün artmasına yol açmıştır (Islam, Colonial era, 2014).

Aynı dönemde Avrupa Sanayi Devrimi’ni desteklemek amacıyla Bengal bölgesinde indigo tarımının teşvik edilmesi, çiftçilerin gelirlerini azaltmasına neden olmuştur. Bu durum belirtilen ürün toprak verimini düşürmüş ve maliyetin artmasına sebebiyet vermiştir. İngiliz yönetimi, Müslümanları tehdit olarak görüp Hindu topluluğuna ayrıcalık tanımıştır. Bengal eyaletindeki idari değişiklikler kişilere karşı yapılan zulmü artırırken bu dönemde, halk çeşitli yollarla zulme karşı çıkmış, özellikle Faraji Hareketi, Nil Hareketi ve Titumir’in bağımsız çabaları belirginlik göstermektedir (Khan, 2002, s. 15-18).

Öte yandan, İngiltere Krallığı ve Doğu Hindistan Şirketi yönetiminde de değişiklikler olmuştur. Ancak bu değişiklikler halka herhangi bir fayda sağlamamış, sadece İngilizlerin kendi çıkarları doğrultusunda yapılmıştır. Özellikle 1857’de Babür İmparatorluğu’nun sona ermesi ve yerine İngiltere Krallığı tarafından yönetilen bir koloni devletinin gelmesi önemli bir değişiklik olarak gösterilmektedir. Bengal eyaleti bu yeni yapıda önemli ölçüde ihmal edilmiş ve vali atanması gibi diğer eyaletlere verilen ilgi Bengal’e yönelik olmamıştır. Bu gelişmeler, Bengal’in durumunun daha da kötüleşmesine neden olduğu gibi İngiliz koloniyal gücü artık tüm Hindistan’ı kapsayarak Bengal’in idari yapısını zayıflatmıştır. Sonuç olarak, Bengal bölgesi giderek daha kötü bir duruma düşmüştür (Islam, Colonial era, 2014).

İngiltere’nin Hindistan’ı yöneten Lord Curzon, 1905 yılında Bengal bölgesini Doğu Bengal ve Batı Bengal olarak bölmeye karar vermiştir. Bu karar Bengal bölgesini idari olarak

güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Ancak çoğunlukla Müslüman nüfusa sahip olduğu için buna karşı protestolar başlamıştır (John, 1965, s. 221-237). Altı yıl sonra bu karar iptal edilmiştir. Bu dönemde Bengal’de Müslümanlar eğitime ilgi göstermeye başlamış ve ortaokul sayısı önemli ölçüde artmıştır. Aynı dönemde Bengal milliyetçiliği doğmuş ve Müslüman haklarını savunan siyasi gruplar ortaya çıkmıştır. Bu gruplar, İngiliz sömürgeciliğine karşı mücadele etmiş ve bazıları silahlı direniş yoluna gitmiştir. İngiltere, Birinci Dünya Savaşı’nın ardından 1947’ye kadar Hindistan üzerinde hâkimiyetini sürdürmüştür. Dini temelde 1947 yılında iki bölgeye ayrılmış olan Hindistan ve Pakistan, Bengal’ide etkilemiştir. Bengal o dönemde Müslüman nüfusu nedeniyle Pakistan’a katılmıştır (Murshid, 2010, s. 22-23).

1.5. Pakistan Dönemi

1947’de Hindistan ve Pakistan’ın bağımsızlığını kazanmasıyla iki ayrı devlet ortaya çıkmıştır. Pakistan, Doğu Pakistan (şu anda Bangladeş) ve Batı Pakistan olarak iki bölgeye ayrılmıştır. Ancak, Doğu Pakistan sürekli ayrımcılığa ve baskılara maruz kalmıştır. Merkezi hükümetin sık sık değişmesi ve kültürel farklılıklar, bu ayrımcılığı daha da derinleştirmiştir.

Örneğin, Bengalce’nin Urduca ile değiştirilmesi amacıyla yapılan “Dil Hareketi” protestoları 1952’de askeri müdahale ile sonuçlanmıştır. Ancak 1956’deki protestolar sonucunda Bengalce yeniden resmi dil olarak kabul edilmiştir. Bu olay, UNESCO tarafından “Uluslararası Ana Dil Günü” olarak tanınmıştır (Murshid, 2010, s. 35).

Batı Pakistan, nüfusun küçük bir kısmını oluşturmalarına rağmen ekonomik olarak daha avantajlı konumda olmuştur. Şeyh Mucibur Rahman’a dava açılmasının ardından 1969’da kitlesel ayaklanmalar başlamıştır. Bu durum onu ve partisini halk arasında daha popüler hale getirmiştir. 1970 genel seçimlerinde Avami League büyük bir zafer kazanmıştır ancak merkezi hükümet iktidara gelmelerine izin vermemiştir. Bu nedenle Doğu Pakistan, bağımsızlık mücadelesine girmiş ve 1971’de bağımsız bir ülke olarak Bangladeş’i ilan etmiştir (Schendel, 2017, s. 293). Bu tarihsel süreç, Pakistan’ın iki bölgesi arasındaki büyük farklılıkları ve sonunda Bangladeş’in bağımsızlığını kazanmasını özetlemektedir.

2. Türkiye ve Bangladeş’in Tarihsel İlişkileri

Türkiye ile Bangladeş arasındaki ilişkiler, tarih kayıtlarına göre 12. yüzyılda İslam devletlerinin kurulmasıyla başlamaktadır. Bu süreçten sonra, bu bölgede İslam’ın yayılması ve Osmanlı İmparatorluğu’nun büyümesi, iki ülke arasında sürekli olarak yeni gelişmelere yol açmıştır. İngiliz sömürge dönemi geldiğinde, bazı insanlar işkence görenler için Osmanlı

Devleti ve halifeliği kurtarabilecek bir sembol olarak görmüşlerdir. Bu durum, iki ülke arasındaki ilişkilerin zaman içinde gelişmesine katkı sağlamıştır. Bu ilişkiler içinde özellikle II. Sultan Abdulhamid tarafından başlatılan Pan-İslamizm hareketi öne çıkmaktadır. Bu hareket, İslam dünyasının birleşmesini ve İslam ülkelerinin birlikte hareket etmesini amaçlamaktadır (Ahmed S., 2014). Örnek olarak, 1877 yılında Rusya-Osmanlı Savaşı sırasında Bengal vilayetinin merkezi olan camilerde, Türk ordusu için dua edilmiş ve yardım toplanmıştır (Chaudhri, 1988, s. 20). Aynı şekilde, 1912 yılında Balkan Birliği ile Osmanlı İmparatorluğu arasındaki savaş sırasında Hindistan'daki Müslümanlar, Türkiye'ye bir doktor ekibi göndermişlerdir.

Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı İmparatorluğu, Avrupa ve Orta Doğu'daki taraflar arasındaki çatışmaların bir parçası olmuş ve savaşın sonunda bölünme tehdidi altına girmiştir. Bu dönemde Bengal ve tüm Hindistan'daki Müslümanlar, İngiliz sömürge yönetimine karşı büyük protestolar düzenlemişlerdir. Osmanlı Halifeliği'ni koruma amacıyla 'Hilafet Hareketi' başlatılmıştır (Quraishi & Burke, 1997, s. 227). Dolayısıyla siyasi destekle birlikte maddi yardımlar da toplanmıştır. Hilafet Komitesi tarafından 26 Aralık 1921 ile 9 Ağustos 1923 tarihleri arasında Türkiye'ye gönderilen para miktarı 781 bin 570 Türk lirasıdır. Bu paraların daha sonra bir kısmı İş Bankası'nın kurulmasında kullanılmıştır (İş Bankasına Hindistan'dan gönderilen paranın miktarını Timetürk açıklıyor, 2014).



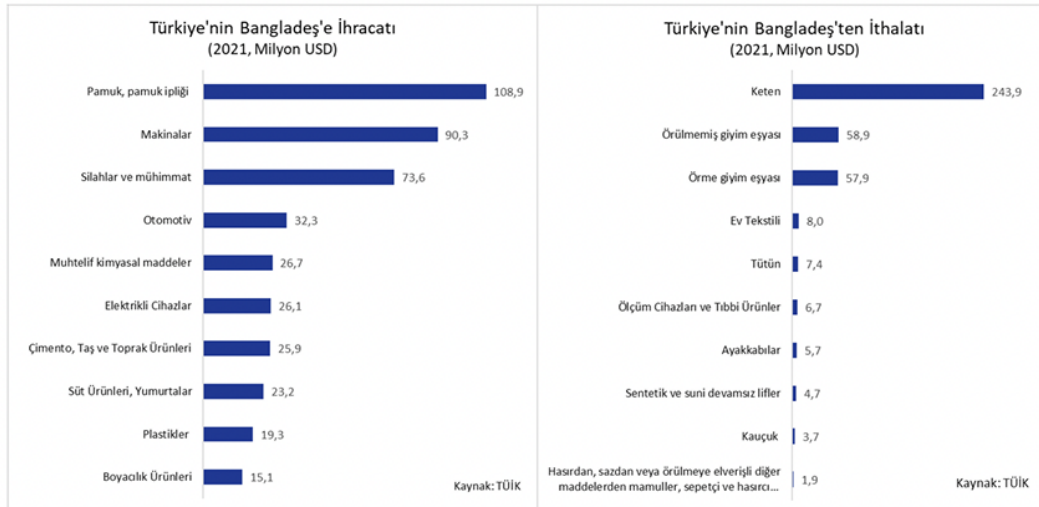
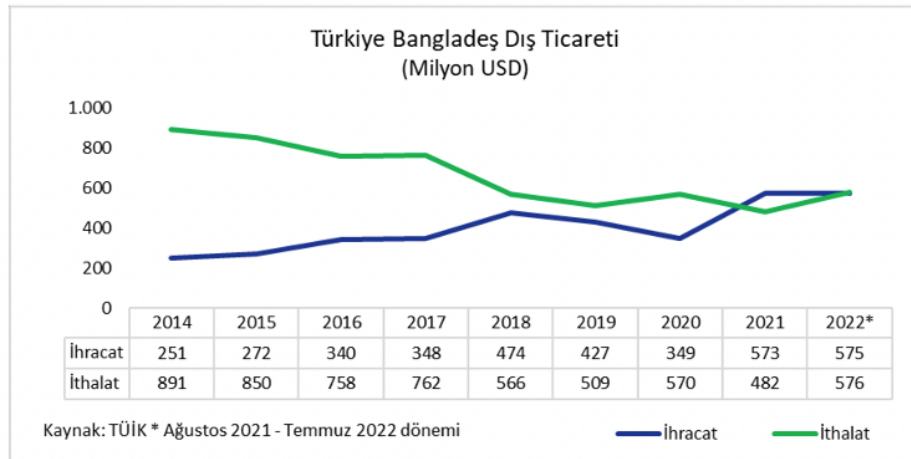
Resim 1. Hilafet Komitesi tarafından yardım toplama amacıyla kullanılmış (Symes, 2014).

Ayrıca iki ülkedeki halklar arasındaki güçlü ve samimi ilişkiler, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk hakkında Bangladeş'in milli şairi Kazi Nazrul İslam tarafından yazılan "Kemal Paşa" şiirinden de anlaşılabilir (Davaz, 1999, s. 1151). Türkiye ile Bangladeş arasındaki ilişki ise yeni bir devlet olan Pakistan çatısı altında devam etmiştir (Maniruzzaman, 1980, s. 1-3).

1971 yılında Bangladeş, Pakistan'dan bağımsızlığını kazandıktan sonra, Türkiye 22 Şubat 1974 tarihinde 'İslam İşbirliği Teşkilatı Zirvesi'⁴ sırasında Bangladeş'i resmen tanımıştır. Ardından 1976 yılında Türkiye, Dakka'da bir büyükelçilik açmış ve 1981 yılında Bangladeş, Ankara'da bir Türk büyükelçiliği açarak iki ülke arasında diplomatik ilişkileri resmen kurmuştur.

2.1. Ekonomik İlişkiler

Bangladeş ve Türkiye tarihsel bağların yanı sıra ekonomik ilişkilerde de zaman zaman güçlenmiştir. Bu nedenle, ekonomik verilere bakıldığında, iki ülke arasındaki yıllık ticaret hacminin 1 milyar doların üzerinde olduğu görülmektedir. Giyim sektörü, en çok ihraç edilen ürünler arasında yer almaktadır (İslam, 2020). 2012 yılında, ekonomik aktivitelerin artırılması amacıyla iki ülke arasında ekonomik ortak bir protokol imzalanmıştır. Bu tarihten itibaren,



Tablo 1. Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu- Deik Raporu/ Eylül 2022

⁴ O dönemde İslam Konferansı Örgütü olarak adlandırılıyordu.

Bangladeş ve Türkiye arasındaki ekonomik komisyon, ikili ticaret ve yatırımı artırmak için her iki yılda bir oturumlar düzenlemektedir (Ahmed H. , 2012).

Türkiye-Bangladeş İş Forumu’nun verilerine göre, son yıllarda Türkiye ile Bangladeş arasındaki dış ticaret hacmi hızla artmıştır. Türkiye, Bangladeş’e makine, tekstil ürünleri, ilaç, kimyasal maddeler, metal ürünleri ve gıda ürünleri gibi çeşitli ürünler ihraç etmektedir. Bangladeş ise Türkiye’den tekstil hammaddeleri, jt, pamuk ve baharat gibi ürünler ithal etmektedir. Her geçen yıl ticaret hacmi büyüyerek, bu iki ülke arasındaki iş birliği ve ticaret ilişkilerinin gelişmesine katkı sağlamaktadır (Bangladeş Bilgi Notu, 2022).

2.2. Kültürel Açısından İlişkiler

İki lke coğrafı olarak birbirinden uzak olsalar da sosyal ve kültürel unsurlarında ilginç benzerlikler bulunmaktadır. Dahası, kültürel ortaklıklar ve etkileri, kurumsal ve siyasal bağlardan daha güçlü bir şekilde varlığını sürdürmektedir (Baba, 2017). Bu iş birliklerinden en önemlisi, Bengal halkının Türk İşlam modelini benimsemiş olmasıdır.

rnek vermek gerekirse, MS 1200’lerde Sofizm’in etkisi altındaki Türk, Arap ve İranlı Müslüman evliyaları ve askerleri, Bengal’in doğu bölgesindeki halkın çoğunluğuna barışıl bir şekilde İşlam dinine geçmeleri için teşvik etmişlerdir. (Siddiki, 2017). Yani, Bengal’deki Müslümanları derinden etkileyen şey Sufizm’dır. Ayrıca, Osmanlı İmparatorluğu da Sufizm’e büyük destek vermiştir. Bu nedenle Mevlâna Celaleddin Rumi, aynı zamanda Bangladeş’in kültürel sahasında da etkili bir figürdür.

Hazreti şahjalal, Rumi’nin öğrencilerinden biri olarak bilinmektedir. Sufizm’in Bengal’in Doğu bölgesinde İşlam’ın yayılması sürecinde önemli bir dini figürdür. Türkiye Büyükelçisi ztrk Devrim’e göre, Sufizm, Bengal ve Anadolu bölgeleri arasında manevi bir bağ kurmuştur. Elçilik tarafından ve Türkiye ile Bangladeş arasındaki iş birliği ve koordinasyon ajansı olan TİKA tarafından 24 şubat 2018 tarihinde Dakka Shilpakala Akademisi’nde “2. Uluslararası Sufizm Festivali” düzenlenmiştir. Bu festivalde Türkiye, ilk defa bir semazen grubuyla temsil edilmiştir.



Resim 2. Türkiye’den gelen semazenleri. 24 Şubat 2018 (Türkiye’den Bangladeş’e Hz. Mevlana’nın mesajı, 2018).

2012 yılında, bu kültürel mirasın korunması ve kardeşlik ilişkilerinin güçlendirilmesi amacıyla Konya Büyükşehir Belediyesi ile Sylhet Büyükşehir Belediyesi arasında ‘Kardeş Şehir Protokolü’ imzalanmıştır (Sylhet Şehri ile Kardeş Şehir Protokolü, 2012).

Bengal ve Türk milletleri arasındaki kardeşçe ilişkilerin temel dayanağını oluşturan faktörler, ortak kültürel ve dini değerler ile sosyal bağlardır. İki ülke arasındaki ilişkiyi geliştirmeye kararlı olan ilgili kurumlar, düzenli kültürel etkinliklere büyük bir önem vermektedirler. Örneğin, 2017 yılında TRT tarafından düzenlenen 23 Nisan Çocuk Bayramı nedeniyle Türkiye’de Bangladeş Çocuk Akademisi’nden birçok öğrenci misafir edilmiştir.

2.3. Siyasal İlişkiler

Bangladeş bağımsızlığını kazandıktan sonra, 1976 yılında o dönemin Bangladeş Devlet Başkanı Ziaur Rahman’ın Türkiye ile diplomatik ilişkilerini güçlendirmek amacıyla Ankara’yı ziyaret etmiştir. Aynı yıl Türkiye’nin Dakka Büyükelçiliğinin açılmasıyla ilişkiler daha da kuvvetlenmiştir. Tüm bu gelişmeler ışığında 1981 yılında Bangladeş Büyükelçiliği, Ankara’da açılmıştır (T.C Dışişleri Bakanlığı, ty).

1982 yılında o dönemin Cumhurbaşkanı Kenan Evren ve 1986 yılında Başbakan Turgut Özal, Bangladeş’i ziyaret etmiştir. 1997 yılında o dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, Nelson Mandela ve Yasser Arafat ile birlikte Bangladeş’in bağımsızlık kutlamalarına katılmıştır. Aynı yıl içinde D-8 adlı ekonomik iş birliği girişiminin kuruluş zirvesinde Bangladeş Başbakanı Şeyh Hasina, Türkiye’yi ziyaret etmiştir. Mart 1999’da Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, D-8 üyesi sekiz ülkenin liderleriyle İkinci Zirve Toplantısı’na Bangladeş’te katılmıştır. Aynı yılın Ekim ayında Bangladeş Cumhurbaşkanı Şahab-Uddin Ahmed de

Türkiye’yi ziyaret etmiştir. Son olarak, 2009 yılında İslam Konferansı Teşkilatı Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi toplantısına katılmak için Bangladeş Cumhurbaşkanı Zillur Rahman Türkiye’yi ziyaret gelmiştir (T.C Dışışleri Bakanlığı, tarih yok).

2012 yılının sonlarına doğru, Dakka ile Ankara arasında önemli bir gerginlik başlamıştır. Bu gerginliğin kaynağı, 1971 yılında Bangladeş’in bağımsızlık savaşı sırasında işlenen bazı suçların mahkemelerde görülmesi amacıyla 2010 yılında kurulan “Bangladeş Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi’nin” prosedürleri konusundaki anlaşmazlıklardır. Bu durum, Türkiye ve Bangladeş hükümetleri arasındaki ilişkilerin soğumasına neden olmuştur. Ayrıca Türkiye, “Bangladeş Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi” tarafından “Bangladeş Jamaat-i İslami” partisi liderlerine verilen kararları da eleştirmiştir. Türk Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, 23 Aralık 2012’de Bangladeşli mevkidaşı Zillur Rahman’a bir mektup yazarak Bangladeş Mahkemelerinin savaş suçlularına karşı merhamet gösterilmesi çağrısı yapmıştır.

Abdullah Gül’ün mektubu, Bangladeş hükümeti tarafından ülkenin iç işlerine müdahale olarak kabul edilirken Bangladeş Dışışleri Bakanlığı, Türkiye Büyükelçisini çağırarak memnuniyetsizliklerini dile getirmiştir. Bunun üzerine Türkiye Dışışleri Bakanlığı da ertesi gün Bangladeş Büyükelçisini çağırarak Türkiye’nin bu durum hakkındaki görüşlerini açıklamıştır (Ntv, 2013).

Farklı bir bakış açısıyla 11 Mayıs 2016 tarihinde Bangladeş’in en büyük İslamcı partisi olan Jamaat-e-Islami’nin lideri Motiur Rahman Nizami, Bangladeş mahkemeleri tarafından 1971’deki bağımsızlık savaşı sırasında soykırım ve savaş suçlarına karıştığı iddiasıyla ölüm cezasına çarptırılmış ve idam edilmiştir. Bu idam kararı Türkiye’de çeşitli protestolara neden olurken Türkiye Başbakanı Erdoğan’da Nizami’nin idamıyla ilgili derin üzüntülerini dile getirmiştir. Ancak Bangladeş, Türkiye’nin iç siyasetine müdahale etmek için ahlaki bir yetkisinin olmadığı gerekçesiyle bu ahlaki argümanları reddetmiştir. Bu durum, iki ülke arasındaki normatif çatışmayı arttırırken Bangladeş’in Türkiye büyükelçisi geri çağırılmış ve Bangladeş’de Ankara Büyükelçisini ülkesine geri çağırmıştır (Türkiye, Bangladeş Büyükelçisi’ni Ankara’ya çağırdı, 2016).

15 Temmuz 2016’da Türkiye’de gerçekleşen darbe girişimini takiben, Bangladeş bu olayı kınamış ve Türkiye’yi desteklediğini açıklamıştır. Bu açıklamanın ardından ilişkiler hızla normale dönmeye başlamış, Türkiye’nin Bangladeş büyükelçisi 13 Ağustos 2016’de görevine geri dönmüştür. Böylece iki ülke arasındaki diplomatik çalışmalar yeniden başlamıştır.

3. BANGLADEŞ BASININ TARİHİ VE GELİŞİMİ

Bengal basını, tarihsel olarak Bengal bölgesinde önemli bir rol oynamıştır. Bengal, Hindistan'ın batısındaki Batı Bengal eyaleti ile Bangladeş'in doğusundaki Bengal eyaletinden oluşmaktadır. Bengal basını, kültürel, sosyal ve siyasi açıdan tarih boyunca büyük bir öneme sahip olmuştur. Bengal basınının kökenleri antik çağlara kadar uzanmaktadır. Bengal'deki yazılı medya, Gupta İmparatorluğu döneminde (4. ve 5. Yüzyıllar) Sanskrit dilinde yazılmış metinlerle başlamıştır. Bu metinler, dini, hukuki ve bilimsel konuları ele alan epik şiirler ve kutsal metinler içermektedir. Daha sonraki dönemlerde Bengal basını, Bengalice ve Assamca gibi yerel dilleri de kullanmaya başlamıştır. Bengal basını, 19. yüzyılın ortalarında modern anlamda gelişmeye başlamıştır. Bu dönemde Bengal, İngiliz sömürge yönetiminin etkisi altına girmiş ve İngilizce gazeteler yerel halkın bilinçlenmesini ve toplumsal değişimi teşvik etmek için yayımlanmıştır. Bu gazeteler, siyasi haberler, sosyal reformlar, kültürel etkinlikler ve edebi çalışmalar hakkında bilgi vermektedir. Bengal basını, özellikle bağımsızlık hareketinin yükseliş döneminde büyük bir rol oynamıştır. Bengal'de yayınlanan bazı gazeteler, Hint bağımsızlık hareketinin fikirlerini yaymak, halkı bilinçlendirmek ve harekete destek olmak amacıyla faaliyet göstermiştir. Bengal basını, İngiliz sömürge yönetimine karşı mücadelede önemli bir propaganda aracı olarak kullanılmıştır (Basu, 2013).

Bangladeş'in bağımsızlık mücadelesi ve Bengal bölgesinin bölünmesinden sonra Bengal basınında önemli değişiklikler yaşanmıştır. Bağımsız Bangladeş'in kurulmasının ardından resmi dil olarak Bengali ilan edilmiştir. Bu durum Bengal basınında Bengali dilinin daha fazla kullanılmasına yol açmıştır. Günümüzde Bengal basını hem Batı Bengal'de hem de Bangladeş'te etkili bir şekilde faaliyet göstermektedir. Gazeteler, dergiler, televizyon kanalları ve internet üzerinde yayın yapan medya kuruluşları, Bengal bölgesindeki toplumun haber ihtiyaçlarını karşılamakta ve kültürel etkinlikler, siyasi gelişmeler, ekonomi haberleri ve daha birçok konuyu ele almaktadır. Bu çerçevede Bengal basını, bölgedeki kültürel çeşitliliği, siyasi olayları, toplumsal değişimleri ve ekonomik gelişmeleri yansıtan önemli bir araç olmaktadır. Bengal basını, bölgenin tarihinde ve günümüzde halkı bilgilendirmek, fikirleri yaymak ve demokratik süreçlere katılımı teşvik etmek gibi önemli roller üstlenmektedir (Basu, 2013).

3.1. Bengal Basının Başlangıcı

Bengal bölgesi sanat, edebiyat, bilim, siyaset ve gazetecilik gibi sosyal yaşamın her alanında kendini gösteren güçlü bir entelektüel kapasiteye ve zengin bir kültürel mirasa sahiptir. Bengal bölgesi, Hindistan'ın İngiliz egemenliği altında olduğu dönemde Bengalli orta sınıf

aydınları sayesinde derin bir bilimsel geleneğe sahip olmuştur. Bu bölgede, İngiliz egemenliğini eleştiren yazarlar ve düşünürler, Bengal toplumunun eksikliklerini ve yanlış uygulamalarını da ele almışlardır. Bu düşünürlerin eleştirileri ve sorgulamalarıyla Bengal Rönesans'ı dönemi başlamıştır. Bengal Rönesans'ı, 19. yüzyılın ortalarından 20. yüzyılın başlarına kadar Batı Bengal'de yaşanan bir sosyal ve kültürel reform hareketini ifade etmektedir. Raja Ram Mohan Roy (1775-1833) ile başlayan ve Rabindranath Tagore (1861-1941) ile sona eren bu dönem, başarılı akademisyenler tarafından geleceğe taşınmıştır. Bengal, 19. yüzyılda dini ve sosyal reformcuların güçlü bir sentezi olarak ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede akademisyenler, edebi figürler, gazeteciler, vatansever konuşmacılar ve bilim adamları gibi önemli kişiler bu dönemi “ortaçağdan modern çağa geçiş” olarak tanımlamışlardır (Basu, 2013).

Rönesans döneminden itibaren Bengal basını, Hindistan'ın bağımsızlık mücadelesi sırasında İngiliz saldırılarına ve burjuvaziye karşı kitleler için eleştirel bir sesin dinamik bir yansıması olarak ön plana çıkmıştır. 1780'de İrlandalı James Augustus Hickey, Bengal Gazette adlı Hindistan'ın ilk gazetesini Kalküta'da yayımlamıştır. Başlangıçta, Bengal Gazette, Kalküta'daki emtia fiyatları, satışlar, gemi trafiği, yangınlar, hırsızlıklar gibi bilgileri içeren bir dergi olarak ortaya çıkmıştır. Ancak, sömürge döneminde sansür ve baskılarla karşılaşan bağımsız basın, nesnel raporlamayı engellemiştir. Bengal Gazette gazetesinin editörü James Augustus Hickey, Hindistan'dan sınır dışı edilmiştir. Çünkü Doğu Hindistan Şirketinin yağmalanmasıyla ilgili raporlar yayınlamıştır. 1852'de birkaç krizin ardından Bengal Gazette kapanmıştır.

1821 yılında, Rammohan Roy liderliğinde Sambad Kaumadi adlı önemli bir Bengalce dergi yayımlanmıştır; ancak bu dergi uzun süreli bir varlığını sürdürememiştir. Aynı dönemde, Kolkata'da 1818'den 1830'a kadar birkaç Bengalce gazete ve dergi daha basılmıştır. Bu gazeteler arasında 1839'da Ishvar Chandra Gupta liderliğinde çıkan ilk Bengalce günlük gazete Sambad Prabhakar bulunmaktadır. Ardından bu gazeteyi 1843'te Akshya Kumar Dutta tarafından yayımlanan Tattobodhini izlemiştir. 20 yüzyılın başlarına kadar yayın hayatını sürdüren Sambad Prabhakar, başlangıçta 28 Ocak 1831'de haftalık bir gazete olarak yayın hayatına başlasa da 14 Haziran 1939'dan itibaren günlük gazete olarak yayımlanmıştır. Dolayısıyla bu gazete Bengal edebiyatını zenginleştirmiş ve birçok yazarın ortaya çıkmasına katkıda bulunmuştur (Chaudhuri, 2015). Tüm bu gelişmelerle beraber Bengalce dergi ve gazeteler toplumsal değişim ve bilgi yayılması için hizmet vermiştir. Dolayısıyla bu durum o dönemde ekonomi ve politik olarak kâr amacı güden İngilizce olarak yayınlanan gazete ve dergilerden farklılaşmaktadır.

Doğu Bengal’de, ilk matbaanın Rangpur’da “Rangpur Bartabaha” gazetesiyle 1847’de kurulduğu ve bölgenin baskı endüstrisine erken bir girişimde bulunduğu bilinmektedir. Ardından, 1848’de Dhaka’da bir İngiliz matbaası kurulmuştur. Dhaka’da kurulan bir sonraki matbaa ise 1856’da kurulan “Dhaka News Press” dir. Bu matbaa haftalık ve düzenli olarak “Dhaka News”i basmıştır. Bu kapsamda Bengal eyaletinde gazete ve dergilerin yayımlanması, Brahma hareketi ve eğitimin yaygınlaşmasıyla da yakından ilişkilidir. Brahma hareketi, Bengal’de 1860’lı yıllarda başlatılmış, ancak 1940’lara kadar önemli bir ivme kazanamamıştır. Bu hareketin bir parçası olarak, sosyal reformları ve eğitimsel genişlemeyi hedefleyen bir dizi topluluk ve örgüt kurulmuştur. Bu kuruluşların liderleri aynı zamanda dergi ve gazete yayınlamaya başlamışlardır. Brahma Samaj tarafından yayımlanan “Dhaka Prakash” gazetesi, 19. yüzyılın en etkili gazetesi olarak bilinmektedir. Brahma hareketine karşı olan insanlar da Brahma faaliyetlerini takip edebilmek için bu yayınlara yönelmişlerdir. Bu şekilde, Brahmalara, muhafazakâr Hindular ve Batı etkilerine karşı olanlar da bu yayınlara ilgi göstermişlerdir (Mamoon, Press, 2015) .

1861-1870 yılları arasında ise edebiyata katkıda bulunan ve toplumsal reformları başlatmaya çalışan bir grup üst orta sınıf entelektüel olarak ortaya çıkmıştır. Dakka, bu sürecin merkezi olmuş ve sonraki 20 yıl boyunca, gazete ve dergi sayısını artırarak kırsal bölgelere yaymıştır. Ayrıca bu dönemde çeşitli konulara odaklanan dergiler yayımlanmıştır. Krishna Chandra Majumder, Dakka’da KavitaKusumavali adlı bir şiir dergisi, Abdur Rahim, Barisal’da Balaravika adlı haftalık bir dergi çıkarmış ve bu dergide kadın özgürlüğünü savunmuştur. Mymensingh’te Kaumudi adlı bir müzik dergisi çıkartmıştır. Sanayi ve tarım dergisi ise Baishayiktattva RajŞahi’de yayımlanmıştır. Ayrıca Jessore’de çocuk dergisi Sukhipakhi basılmıştır. Mahapap Balyabibaha adlı bir başka dergi ise çocuk evliliklerine karşı yazılar yayımlanmıştır. Dakka’da basılan Saptahik Ramdhanu adlı popüler bir bilim ve teknoloji dergisi de vardır. Bu açıdan okuyucu sayısının genişlemesi ile orta sınıfın gelişmiştir. Ancak, yayın sayısı 1890’larda azalmış ve muhtemelen Brahma hareketinin ivmesi düşmüştür. Eğitimli Bengal orta sınıfı da etkisini yitirmeye başlamıştır (Mamoon, Press, 2015).

Doğu Bengal’in Dakka şehri ve diğer şehirlerinde yayımlanan gazetelerin çoğu, düşük bir tiraja sahiptir. Resmi kaynaklara göre, 1863 yılında Dhaka Times, Dhaka Prakash, Dhaka Darpan ve Hindu Hitaisi sırasıyla 300, 250, 350 ve 300 kopya satmıştır. Başka bir kaynağa göre, 1863-1867 yılları arasında Dhaka Prakash’ın tirajı sadece 19 kopyaya düşerken Hindu Hitaisi’nin tirajı 100 kopya artmıştır. Ayrıca, 1880 yılında Doğu Bengal’de 10 yayının toplam tirajı 3177’ye ulaşmış ve RajŞahi Sumachar sadece 31 kopya ile bu listeye dahil edilmiştir.

1890 yılı resmi verilerine göre, altı yayının toplam tirajı 2,240 kopya olurken Dhaka Prakash, 1,200 kopya ile listenin başında yer almıştır. Bu düşük tirajın bir diğer nedeni o dönemdeki okuma yazma oranının yüzde üç olduğudur. Farklı bir bakış açısıyla o dönemde çoğu insanın gazete okumadığı bilise de haberler onlara okuma yazma bilen bir kişi tarafından da iletilmektedir (Mamoon, Press, 2015) .

19. yüzyılda basılan gazeteler genellikle makaleler içermektedir. Bu makaleler, küçük haberler dışında genellikle bir konu veya haber hakkında detaylı tartışmalar ve görüşleri içermektedir. O dönemde haberler genellikle yerel kaynaklardan ve yabancı gazetelerden alınmaktadır. Okuyucular tarafından gönderilen haberler bazen kasabalardaki gazetelerde yayınlanırken, “editöre mektuplar” köşeleri de ayrıca dikkat çekmektedir. Editörler, olayları kendi düşünceleri ve yorumlarıyla birlikte okuyuculara aktarmaktadır. Editörler genellikle mülkiyet ilişkileri, kiracılık, toplumsal uyum, sosyal reformlar ve İngiliz yönetimi gibi konular hakkında yorum yapmaktadır. Yine topluluklar ve gruplar hakkındaki yazılar o dönemde büyük önem taşımaktadır. Bu dönemde Brahmanlar, Hindular ve Müslümanlar, toplum ve politika konularında da kendine özgün görüşleriyle ön plana çıkmıştır (Mamoon, Press, 2015).

20 yüzyılın başlarında ise Ulusal Kongre ve Müslüman Ligi gibi iki büyük siyasi parti kurulmuştur. Bu gelişmeler, yerel gazetelerin yerine siyasi ideolojilere dayalı yayınların ortaya çıkmasına yol açmıştır ve bu da ampirik ve toplumsal değerlere odaklanan gazetelerin yerini almıştır. Bengal’in bölünmesi, Birinci Dünya Savaşı ve Sovyetler Birliği’nde sosyalizmin ortaya çıkışı da Bengal bölgesindeki haber yayınlarını etkilemiştir. 1935 yılında Bengal’in Başbakanı olan Sher-e-Bangla A K Fazlul Haq, siyasi kariyerinin geri kaldığını fark etmiştir. Daha sonra editör olarak görev yapan Mevlâna Akram Khan’ın yardımıyla, 1936 yılında Azad gazetesini yayınlamıştır. Bu olay, halk arasında sempati kazanmasına ve hızla takipçi kazanmasına yardımcı olmuştur (Yusuf & Salam, 2015).

3.2. Pakistan Döneminde Basın

1947 yılında sömürgeci egemenliğin sona ermesi ve Hindistan’ın bölünmesi sonrasında Doğu Bengal, Pakistan’a katılmıştır. Pakistan döneminde, Faiz Ahmed Chowdhury tarafından yayınlanan Paigam gazetesi, ilk kez 18 Ağustos 1947’de Chittagong’da basılmıştır. Aynı dönemde Dakka’da iki haftada bir yayımlanan Zindegi gazetesi de var olmuştur. Mevlâna Akram Khan tarafından düzenlenen ve 1936’dan beri Kalküta’da yayımlanan Dainik Azad gazetesi ise 1948’de Dakka’ya taşınmıştır. 1949’da Pakistan Observer (daha sonra Bangladesh Observer) Dakka’da, diğer iki gazete olan Dainik Ittefaq ve Dainik Sangbad ise sırasıyla 1949

ve 1951’de yayın hayatına başlamıştır. 1947 ile 1954 arasında, gazete ve dergi sayısı 259’dan 160’a düşmüştür. 1971’den önce günlük 29, iki haftada bir 3 ve haftalık 109 gazete ve dergi bulunmaktadır (Rahman & Ahmed, 2015).

1952 yılında Doğu Pakistan’da bir dil hareketi gerçekleşmiştir. Bu hareket, Pakistan hükümetinin Bengalce’yi resmi bir yazma ve konuşma dili olarak tanıması talebiyle başlamıştır. Bu sayede Bengalce konuşan insanların farkındalığı artmıştır. Dil hareketi sırasında, 21 Şubat 1952’de Dakka Üniversitesi kampüsünde gerçekleşen protestolar sırasında birkaç öğrenci ve siyasi aktivist, Pakistan hükümeti tarafından öldürülmüştür. Bengalce gazeteler, öldürülenlerin hikayesini Pakistan’ın baskılarına rağmen gündeme getiren makaleler yayınlamışlardır. Doğu Pakistan’ın her gazetesi, cinayetleri kınamak ve Pakistan hükümetini masum insanları acımasızca öldürdüğü için eleştirmek amacıyla başyazılar yayınlamıştır (Yusuf & Salam, 2015). Azad gazetesi, Müslüman Birliği (Ligi) kökenli olmasına rağmen bu olayla ilgili uzun süren araştırma raporları yayınlamıştır. Sonuç olarak, Azad gazetesi, o dönemin tarihsel olaylarını belgelemek açısından en önemli kaynaklardan biri olmuştur. Doğu Pakistan’daki milliyetçi hareket bu olayla yeniden canlanmıştır. Ayrıca, Avami League olarak bilinen önemli siyasi partinin popülerliğini de artırmıştır.

Pakistan döneminde basın ve genel olarak medya sık sık denetlenmiş ve bilgiler kısıtlanmıştır. Dil hareketinden sonra, Pakistan hükümeti kendi görüşlerini savunmak için yeni gazetelerin yayınlanmasına olanak tanımıştır. 1963 yılında muhalif gazeteleri susturmak amacıyla Ayub Han’ın askeri hükümeti, gazetelerin içeriğini denetlemek için Basın ve Yayın Yönetmeliği adlı bir yasa çıkartmıştır. Bu açıdan gazeteciler ayrıca, İngiltere’nin Vernacular Press Act adlı yasasına benzer şekilde bölge sulh hakimleri tarafından haber içeriğini gözden geçirmek zorundaydı. Farklı olarak gazeteler Bangladeş, Ganabahini, Muktijoddha/Muktifouz ve Joy Bangla gibi kelimeleri o dönemde kullanamamaktaydı. 1971 yılında ülkede gazetelere büyük ihtiyaç duyulmuş ve bu nedenle sivil halk ve özgürlük savaşçıları gizli gazete evleri kurmuşlardır. “1971 Muktijuddher Potropotrika” adlı araştırma kitabına göre, özgürlük savaşçılarının yardımıyla gazeteciler, savaş hakkında en son bilgileri ortaya çıkarabilmiş ve Pakistan militanlarına karşı kamuoyu birliği sağlayabilmişlerdir. Ayrıca o dönemde yaklaşık 65 gazete yayınlanmaktadır.

3.3. Bağımsızlık Savaşında Basın

Pakistan Halk Cumhuriyeti’nden, Bangladeş, dünya haritasındaki yerini 16 Aralık 1971 tarihinde yeni bir ülke olarak almıştır. Bu bağımsızlığı kazanmak, büyük bir ülke olan

Pakistan'a karşı Bangladeş halkı tarafından büyük zorluklar ve fedakarlıkla elde edilmiştir. Bağımsızlık hareketi, başlangıcından itibaren basın tarafından büyük bir mücadele ve destekle sürdürülmüştür.

25 Mart 1971 gecesi, Pakistan askerleri Bangladeş halkına saldırdıktan sadece bir gün sonra kamu binalarını ve ilk haftada dönemin en büyük gazetesinin bulunduğu yerleri bombalamışlardır. 'Dainik Ittifaq, Sangbad ve The People' adlı gazeteler tamamen kapatılmış, 'Dainik Pakistan', 'Dainik Purbodesh', 'Morning News' ve 'Pakistan Observer' gazeteleri ile Basın Kulübü büyük zararlar görmüştür. Bağımsızlığı aktif olarak destekleyen haftalık 'Swaraj ve Banglar Bani' gazeteleri de kapatılmıştır (Ahmed H. U., The role of press during Liberation War, 2020).

Sert baskılara rağmen, bazı gazeteler bağımsızlığı desteklemek amacıyla yurtdışında yayımlanmaya başlanmıştır. Bunlar arasında 'Sassoto Bangla, Joy Bangla, Shonar Bangla, Banglar Bani, Biplobi Bangla, The Nation, Mukto Bangla, The People, Durjoy Bangla, Mukti, Ekota' gibi gazeteler bulunmaktadır. Bu gazeteler, bağımsızlık mücadelesi veren ayrıca Bangladeş vatandaşlarına moral ve destek sağlama noktasında önemli bir rol oynamıştır. Çünkü bu dönemde, savaşa destek verilirse aynı zamanda yeni bir gazetecilik anlayışının temelleri de atılmıştır. Tüm bunlarla birlikte Bangladeş, bağımsızlığını kazandığında ülkede yayımlanan gazete sayısı sadece 10'du (Ahmed & Rahman, Sangbadpatra O Samoyiki, 2008).

3.4. Bağımsızlık Savaşından Sonraki Dönemde Basın

Yeni doğan ülkede basın, yeni koşullarla karşılanmıştır. Dönemin devlet başkanı Şeyh Mucubur Rahman'ın 1974 yılında verdiği kararla devlet basınına sansür uygulanabileceği açıklanmıştır. Bu durum, bağımsızlıktan sonra ilk sansür uygulaması olarak belirginleşmektedir. 16 Temmuz 1975'te, Dainik Ittifaq, Dainik Bangla, The Bangladesh Observer ve Bangladesh Times dışındaki tüm gazeteler kapatılmıştır. Kapatılan gazetelerde çalışan personellerin maaşları devlet tarafından ödenmeye devam edilmiştir. (Rahman M. , 2010).

15 Ağustos 1975 tarihinde Bangladeş'in kurucusu ve Cumhurbaşkanı Şeyh Mujibur Rahman, askerler tarafından öldürüldükten sonra ülke, dolaylı bir şekilde askeri yönetim altına girmiştir. Bu dönemde kapatılan gazeteler tekrar yayın yapmaya başlamıştır.

1980'lerde, askeri hükümete karşı yeni bir medya anlayışı ortaya çıkmıştır. Bu yeni akımda, devlete karşı eleştirel ve magazin haberleri içeren karikatür içerikli gazeteler

yayınlanmıştır. Bu tür gazeteler arasında “Bichitra, Deshbondhu, Khoborer Kagoj, Purbavas, Ei somoy, Manchitra” gibi haftalık gazeteler de bulunmaktadır. Bu on yıl boyunca, askeri hükümete karşı bu tarz gazeteler etkili bir şekilde faaliyet göstermiştir ve hükümetin düşmesinde önemli bir rol oynamıştır. Askeri hükümetin sona ermesiyle birlikte, bu gazete anlayışı da ortadan kaybolmuştur (Bari, 2010).

1992 yılı öncesine kadar, halkın bilgi edinme kaynakları arasında sınırlı sayıda gazete, Voice of America Radyo, BBC Radyo ve Radyo Tehran gibi önemli haber kaynakları bulunmaktadır. Ancak askeri hükümetin sona ermesi ve teknolojinin ilerlemesiyle birlikte, gazetecilik anlayışında yeni bir dönem başlamıştır. Bu yeni dönemde gazeteler, haberlerini daha farklı bir dilde sunmaya başlamış, sayfalar daha yoğun bir şekilde tasarlanmış ve kapaklarda son sayfa düzenlemeleri yapılmıştır.

1992 yılında, Bangladeş basın tarihinde önemli bir dönüm noktası olan ‘Janakantha’ adlı gazete, aynı gün içinde beş farklı yerden yayın yapabilen ilk gazete olarak ortaya çıkmıştır. 1998 yılında ise şu anda Bangladeş’in en büyük ve etkili gazetesi olan ‘Prothom Alo’ kurulmuştur. Bu gazetenin yayınlanmadan önce, geniş bir okuyucu kitlesi oluşturmak amacıyla gazetecilik alanında yeni bir yaklaşım benimsenmiştir. Bir grup insan, gazetenin tanıtımını yapmak için ülkenin çeşitli şehirlerinde mitingler ve toplantılar düzenlemişlerdir. Bu şekilde gazete, henüz yayınlanmaya başlamadan büyük bir okuyucu kitlesine ulaşmayı başarmıştır (Publications, 2007).

3.5. Yeni Dönem Gazeteler

Gazetecilik mesleği eskiden “Gazeteci doğuştan gazeteci” anlayışıyla sınırlı bir meslek olarak kabul edilirken, günümüzde medya büyük bir endüstri haline gelmiştir. Bu, özellikle gençler arasında popüler bir meslek olarak görülmektedir. Son yirmi yılda, devlet üniversitelerinde gazetecilik ve iletişim bölümleri açılmış ve büyük şehirlerde gazetecilik eğitimi veren birçok enstitü kurulmuştur. Artık gazetecilik mesleği ilgisi olan biri, kolayca bu alanda eğitim alabilme imkanına sahiptir. Bu kolaylık, medyada da yeniliklere yol açmıştır.

Geleneksel medya ile yeni medyanın birbiriyle paralel hale geldiği gazetecilik anlayışı, Bangladeş’te başarılı bir şekilde uygulanmış ve halka inebilmeyi başarmıştır. Ancak, Bangladeş’in okuma yazma oranının düşük olması nedeniyle ülkenin nüfusa göre gazete tirajı genellikle oldukça düşüktür. Bununla birlikte, televizyon, radyo ve son dönemdeki yeni medyanın etkisi bu durumu büyük ölçüde değiştirmemiştir. 2016 Ulusal Medya Araştırması (NMS) raporuna göre, gazeteler ülkenin en büyük ikinci okuyucu kitlesine sahiptir ve kazanç

yüzdesi %23,8'dir. Bu rakam, 2014'e göre %1,4 düşüş göstermiştir. Bu veriler, Bangladeş'teki gazete okuma alışkanlıklarının zaman içinde değişmediğini ve nispeten istikrarlı kaldığını göstermektedir. Gazetelerin okuyucu sayısında yaşanan azalma, diğer medya araçlarının etkisiyle bile büyük ölçüde etkilenmemiştir. Sonuç olarak, gazetecilik mesleği artık medya sektörü haline gelmiş ve gençler arasında popülerlik kazanmıştır. Gazetecilik eğitimi, devlet üniversitelerinde ve özel enstitülerde kolaylıkla alınabilmektedir. Bangladeş'te geleneksel ve yeni medya, birbiriyle uyumlu bir şekilde yürütülen gazetecilik anlayışını yansıtmaktadır. Bununla birlikte, ülkenin düşük okuma yazma oranı nedeniyle gazete okuma alışkanlıklarında önemli bir değişiklik gözlenmemektedir. Gazeteler hala büyük bir okuyucu kitlesine sahip olsa da son yıllarda geleneksel gazetelerin tirajında bir düşüş eğilimi görülmektedir (Fatima, 2019).

3.6. İlk Sıradaki Gazeteler ve Tirajları

Bangladeş, 180 milyon nüfusa sahip bir ülke olup, ülke içinde her dönemde farklı görüş ve bakış açıları belirginleşmektedir. Küreselleşmenin etkisiyle medya da dünyanın diğer bölgelerinde olduğu gibi aynı yola girmiştir. Basın, eskiden halk için dördüncü güç olarak kabul edilirken şimdi büyük bir maddi endüstri haline dönüşmüştür (Kuyucu, 2014). Bu açıdan 2020 yılının Bilgi Bakanlığı raporuna göre ülkede günlük toplam 555 gazete yayınlanmaktadır ve en çok okunan on gazetenin günlük tirajı 1.5 milyonun üzerindedir. Bangladeş'te tiraj bakımından en üst sıradaki gazete ve sahipleri ise şunlardır:

1. Bangladeş Protidin: Şu an en çok satılan gazeteler arasında yer alan bir gazete, 16 Mart 2010'da yayın hayatına başlamıştır. Gazetenin editörü Naim Nizam'dır. Günlük baskı sayısı 553,300'dür. Gazetenin resmi sahibi olan East West medya grubu aynı zamanda Kaler Kantha adlı diyar gazetesini ve İngilizce gazete olan The Daily Sun'ı da çıkarmaktadır. East West medya grubunun faaliyet gösterdiği alanlar sadece gazeteyle sınırlı değildir. Ayrıca online haber sitesi (Bangla News24.com), radyo (Radio Capital Fm-94.8) ve televizyon (News24) gibi medya platformları da bulunmaktadır. East West medya grubunun sahibi olan Bashundhara. Grup, Bangladeş'in en büyük holding şirketlerinden biridir.



Resim 3. Bashundhara Grub'un medya organları

2. **Prothom Alo:** Şu anda en çok satan gazeteler arasında yer alan bu gazete, 16 Mart 2010 tarihinde yayın hayatına başlamıştır. Gazetenin baş editörü Naim Nizam'dır. Günlük baskı sayısı 553,300'dür. Gazetenin resmi sahibi olan East West medya grubu aynı zamanda Kaler Kantha adlı Bangla gazetesini ve İngilizce gazete olan The Daily Sun'ı da yayınlamaktadır. East West medya grubu, sadece gazete ile sınırlı olmayan bir dizi medya platformunda faaliyet göstermektedir. Ayrıca Bangla News24.com adlı online haber sitesi, Raidio Capital Fm-94.8 adlı bir radyo istasyonu ve News24 adlı bir televizyon kanalı gibi medya platformlarına da sahiptir. East West medya grubunun sahibi olan Bashundhara Grup, Bangladeş'in en büyük holding şirketlerinden biridir (Prothom alo, 2009). Prothom Alo, popülerlik kazanmayı hedefleyen bir gazetecilik anlayışıyla bugünün dünyasında önemli bir rol oynamaktadır ve gençlerle iş birliği yaparak okuyuculara yönelmektedir. Bu gazete resmi olarak Mediastar LTD. medya şirketine aittir ve yan kuruluşu olan ABC Radyosu ile birlikte faaliyet göstermektedir. Mediastar LTD., ülkenin en büyük medya holdinglerinden biri olan Transcom Grubu'na aittir. Prothom Alo gazetesi, liberal düşüncüyü temsil ettiği için 17 Eylül 2007'de yayımlanan bir karikatürde İslam dini peygamberi Muhammed Mustafa'ya hakaret edildiği iddiasıyla genel halkın büyük tepkisini çekmiştir. Bu tepkinin sonucunda gazetenin "Alpin" adlı ekibi kapatılmış ve karikatürü çizen Arifur Rahman altı ay hapis cezasına çarptırılmıştır.

Gazetecilik alanında büyük bir medya şirketi kurma amacı güden Prothom Alo'nun sahibi Mediastar LTD., fikirsel yayıncılıktan iş arama sitelerine kadar geniş bir yelpazede faaliyet göstermiştir.



Resim 4. Transcom Grub'un medya organları.

3. **Jugantor:** "Jugantor" adlı gazete, Bangladeş'te en yüksek tiraja sahip olan gazetelerden biridir ve dördüncü sıradadır. Bu gazete, 1 Şubat 2000 tarihinde yayın hayatına başlamış olup 2020 yılında günlük 800 bin kopya satmaktadır. Gazetenin editörlüğünü tanınmış gazeteci Golam Sorwar yapmaktadır. Jugantor gazetesinin sahibi ise en önde gelen holding şirketlerinden biri olan Jamuna Grup'tur.



Resim 5. Jamuna Grub'un medya organları

4. Kaler Kantha: 10 Ocak 2010 tarihinde yayın hayatına başlayan 'Kaler Kantha' gazetesi, günümüzde en yüksek tirajlı gazeteler arasında yer almaktadır. Günlük tirajı yaklaşık olarak iki yüz bin civarındadır. Bu gazete, büyük bir holding şirketi olan 'Transcom' grubuna aittir ve Bangladeş basınının önemli isimlerinden Abed Khandir tarafından kurulmuştur. Ancak Khan, gazetecilikte etik dışı haberlerin yayınlanmasını teşvik etmekle suçlanarak bir yıl içinde editörlük görevinden istifa etmiştir. (Abed Khan, 2020) 'Transcom' grubuna ait diğer yayın organları da bulunmaktadır.



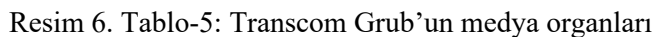
Resim 6. Bashundhara Grub'un medya organları

5. Ittefaq- "Ittefaq", 24 Aralık 1953 tarihinden bu yana sürekli olarak yayınlanan en eski gazetedir. Gazetenin sahibi ve yayıncısı Bangladeş Awamilig'in Yar Mohammad Khan'dır. Bağımsızlık savaşı öncesi dönemde, bu gazete önemli bir katkı sunmuştur. Fikri bir gazete olan Ittefaq, halkı merkeze alan savunmacı bir ilkeyi benimsemiştir. Bu nedenle Pakistan askerleri bağımsızlık savaşı sırasında (25 Mart 1971), baskı binasını bombayla patlatmışlardır (Ahmed & Rahman, Gazete ve süreli yayınlar, 2008). Günümüzde Bangladeş medyasının etkisi nispeten azalmış olsa da hala basın içinde önemini korumaktadır. Yaklaşık yüz bin tiraja sahip olarak kabul edilen 'Ittefaq', beşinci en büyük gazete olarak bilinmektedir. Gazetenin sahibi ise 'Ittefaq Yayın Grubu Ltd.'dir.

6. Günlük İnqilab- Günlük olarak çıkan İnqilab, Bangladeş'in önde gelen yerel gazetelerinden biridir. "İnqilab" kelimesi, 'İslam devrimi' anlamına gelmektedir. Bu nedenle son 36 yıl boyunca Günlük İnqilab, ana politikası olarak İslam'ın prensiplerini benimsemiş ve hiçbir şekilde anti-İslam ve anti-Müslüman bir şeye taviz vermemiştir. Bu nedenle Günlük

Günlük İnqılab, 4 Haziran 1986 tarihinde kurulmuştur. 2005 yılına kadar en fazla satan gazete olmuştur. Şu anki dağıtımı yaklaşık olarak 1.5 lakh'tır. Bangladeş'te Müslüman toplumunda ve İslam konularında en popüler gazetedir. Bangladeş'in bağımsızlığı, egemenliği ve ulusal çıkarları, Günlük İnqılab'ın ana prensipleridir. Bu nedenle sloganı “Sadece ülke ve halk içindir”dir. Bu, Bangladeş'in ilk tam özellikli gazetesidir (Daily İnqılab, 2017).

7. The Daily Star- Bangladesh'te toplamda 34 İngilizce gazete günlük olarak yayınlanmaktadır. En çok okunan gazetenin adı ise 14 Ocak 1991 tarihinde başlayan 'The Daily Star'dır. Bu gazete, 44 binden fazla tiraja sahiptir ve genellikle resmi yerlerde okunmaktadır. Şu anda gazetenin editörü 'Mahfuz Anam'dır. Ayrıca bu gazetenin web sitesi uluslararası alanda etkin bir rol oynamaktadır. Bu gazete de Transcom Grubu'na aittir.



32



Resim 7. ETBL Grub'un medya organları

3.7. Haber Ajansları

Bangladeş'teki basın yaklaşımında, yerel gazetelerde haber ajanslarının büyük bir etkisi olmasa da uluslararası alanda ajanslar resmi kaynak olarak önemli bir rol oynamaktadır. Bağımsızlığın kazanılmasının ardından kurulan devlet haber ajansları hala faaliyet göstermektedir. Ülke genelinde iki resmi haber ajansı bulunmaktadır. Bunlar şunlardır:

1. Bangladesh Sangbad Sangsta (BSS): 1 Ocak 1972 tarihinde, eski 'Associated Press of Pakistan (APP)' adı değiştirilerek yeni doğan ülkenin resmi haber ajansı haline gelmiştir. Bu ajans, ülkenin tüm büyük şehirlerinde kendi ofislerini açmış ve Bangladeş'in tüm illerinde muhabirleri bulunmaktadır. Uluslararası olarak, AFP, PTI, APP, Xinhua (Çin'in resmi haber ajansı), Malezya'nın Bernama ajansı ve Avustralya'nın Transdata ajansı gibi büyük haber ajanslarıyla haber hizmeti sunmaktadır. Haberler IPS formatında yayınlanmaktadır. 1999 yılından bu yana İngilizce haber hizmetinin yanı sıra Türkçe haberler de sunulmaktadır (BSS profili, 2021). Ajansın editörlüğünü, 2014 yılından bu yana sürdüren Cumhurbaşkanı'nın basın danışmanı Abul Kalam Aazd yapmaktadır.

2. United News of Bangladesh (UNB): 1988 yılında hizmet vermeye başlayan bu ajans Bangladeş'in ilk dijital ve en büyük haber ajansıdır. Resmi anlaşmalar aracılığıyla Associated Press, UNI, Xinhua, Kyodo, ANSA, Suomen Tietotoimisto ve Rompress gibi uluslararası büyük haber kuruluşlarıyla işbirliği yapmaktadır. Ayrıca, 'Organization of Asian and Pacific News Agencies, Commonwealth Press Union, Asian Mass Communication Research and Information Centre' gibi önemli uluslararası kuruluşlarla da resmi anlaşmaları bulunmaktadır. Ajansın sahibi, ülkenin önde gelen holding şirketlerinden biri olan 'Cosmos Grup'tur. Editör ve sahibi ise Enayetullah Khan'dır (UNB, <http://cosmosgroup.com.bd>).

3.8. Bengalce Dilinde Yayın Yapan Uluslararası Medya Kuruluşları

Bengalce dilinde yayın yapan uluslararası medya kuruluşları, dünya genelinde Bengalce konuşan topluluklara haberler, bilgi ve eğlence sunmak amacıyla faaliyet göstermektedir. Bengalce, Bangladeş ve Hint alt kıtasının birçok bölgesinde resmi veya yaygın olarak konuşulmaktadır. Bu nedenle Bengalce medya kuruluşları, bu bölgelerdeki izleyicilere ve okuyuculara hitap etmektedir.

Birkaç önde gelen Bengalce dilinde yayın yapan uluslararası medya kuruluşu şunlardır:

BBC Bangla: BBC Bangla, BBC World Service'in bir parçası olarak, Bangla dilinde yayın yapan bir bölümdür. Bu bölüm Bangladeş, komşu ülkeler ve dünya genelinden haberler sunmaktadır. Ayrıca röportajlar, gazete eleştirileri ve canlı telefon görüşmeleri gibi içerikleri de sunmaktadır. 2022 yılında, BBC Bangla'nın radyo yayını sona erdi, ancak şu anda televizyon ve çevrimiçi programlarını sürdürmektedir (Barua, 2023).

Bangla'da BBC'nin yayını, 11 Ekim 1941'de başlamış ve başlangıçta haftada 15 dakika süren programlar yapmıştır. Daha sonra 1965 yılında düzenli haber yayınlarına geçilmiştir. Tarafsız haber sunumu nedeniyle, BBC Bangla, Bangladeş ve Hindistan'da 100 milyondan fazla Bengalce konuşan dinleyiciye ulaştığı için büyük popülerlik kazanmıştır. Ayrıca Bangladeş'in bağımsızlık savaşı sırasında güvenilir haber kaynağı olarak tanınmıştır (Hüseyin, 2011).

2022 yılında, BBC, Bangla dahil on dilde radyo yayını sonlandırma kararı almış ve bu kararı uygulamak için tasarruf yapmayı planlamıştır. Bu kararın bir sonucu olarak, BBC World Service'den 382 pozisyon boşaltmıştır. BBC Bangla, 'Channel i' adlı Bangladeş'teki bir uydu kanalıyla işbirliği yaparak programlarını yayınlamıştır. Bu program, dinleyicilerin doğrudan katılımını sağlamak için güncel ve önemli konuları ele almış ve dinleyiciler, sorular sorma ve bazen cevaplar verme fırsatına sahip olmuştur. BBC Bangla, dünya genelinde Bengalce konuşan insanlar için önemli bir haber kaynağı olarak kabul edilirken Dakka'da Bangladeş Radyosu'nda Bengalce ve İngilizce programlar yayınlamak için uzun süreli bir anlaşma yapmıştır. 2008 yılında bu yayınlar genişletilmiş ve Dakka dışındaki bölgelerde FM bandında yayınlar hedef kitleyle buluşturulmuştur (Hüseyin, 2011).

BBC Bangla'nın televizyon programları da bulunmaktadır, örneğin 'Your City, Your Questions' adlı program 'Channel i' ile işbirliği ile hazırlanmıştır. Ayrıca, BBC Media Action tarafından yönetilen haftalık bir tartışma programı olan 'Bangladesh Sanglap', Channel i tabanlı

ihtiyaca dayalı olarak 2005 yılından beri yayınlanmaktadır. 2012 yılında üçüncü sezonu başlamıştır (Yok İ. , 2023).

Deutsche Welle Bengali: Almanya'nın önde gelen uluslararası yayın servisi Deutsche Welle'in Bengalce dilindeki içerik sunan bir bölümdür. Bu bölüm üzerinden Bengalce konuşan insanlara hitap eden Almanya, Avrupa ve dünya haberlerini kapsayan içerik sunulmaktadır.

Deutsche Welle'nin uluslararası yayın merkezi 1953 yılında kurulmuştur ve amacı, Avrupa merkezli olarak nesnel, güvenilir ve bağımsız bilgi sunmaktır. Ayrıca Deutsche Welle'nin Bengalce bölümü ise 1975 yılında kurulmuş olup, başlangıçta Bengalce programları kısa dalga radyo üzerinden Bangladeş ve Batı Bengal'e ulaştırmaktadır. 2010 yılında, Bangladeş'te FM bandında da programlar sunmaya başlamıştır. Şu anda bu bölümün başkanı Khaled Muhiuddin'dir. Khaled Muhiuddin, Deutsche Welle Bengali bölümünün önde gelen programlarından biri olan "DW Khaled Muhiuddin'e Sormak İstiyor" programını sunmaktadır. Bu program resmi olarak 28 Şubat 2020'de başlamıştır ve her Cuma, DW Khaled Muhiuddin'in YouTube kanalında canlı olarak yayınlanmaktadır. Programın ilerleyen dönemlerde ara vermiş olması ve yeniden başlatılmamış olması dikkat çekmektedir (Chakraborty, 2020).

Deutsche Welle'in web sitesinde Almanya ve dünya haberlerine erişim sağlanmakta ve e-posta abonelerine haber bültenleri gönderilmektedir. Ayrıca, Bengalce öğrenmek isteyenler için web sitesinde birçok kaynak bulunmaktadır. Deutsche Welle'de, Sabah Ormanı, İşte ve birçok diğer programın yanı sıra Almanca öğrenme programları, Almanya'dan günlük yaşam, spor ve diğer birçok içerik dinlenebilmektedir. Deutsche Welle'de Bengalce dışında birçok başka dilde de programlar mevcuttur ve İngilizce, Almanca, Arapça ve İspanyolca gibi dillerde çevrimiçi ve televizyon ile izlenebilmektedir.

3.9. Online Gazete Dönemi

Bangladeş'te, 21. yüzyılın başlarında dijital gazetecilik (online gazetecilik) ortaya çıkmıştır. İnternet erişiminin artmasıyla birlikte, Bangladeş medya sektörüne yeni bir boyut eklenmiştir. İnternet kullanıcıları çoğunlukla çevrimiçi haberleri aramakta ve bazen bu haberleri oluşturmak veya paylaşmaktadır. Bangladeş'teki çevrimiçi haber uygulamaları dört ana kategoride incelenebilir ve bunlar şu şekildedir: Basılı gazetelerin online sürümleri; Basılı versiyonu olmayan ancak önemli yatırımları olan çevrimiçi gazeteler; Girişimciler tarafından işletilen bağımsız çevrimiçi gazeteler ve sosyal medya platformlarını kullanan 'Blog' yazarları veya Bireyler aracılığıyla gerçekleştirilen yurttaş gazeteciliği (Fatima, 2019).

Bangladeş'teki ilk çevrimiçi gazete olan Thedailystar.net, önde gelen bir İngilizce gazetenin web sitesidir ve 1997 yılında kurulmuştur. şu anda Prothom Alo, Ittefaq, Shamokal ve The Daily Star gibi önde gelen gazetelerin hepsi bağımsız çevrimiçi haberler sunmaktadır. Bu nedenle, haberlere 24 saat boyunca çevrimiçi olarak erişim sağlamak mümkün olmaktadır. Basılı gazetelerin makaleleri çevrimiçi olarak yayınlansa da tüm gazeteler bağımsız bir şekilde çevrimiçi platformda yer alamayabilmektedir.

Günümüzde önde gelen gazetelerin büyük bir kısmı, internet üzerindeki web siteleri, Facebook sayfaları, Twitter hesapları ve YouTube kanalları gibi dijital platformlarda yer almaktadır. Aynı şekilde, başkent dışındaki birkaç gazetenin de online haber portalları mevcuttur. Ayrıca, birçok televizyon kanalının bağımsız dijital haber hizmetleri bulunmaktadır. Örneğin, Channel İ ve NTV gibi bazı özel televizyon kanalları, sürekli olarak haberler, görüşler ve röportajlar sunan dijital formatlara sahiptir. Bu nedenle, özel televizyon kanalları, gazetelerin online hizmetleriyle rekabet etmektedir.

Prothom Alo hem Bangladeş'te hem de İngilizce olarak yayınlanan ve çevrimiçi platformları olan en etkili günlük gazetelerden biridir. Prothom Alo'nun çevrimiçi platformu, Bangladeşli web siteleri arasında dünya genelinde birinci sıradadır. Bu platforma her ay dünyanın farklı ülkelerinden ortalama 1,2 milyon ziyaretçi tarafından 7 milyondan fazla sayfa görüntülenmektedir. Gazetenin Facebook üzerinde 13 milyondan fazla takipçisi bulunmaktadır ve bu sayı üç yıl öncesine göre neredeyse iki kat artmıştır. Ayrıca, Twitter'da 1.3 milyon takipçiye sahiptir. Prothom Alo'nun İngilizce versiyonunda ise Facebook'ta 382.000 takipçi bulunmaktadır. Gazetenin dijital versiyondan elde ettiği gelir miktarı 10 milyon ABD dolarını aşmış ve bu miktar sürekli olarak artmaktadır (Haq, 2014).

Daily Star, 2006 yılında kurulmuştur ve yavaşça büyümüştür. Ancak, yerel ve uluslararası okuyucuları çekmek için çeşitli içerikler üreterek personel sayısını artırarak önemli ölçüde gelişmiştir. Ayrıca son beş yılda önemli bir yükseliş kaydetmiştir. Ocak 2018'e kadar internet sitesinde bir milyondan fazla aktif kullanıcıya ve günlük olarak 70.000'den fazla aktif kullanıcıya sahip olmuştur. Okuyucuların çoğunluğu mobil cihazlarıyla bağlı kalmaktadır. Facebook'ta günlük yaklaşık 2,7 milyon takipçi, Twitter'da 460 bin takipçi ve YouTube'da 50.000 abone bulunmaktadır. Yerel dildeki hikayelerin eklenmesi de okuyucuların ilgisini çekmiştir. Ünlü ve ilginç hikayeler, Bengalce'ye çevrilmiş ve birçok kişi tarafından okunmaktadır (Haq, 2014).

Bangladeş'te önceden basılmamış ilk evrimii gazete, Bdnews24.com sitesidir. Bdnews24.com, Ağustos 2004 tarihinde bir grup gazeteci tarafından kurulmuş, ancak daha sonra "Advanced Data Network" şirketi gazetenin çoğunluk hissesini satın almıştır. Başka bir önemli evrimii gazete ise, Bangladeş'te büyük bir holding olan Basundhara Group'a ait Banglanews24.com'dur. Ayrıca Natunbarta.com, poriborton.com, dhakatimes.com, atnnews.com ve primekhobor.com gibi birkaç başka gazete de büyük yatırımlarla yayın hayatına başlamıştır (Haq, 2014).

Bangladeş'teki online gazeteler genellikle sınırlı haber sunmaktadır ve çoğu zaman az personelle işletilen amatörce görünen yayınlar olarak bilinmektedir. Bu tür gazeteler, genellikle kendi platformlarında profesyonel sitelerden alınmış metinleri kısmen değiştirerek veya yeniden yazarak yayınlamaktadırlar. Bu online gazeteler, gazetecilik tutkusu olan bireyler veya kk gruplar tarafından bağımsız girişimler olarak kabul edilmektedir. Ayrıca, Web 2.0 zelliklerinin gelişmesiyle birlikte online kullanıcılar, haber üreticisi ve tüketicisi olarak rollerini değiştirmektedir. Daha önce pasif izleyici olanlar, şimdi aktif vatandaş gazetecilere dönüşmüşlerdir. Vatandaş gazeteciler genellikle profesyonellikten uzak ve gazetecilik etiğinden yoksundurlar ancak amatör gazetecilik, haberlerin demokratikleştirilmesinde başarılı olamayan geleneksel gazeteciliğin iki önemli yönünü sunmaktadır, bunlar: Vatandaş gazeteciler, olayları anında fotoğraf veya video ile paylaşarak haberlerin üretimini, tüketimini ve yayılmasını demokratikleştirmektedirler (Haq, 2014).

İKİNCİ BÖLÜM

MEDYANIN İDEOLOJİK ETKİSİ

İdeoloji, en temel anlamıyla düşünce ve yüksek formların sistemi olarak kabul edilir; özellikle siyasi ve ekonomik teorilerin temelini oluşturanlardır. Ancak bazıları, ideolojiyi, bir grup veya bireyin görüş veya inançlarının toplamı olarak görür; çünkü ideoloji, genellikle belirli bir kültürü, örneğin kapitalizm, komünizm, sosyalizm ve Marksizm gibi ideolojileri ayırt eden bir dizi siyasi inanç veya düşünceyi işaret eder. Bu nedenle ideoloji, görüşler ve inançlardan oluşur ve medya ile iletişim kurulduğunda, görüşlere ve inançlara, dolayısıyla ideolojiye bağlılık önemli bir rol oynar. Bilgi veren kişi ile iletişimde bulunan kişi arasındaki etkileşim süreci, karşılıklı anlayış, etkileşim ve anlam oluşumları açısından temel olarak dil içeriğine dayanır veya iletişim mesajının alıcıya iletmek istediği anlamlar, onların bakış açısından farklı bir şekilde algılanabilir (Alharthy & Aljumaiahe, 2018, s. 29-42).

Bu tanımları düşünen bir kişi, ideolojinin, bireyin inandığı ve gerçekliğe dönüştürdüğü bir grup düşünce ve kavramdan oluşan zihinsel bir referans olduğunu ve toplum içindeki hareketleri sırasında davranışlarının doğasını etkileyen zihinsel algılardan kaynaklanan sosyal davranış değişikliğine dönüştürdüğünü anlar. Ayrıca, bu tanımlar, ideolojilerin bireylerin düşünceleri, inançları, dil, kavramlar ve algılar gibi bir dizi değişken veya değer belirleyici unsurdan oluştuğunu ve Lilker'ın ideolojiyi etkileyen ana unsurun düşünce unsur olduğunu göstermektedir (Alharthy & Aljumaiahe, 2018, s. 29-42).

1. Bir Kavram Olarak İdeoloji

Fransız Devrimi sonrasında, Fransız Aydınlanmacıları tarafından ilk kez kullanılan “ideoloji” terimi, öncelikle Fransız filozof Destutt de Tracy tarafından, zoolojinin bir parçası olarak tasarlanmıştır. Terim, aslında “düşüncelerin bilimi” anlamını ifade etmek için kullanılmıştır. Bu dönemde, Fransız materyalistler, felsefelerini ve ideallerini tanımlamak amacıyla “ideoloji” terimini kullanmaya başlamışlardır. Bu terimin ilk kullanımı Fransa’da gerçekleşmiştir ve bu filozoflar kendilerini “ideologues” olarak adlandırmışlardır (Çelik, 2005, s. 28).

Ayrıca ideoloji kavramı, farklı disiplinlerden gelen uzmanlar arasında karmaşık ve tartışmalı bir konu olarak kabul edilir. Michael Freeden’e göre, siyaset bilimcilerden toplum bilimcilere, kültürel antropologlardan psikologlara kadar birçok bilim insanı bu terimle ilgili farklı bakış açlarına sahiptir. Bu nedenle, ideoloji çok çeşitli anlamlar içerebilen bir yapıya sahiptir (Kazancı, 2002; Aydın, 2013, s. 67). Klasik anlamda ideoloji, aynı zamanda bir

toplumun sosyal sınıfları arasındaki çatışmaları, güç ilişkilerini ve politika kararlarını anlamada kullanılan bir araç olarak da görülür. İdeoloji, toplumsal değişimleri etkileyebilir, toplumun davranışlarını şekillendirebilir ve politik eylemleri yönlendirebilir (Kazancı, 2002, s. 57).

Klasik yaklaşıma göre, bazı yaygın ideolojiler şunlardır:

- **Liberalizm:** Bireysel özgürlük, özel mülkiyet hakları ve sınırlı devlet müdahalesi üzerine odaklanmaktadır. Liberal ideoloji, piyasa ekonomisini ve demokrasiyi teşvik etmektedir.

- **Konservatizm:** Geleneklere, toplumsal düzenin korunmasına ve otoriteye vurgu yapmaktadır. Konservatifler, toplumun istikrarını ve değerlerini korumak için devlete sınırlı bir rol biçmektedir.

- **Sosyalizm:** Toplumsal eşitlik ve ekonomik adaleti teşvik etmektedir. Sosyalist ideoloji, devletin ekonomiyi denetlemesini ve kaynakların adil bir şekilde dağıtılmasını savunmaktadır.

- **Komünizm:** Sosyalizmin bir türüdür ve sınıfsız bir toplumu hedeflemektedir. Komünist ideoloji, özel mülkiyeti ortadan kaldırmayı ve üretim araçlarının toplumun kolektif mülkiyetine geçmesini savunmaktadır.

- **Feminizm:** Cinsiyet eşitliği ve kadın haklarına odaklanmaktadır. Feminist ideoloji, toplumda cinsiyet ayrımcılığına ve cinsiyet eşitsizliğine karşı mücadele etmektedir.

- **Milliyetçilik:** Ulusal kimliği ve bağımsızlığı vurgulamaktadır. Milliyetçi ideoloji, ulusun çıkarlarını ve birliğini korumayı amaçlamaktadır.

Bu ideolojiler, insanların siyasi tercihlerini ve toplumsal görüşlerini şekillendiren temel fikirler sunar. Ancak unutulmaması gereken önemli bir nokta, ideolojilerin genellikle karmaşık ve çeşitli olduğu, bireyler arasında farklı yorumlar ve vurguların bulunduğu ve zaman içinde değişebileceği gerçeğidir. İdeolojilerin pratik uygulamaları da genellikle karmaşıktır ve siyasi eylemleri etkiler. Bu bağlamda, ideolojinin toplum ve politika üzerindeki etkilerini daha iyi anlayabilmek için farklı disiplinlerden gelen uzmanların perspektiflerini incelemek önemlidir. İdeoloji, kültürel, sosyal ve siyasi bağlamlarda incelendiğinde, toplumların nasıl düşündüklerini, neden belirli değerlere sahip olduklarını ve nasıl hareket ettiklerini anlamamıza yardımcı olan bir araç haline gelir. Bu nedenle, ideoloji üzerine yapılan çalışmalar, toplumların yapıları ve davranışları üzerinde derinlemesine bir anlayış geliştirmemize yardımcı olabilir (Kazancı, 2002, s. 57).

Başka bir yaklaşıma göre ise ideoloji, toplumsal altyapının etkisi altında gelişen bir değerlendirme ve yorumlama biçimidir. Toplumun üretim ilişkileri ve maddi koşulları ideolojiyi şekillendirir. Marks'ın görüşüne göre ideoloji, toplumsal altyapının bağımlı bir ürünüdür ve insanların düşünce dünyasını etkiler. İdeoloji, bir dünya görüşünü temsil eder ve egemen sınıfın çıkarlarıyla uyumlu bir şekilde varlığını sürdürür (Kazancı, 2002, s. 57).

Marks'ın ideoloji kuramına katkısı, insan psikolojisi ile toplumsal gelişme dinamikleri arasındaki tartışmalara odaklanarak, düşünce ve bilincin toplumsal bağlamdaki oluşumunu vurgulamaktır. Bu, düşünceyi ve bilinci yalnızca bireysel bir süreç olarak değil, aynı zamanda toplumsal bir süreç olarak ele almış ve tartışmalara yeni bir boyut kazandırmıştır. Marks'ın ideolojiyi açıklamak için birden fazla kavramsallaştırma kullanmış olması, ideoloji kavramının zenginliğini ortaya koymuş ve kapitalizmin değişen koşullarının anlaşılmasına katkı sağlamıştır.

Bundan sonraki dönemlerde ise ideoloji kavramı, birçok farklı düşünür tarafından farklı biçimlerde tanımlanmış ve açıklanmıştır. Özellikle Raymond Williams'ın ideolojiyi bir “dünya görüşü” veya “sınıf bakışı” olarak soyutlayarak tanımlaması, bu kavramın anlaşılmasına önemli bir perspektif sunmuştur. Williams'a göre, düşünceler, tasarımlar ve imgeler, çevresel gerçeklikle etkileşim sonucunda biçimlenir ve sosyo-kültürel gerçeklik, bu içeriklere yansır; bazen açık bir şekilde ifade edilirken bazen de daha örtük bir biçimde etkiler. Bu tanım, ideoloji kavramının karmaşıklığını ve toplumsal etkileşimin önemini vurgulamaktadır (Kazancı, 2002; aktaran Aydın, 2013, s. 68-70).

1.1. İdeolojinin İşlevleri

İdeoloji kavramı, farklı işlevlere sahip olabileceği gibi, Van Dijk'a göre üç temel işlevi vardır: “Sosyal işlev”, “Kavramsal yapı” ve “Söylemsel ifade ve yeniden üretim.” Sosyal işlev, ideolojilerin gruplar veya sınıflar tarafından neden geliştirildiğini ve kullanıldığını açıklar. Kavramsal yapı ise, ideolojilerin toplumun paylaştığı değerler, normlar, davranışlar, düşünceler ve kişisel bağlamsal modeller dahil olmak üzere nasıl bir yapıya sahip olduğunu ve sosyal uygulamaları nasıl denetlediğini inceler. Son olarak, söylemsel ifade ve yeniden üretim, ideolojilerin çeşitlerini daha kapsamlı bir şekilde ifade eder ve genellikle sosyal uygulamalar içinde yeniden üretilir.

Güliz Uluç ise ideolojinin işlevlerini dört ana başlık altında sıralar: “Katılma İşlevi”, “Doğrulama İşlevi”, “Örtme İşlevi” ve “Yol Gösterme İşlevi.” Katılma İşlevi, bir ideolojinin belirli bir grup tarafından kabul edilmesini ve toplumun çoğunluğunun desteklemesini amaçlar.

Doğrulama İşlevi, ideolojiyi öne süren kişinin inanmasını ve kabul etmesini gerektirir, ayrıca karşıt görüşteki kişileri ikna etme amacını taşır. Örtme İşlevi, egemen sınıfın çıkarlarını gizlemek için büyük kelimelerin kullanılmasına izin verir. Yol Gösterme İşlevi ise ideolojinin siyasal çekişme ve çatışmalarda birey ve gruplara seçenekler sunmada nasıl yardımcı olduğunu ifade eder (Sholle, 2005; aktaran Aydın, 2013, s. 71-72).

Medyaya ve bu araştırmanın temel argümanına yönelik olarak, David Sholle'un medyanın ve haberin ideolojik işlevini sınıflandırma konusunda kapsamlı bir yaklaşıma sahip olduğu ifade edilebilir. Sholle, ideolojinin işlevlerini sekiz farklı düzeyde ele almıştır, bu yaklaşımı televizyon pratiğiyle başlamış olsa da genel olarak medya ve haberin ideolojik işlevine uyarlanabilir. Sholle bu yaklaşımını çeşitli kaynaklardan derlemiş hem tarihsel hem de teorik kaynaklardan (özellikle Frankfurt Okulu'ndan) ve İngiliz Yeni Marksist çalışmalardan yararlanmıştır (2005, s. 255-293).

Çökeltme: Kendini gömülü bir ideoloji olarak saklayan bir söylemdir ve bu süreç, sadece belirli biçimlerde soruları yanıtlamaya izin verir. Bu süreç hem söylemin biçimini hem de etkili bir pratiği şekillendirir. Bu sürecin odaklandığı şey, ideolojinin kökeni değil, ideolojinin biçimi ve etkileridir. Bu, ideolojinin varoluşunun sınıfsal veya ekonomik nedenlerine değil, ideolojinin kendisine odaklanır.

Şeyselleşme: Mevcut olanın doğallaştırılmasını temsil eder. Bu yaklaşım, nesnelerin bilinçli yorumlarını ve nesneleri belirli bir algı tarzına indirgeyerek ifade edilen bir söylemdir. Şeyselleşme, bir tür hakimiyet pratiğini yansıtır ve kurumlar dünyası doğal olarak varmış gibi sunulur, bu nedenle dünyanın insanlar tarafından şekillendirildiği gerçeği göz ardı edilir. Bu yaklaşım, medya pratiğinin (standartlaştırma, işlevin tanımı ve temaların sınıflandırılması gibi) dışladığı bir mantığı temel alır. Sonuç olarak, medyanın iletişim kurduğu bölge hakkında resmi bir görüş geliştirilir. Şeyselleşme, genellikle metinlerin küçük detaylarında kendini gösterir. Bu bağlamda, ideoloji, siyasi ekonomi veya yanlış bilinç gibi kavramlar değil, temelde hâkim sınıfın veya ekonominin belirli bir sektörünün kökenlerini açığa çıkarmayı amaçlar (Sholle, 2005; aktaran Aydın, 2013, s. 73).

Uyarlama: Uyumluluğun yavaşça oluşturulduğu bir süreç, değişimin yavaş ve özenli bir şekilde gerçekleşmesiyle sağlanır. Bu süreçte, Althusser'in öznenin üretilmesi olarak tanımladığı ideoloji etkin bir rol oynamaktadır. Bu değişimi hızlandıran faktör, kullanılan anlamsal mantıktır. Medyanın ideolojik işlevi, Althusser'in kültürel yaklaşımına dayanması ve

temelde yaşam deneyimine dayanması nedeniyle eleştiriye maruz kalmaktadır, çünkü uyarlamada oluşturulan deneyim kendisiyle örtüşmektedir.

Yatıştırma: İdeoloji ve bilinç üretmeksizin sadece söylem olarak kalır ve izleyicilerin düşünce üretmesine katkıda bulunmaz. Örneğin, “özgürlük” düşüncesi eyleme dönüşmez, ancak “özgür” olarak davranan bireyler eylemler gerçekleştirir, genellikle bu eylemler özgürlüğe karşı şiddetli tepkiler içerir.

Meşrulaştırma: Resmi veya biçimsel onayın verilmesini ifade eder. Bu kavram, Frankfurt Okulu ve Max Weber’in çalışmalarından türetilmiş olup, toplumun ana söyleminde gizli çelişkilerin bulunduğu ve bu çelişkilerin sorgulanmaya açık olduğu bir toplumun, rıza oluşturma'nın önemini vurgular. Aslında “rıza oluşturma” veya “oydaşma” terimleri, meşrulaştırmanın yanıltıcı bilinç üretimi yoluyla gerçekleştiğini ima eder, yani meşrulaştırma, gerçek koşulları gizleyerek veya bu koşullar hakkında yanıltıcı bilgiler üreterek gerçekleşir (Sholle, 2005; aktaran Aydın, 2013, s. 74).

Depolitizasyon: Kamusal tartışmalardan pratik soruların dışlanması anlamına gelir. Medya, bireylerin kendi kültürlerini ve toplumsal dünyanın eleştirilerini üretme yeteneklerini azaltırken, aynı zamanda demokratik bir seçim yanılsaması da oluşturur. Söylem, siyasi konuları dışlamak, soruları teknik ve kişisel konularla sınırlamak ve kamuoyunu bölmek anlamına gelir. Bu işlevi Habermas şu şekilde açıklar: “Kitle iletişimi, siyasi süreçleri görmezden gelmek için özel bir bakış açısı kullanır. Kitle kültürü, kamusal dünyayı kişiselleştirmeyi ve toplumsal çatışmaları özel psikoloji alanlarına kaydırmayı dayatır. Bu çatışmalar, psikoloji alanlarında sapkın davranışlar veya suçlar olarak algılanır. Şu anda bu sorunlar artmaktadır.

Fosilleşme: Değişimi engelleyen bir süreçtir ve alternatif dil oluşumlarını sınırlayabilir. Özellikle dil üzerinde egemenlik kurma ve toplum içinde dil açısından zayıf bir grup oluşturma potansiyeline sahiptir.

Söylem: Kendi varlığını sürdürebilmek için kendi oluşturduğu çatışmalarla beslenen bir kavramdır. Benzer şekilde, arzusun varlığını sürdürebilmesi için kendi yer değiştirmesi gerektiği gibi, söylem de varlığını sürdürebilmek için kendi oluşturduğu tartışmalarla beslenir (Sholle, 2005; Aktaran Aydın, 2013, s. 73-75).

1.2. İdeolojiye Yönelik Farklı Yaklaşımlar

Klasik terminolojiye göre, ideolojinin farklı anlamları bulunur ve üç temel kullanımı vardır. İlk olarak, belirli bir sınıf veya grup için özgü inançlar sistemini ifade eder. İkincisi, doğru bilimsel bilgiyle çelişebilen yanıltıcı inançlar sistemini içerir. Üçüncüsü ise genel anlam ve fikir üretim sürecini temsil eder (Fiske, 2003, s. 212). Marks'tan sonra, ideoloji farklı şekillerde tanımlanmış olsa da Marks'ın katkılarıyla ideolojiye yeni bir anlam kazandırılmış ve toplumsal sistemden kopuk tanımlardan kurtulmuştur.

1.2.1. Karl Marks

İdeoloji kavramının tarihsel gelişimi, özellikle Karl Marx ve Friedrich Engels'in katkılarıyla önemli bir evrim geçirmiştir. Bu iki filozof, ideoloji kavramını Napolyon dönemi ve 1848 Devrimi gibi tarihsel olaylar bağlamında ele almışlardır. Ancak, genel olarak kabul gören görüş, ideoloji kavramının modern anlamının büyük ölçüde Karl Marx'a dayandığıdır. İdeoloji konusundaki tartışmalarda, Karl Marx'ın kavramsallaştırmasının büyük bir önemi vardır ve bu kavram Marx ile birlikte yeni bir anlam kazanmıştır. Marx'ın bu kavramı kullanım biçimi, ideolojinin daha önceki kullanımlarından radikal bir kopuş içerir (Atılgan, 2001). Ancak önemli bir not olarak, Marx'ın ideoloji kavramını her zaman aynı şekilde kullanmadığını ve zaman içinde bu kavramın anlamında değişiklikler olduğunu belirtmek gerekir. Bununla birlikte, Marx'ın ideoloji kavramının farklı kullanımlarını ve anlamlarını ayırt etmemize yardımcı olacak çeşitli kriterler bulunmaktadır.

A) Marx'a göre, ideoloji hem gelişmemiş üretim araçlarını sembolize eder hem de üretim araçları ile üretim ilişkileri arasındaki eşitsizliği yansıtır. Üretim sadece fiziksel ürünlerin değil, aynı zamanda bireylerin yaşam biçimini de kapsar. Yanlış bilinç, toplumsal çatışmaların ifadesi ve aracıdır.

B) Toplumsal bilincin en yüksek formu, tarihsel ve toplumsal bilincin genelliği olarak kabul edilir. Bu genellik, kendi meşruiyetini sosyal fonksiyonundan alır ve yavaş bir şekilde gelişir. Bu nedenle Marx, teorik ve idealist dünya görüşlerini reddeder.

C) İdeoloji kavramında önemli bir karşıtlık, genel ilgi ile özel ilgi arasındadır. Özel ilginin gerçekleşmesi, aynı zamanda genel ilginin temsil edilmesini gerektirir. Ancak bunu başarmak için gelişmiş bir kamuoyu gerekir ve bu kamuoyunda farklı özel ilgiler arasındaki mücadele kaçınılmazdır. İdeoloji, hâkim sınıfın veya grupların düşünce sistemidir ve bu mücadeleyi kazanan kendi ilgi ve arzularını gerçekleştirir.

D) İdeoloji, aracılık işlevi taşır. İdeolojiler tarihsel olmasa da tarihsel yapıyı temel alır. Marx, ideolojinin, ekonomik yapıya dayalı sosyal üstyapı ve toplumsal bilinç formları arasındaki çatışmalar sonucunda ortaya çıktığını belirtir.

E) Marx'a göre, ideoloji gelişmiş bir kamuoyunu içerir. Kamuoyu, özel ilgileri toplumun genel isteği gibi sunar, ancak eleştiriye de açıktır. İdeoloji, genel bir dünya görüşünü desteklediği sürece pozitif bir kavram olarak kabul edilebilir (Topakkaya, 2007, s. 167).

İdeoloji konusunda Marks öncesi düşünürlerin, özellikle Hegel ve Feuerbach'ın görüşleri Marksist ideoloji anlayışını etkilemiştir. Hegel'e göre insan, içinde bulunduğu koşulları tam olarak anlayamaz ve görüşleri sınırlanır. Bu, Marks'ın ideoloji kavramına benzer bir yaklaşımdır. Feuerbach ise kültür ürünlerini anlamak için somut yaşam özelliklerine odaklanmayı savunmuş, bu da Marks'ın düşüncelerini etkilemiştir (Mardin, 1976, s. 14).

Marks, toplumsal bilincin bireyin düşünceyi belirlediğini ve insanın dışarıdan etkilendiğini öne sürmüş, ideolojinin insanların dünyayı farklı şekillerde görmesine neden olduğunu vurgulamıştır. Marks, ideolojiyi alt yapıya bağlı bir değerlendirme biçimi olarak tanımlamıştır. Ancak yaşlı Marks ve Engels, ideolojinin alt yapıyla etkileşim içinde olduğunu kabul etmişlerdir. İdeoloji, gerçeğin bir parçasını içerir ve yaşam biçimini yorumlar. Egemen sınıfın çıkarı ile egemen düşüncenin bir arada var olduğunu ve ideolojinin kapitalist düzende iktidarı meşrulaştırmaya hizmet ettiğini belirtir. İdeoloji, genellikle yanlış fikirlerin bir topluluğunu ifade eder (Sancar Üşür, 1997, s. 11).

Proletaryanın alt sınıf olarak kendi toplumsal deneyimlerini anlamak yerine, onlara ait olmayan fikirlerle yönlendirildiği ve bu fikirlerin, onların ekonomik, siyasal ve toplumsal çıkarlarına karşı olan bir sınıfın fikirleri olduğu ifade edilmektedir. Bu durum, proletaryanın yanlış bilinç içinde tutulduğu ve kendi gerçeklerini anlama ve doğru değerlendirme yapma konusunda zorlandığı anlamına gelir. Bu nedenle, proletarya siyasi tercihlerinde yanlış kararlar alabilir ve toplumsal değerlendirmelerde hata yapabilir. Ancak, yaşantıları dışında zengin kesimlerle benzer beklentilere ve değerlendirmelere sahiptirler. Bu durum, kapitalist toplumun sürdürülmesinde önemli bir rol oynar, çünkü proletarya, kendi aleyhine çalışan bu toplumsal ve ekonomik sistemi destekler (Kazancı, 2006).

1.2.2. Louis Althusser

Fransız düşünür Louis Althusser'in ana çalışma alanı, ideoloji ve bilimin sınırlarını belirlemektir. Althusser, Marx'ın düşüncelerini tanımlamak için bir kavram bulma çabası

içindedir. Ona göre, bir Marksist teori geliştirilebilir ve bu da bilim ve felsefeyi Marxizme yüklemek anlamına gelir. Ancak Althusser’a göre, Marx ve Marxizm aynı şey değildir. Bu görüş, bazıları için tuhaf ve zorlama bir yorum gibi gelebilir, ancak Althusser, Marx’ı farklı dönemlerde okuyarak ve yorumlayarak bu farkı açıklamaya çalışır. Fakat bu teori, “Marxist değildir” ifadesini kullanarak bu yaklaşımını savunur. Marx’ın, bazı eserlerinde Marksist olmadığını iddia etmek, Marx ile Marxizm arasındaki sınırları çizmek için oldukça radikal bir ifadedir. Bu ayrımı yapabilmek için, yazarın bazı kavramları kullanması gerekir. Bu kavramlar, “insan,” “yabancılaşma,” “özgürlük” gibi kavramlar bilimin kavramları değildir, ancak “artı değer” gibi kavramlar bir bilimin kavramları olabilir (Özbek, 1993, s. 129).

Althusser’e (1970) göre, ideoloji toplumsal yaşantıyı her zaman etkileyen bir olgudur ve toplumsal pratikle iç içedir. Althusser, ideoloji ile ilgili üç ana tez ileri sürer: İdeolojinin tarihi yoktur, ideoloji bireylerin hayali ilişkilerini temsil eder ve ideoloji bireyleri özne olarak çağırır. Bu tezler, Althusser’in ideolojiyi farklı bir şekilde yorumladığını ve ideolojinin maddi bir varlığa sahip olduğunu vurguladığını gösterir. Althusser’e göre, ideoloji yapının özne üzerinde etkili bir pratiktir ve sadece zihinsel bir işlem değil, yaşamın içinde oluşan bir pratiktir. İdeoloji, tüm sınıfların katıldığı ve geçmişten geleceğe uzanan pratiklerin bir toplamıdır. İdeoloji, insanların yaşadıkları sisteme uyum sağlamalarını veya yeni sistemler oluşturmalarını sağlar. Althusser, ideolojinin oluşumunun maddi yapılar tarafından belirlendiğini ve özel bir belirlemeye gerek olmadığını savunur (1970, s. 48).

Althusser’in ideolojiye verdiği önem, Marksist öğretiyi aykırıdır ve ideolojinin gücünü Marksist düşünceye göre daha fazla vurgular. Onun ideolojiyi materyalist bir perspektifle yeniden yorumlama çabaları, çağdaş verileri eleştirel bir bakış açısıyla Marksizm’e entegre etme amacını taşır. Althusser’in ideolojiye yüklediği görev, Aristo’nun ideoloji benzeri kavramlara verdiği öneme benzer, ancak işlev açısından çok farklıdır. Althusser, toplumsal sistemi incelemede yenilikçi ve gerçekçi bir yaklaşım benimsemiştir. Althusser, pek çok eser üretmemiş bir düşünür olabilir, ancak toplumsal formasyonun oluşumu ve etmenlerin sınıflandırılması konusundaki yaklaşımları ve göstergeleri önemlidir. Althusser’in düşüncelerini Amerikan pragmatizminden farklı bir şekilde ele almak ve güncellemek gereklidir (Timur, 2005, s. 96).

Louis Althusser’in Bilim ve Felsefe (ideoloji) Kavramı

Peter V. Zima, Louis Althusser’in temel amacının ideoloji ile bilimin sınırlarını çizmek olduğunu belirtiyor (Zima, 1989, s. 169). Althusser, bu konuyu daha net bir kavramla ifade

etmek istiyor, bu da bilim ve felsefeyi Marxizm içinde konumlandırmak anlamına gelir. Ancak bu, Marx ve Marxizm arasında aynı şey olmadığını gösterir. Althusser, Marx'ı dönemlere ayırarak incelemeye çalışır ve bu ayrımı inceler. Ayrıca, Marx'ın bazı eserlerinin Marxizm'e uymadığını belirtmek, Marx ile Marxizm arasındaki sınırları netleştirmek için önemlidir. Bu sınırları çizebilmek için, Althusser'in belirli kavramları tanımlaması gerektiği vurgulanır; örneğin, insan, yabancılaşma ve özgürlük gibi kavramlar bilimsel değilken, artıdeğer gibi kavramlar bilimsel olabilir (Özbek, 1993, s. 129).

Althusser'in Marx'ın “Alman İdeolojisi” kitabındaki ideoloji anlayışını eleştirmesinin, Marx'ı dönemlere göre incelemesiyle bağlantılı olduğu dikkate değerdir. Bu yaklaşım, düşünürleri dönemlere göre ele almanın araştırmacılara kolaylık sağladığını vurgular. Ancak bu yaklaşım, düşünürün belirli bir dönemi hızla yargılanabilir ve atılabilir, bu da düşünürün fikirlerinin tam olarak anlaşılmasını zorlaştırabilir. Althusser'in bu yaklaşımı, Peter V. Zima tarafından eleştirilmiştir. Zima, Althusser'in metin analizi yönteminin eksik olduğunu ve Althusser'in kelime dağarcığına odaklandığını, anlamsal alanda belirsiz kavramlarla çalışıldığını ve Marx'ın yazılarındaki anlatının söz dizimine yeterince dikkat edilmediğini ifade etmiştir. Bu eleştiri oldukça düşündürücü ve aydınlatıcı bir yorum olarak öne çıkar (Zima, 1989, s. 169).

Louis Althusser, bilim, felsefe (ideoloji) ve aralarındaki sınırları net bir şekilde açıklamaya çalışmıştır. Ona göre, felsefe tarih boyunca genellikle bilimlerin ardından gelmiştir. İnsanlar önce bir bilim geliştirirler ve bu bilimin oluştuktan sonra felsefeler ortaya çıkar. Althusser, “Felsefenin doğması için bilimin ya da bilimlerin var olması gerekir” şeklinde ifade eder (Althusser, 1989, s. 70). İnsanlık tarihinin dikkatli bir şekilde incelenmesi, felsefenin genellikle bilimlerin izlediğini gösterir. Althusser, bilim tarihinde üç veya belki dört “teorik kıta” tanımlar. Bu kıtaları şöyle sıralar:

- Thales'in matematik kıtası (Althusser, Thales'i mitik bir figür olarak ele alır).
- Galileo'nun ve onun izleyicilerinin oluşturduğu fizik kıtası.
- Platon'un matematik kıtasının felsefi ifadesi olarak kabul eder.
- Galileo'nun fizik kıtasının gelişmesiyle Descartes'in felsefesi ortaya çıkar.

Althusser'e göre dördüncü “teorik kıta” muhtemelen Freud'un görüşleri ile gelişmektedir. Althusser, gelecekte yeni “teorik kıtaların” oluşabileceğini öngörse de bu konuda spekülasyon yapmanın doğru olmadığını belirtir. Tekil bilimler ise yukarıda bahsedilen “teorik kıtalar” tarafından “epistemolojik” kopmalarla oluşturulan “bölgesel formasyonlar”dır.

Bu epistemolojik kopmalar ve bölgesel formasyonlar bilimlerin yeni felsefeler yaratmasına yol açar. Örneğin, Newton'un kopmasının etkisiyle Kant'ın felsefesi ortaya çıkmıştır (Özbek, 1993, s. 132).

Althusser, Hegel'in "Minerva baykuşu akşamın alaca karanlığında kanatlarını açar" sözünü onaylar ve bu nedenle Lukács ve Gramsci'yi Hegelci olmakla suçlar. Ayrıca, Marx'ın "filozoflar dünyayı yorumlamakla yetindiler, ama sorun dünyayı değiştirmektedir" şeklindeki ünlü XI. Tezi'nin yeni bir bilim ilanı olduğunu savunur. Ancak, Gramsci bu cümleyi Marx'ın yeni bir felsefe ilan ettiği şeklinde yorumlamış ve "Praxis felsefesi" olarak adlandırmıştır. Althusser'e göre, felsefenin ortadan kaldırılması değil, bilimsel gelişmelerin felsefe devrimlerine yol açtığını ve felsefenin sürekli olarak varlığını sürdürdüğünü savunur. Sonuç olarak, Althusser'e göre felsefe, bilimsel bir temel üzerine inşa edilmeli ve "Marxizm, yeni bir praxis felsefesi değil, yeni bir felsefe pratiğidir" şeklinde tanımlanmalıdır (Özbek, 1993, s. 134).

Althusser, gençliğinde Nazilerle mücadele etti ve hatta bir dönem Nazi Kampına gönderildi. Ancak son yılları eşini öldürmesiyle gölgelendi. 1990'da intihar etti. Althusser, eleştirilere rağmen Marksizmi geleneksel platformundan farklı bir şekilde konumlandırmaya çalıştı. Onun temel yaklaşımı Marksist sistematığı kullanmak olmasına rağmen ideolojiyi farklı bir şekilde yorumladı. Bu nedenle Marksistler tarafından eleştirildi. Althusser (1974, s. 14-30), önceki düşünürlerden etkilenmiş ve bazı kavramları alıntılarını yapmıştır. Örneğin, Freud'dan "üstbelirleme" kavramını, Lacan'dan "çağırma" kavramını ve Gaston Bachelard'dan "epistemolojik kesinti" kavramını ödünç almıştır.

1.2.3. Antonio Gramsci

Marks ve Gramsci, üretim, dağıtım ve tüketim ilişkilerinin değişmesiyle ortaya çıkan yeni koşulları değerlendirmeye çalışarak ideoloji kavramını tanımlama çabasıdadır (Hall, MacLennan, & Bluhm, 2014, s. 7-8). Marks, 18. yüzyıl Roma ekonomisinden çağdaş toplumun aile yapısına ve hukukuna kadar bir dizi konuyu inceleyerek görüşlerini kavramsallaştırmıştır. Gramsci ise Marks'ın dönüşüm fikirlerinden etkilenmiş ve proleter egemenliği kurmak için gereken hareket yasalarını ve pratikleri Hegemonya kavramı ile geliştirmiştir. Gramsci, politik militan olarak kabul edilmiş ve değişim çabasına odaklanmıştır. Onun ana ilgi noktası, küçük azınlığın çoğunluğa nasıl hükmettiği sorusudur. Ayrıca, Fordizmin yaygınlaşması ve endüstriyel devrimin akılcılaştırılması hedeflerini açığa çıkaran gelişmeleri analiz etmişti (Yaylagül, 2010).

Gramsci'nin klasik Marksist düşünceye farklı bir yaklaşımı vardır, çünkü mücadelenin politik alandaki biçimini vurgular. Marks'ın genel tahminler konusunda güçlü olduğunu ancak siyasal iktidar biçimleri ile kültürel ve ideolojik biçimler arasındaki somut ilişkilerin ayrıntılı analizi konusunda zayıf olduğunu savunmuştur. Gramsci, sosyo-ekonomik değişikliklerin siyasal değişime yol açmadığını, ancak siyasal güç ilişkileri, siyasal örgütlenme ve siyasal ittifakların ideolojik mücadeleye hazırlıklı olma düzeyi gibi faktörlerin değişimin yaratılmasında etkili olduğunu belirtir. Marks'ın çatışma yaklaşımına karşı, Gramsci uzlaşmazlığı vurgular ve kapitalist toplumun temel rekabeti politik açıdan ele alır. Politik iktidarın, rekabetten kaynaklanan tartışmaları sonlandırmak ve güç ilişkileri içinde evrimleşmek zorunda olduğunu savunur ve bu şekilde proleter egemenliğin yükselmesini desteklemektedir (Oçak, 2018, s. 66).

Gramsci, kapitalizmin zaafılarını işçi sınıfının egemenliği için nasıl kullanabileceğini, hegemonya kavramını kullanarak sistemli bir şekilde açıklar. Hegemonya, toplumu yöneten elit azınlık grubunun diğer kesimler üzerindeki ideolojik ve kültürel kontrolünü ifade eder. Bu kontrol, devlet ve kitle iletişim araçları gibi emek kurumlarına dayanır. Organik aydınlar, din adamları, öğretmenler ve kitle iletişim araçlarının kullanımı, egemen görüşlerin yayılmasına katkıda bulunur. Sivil toplum araçları ise kamuoyunu etkileyerek toplumun eylemlerini kontrol eder. Sağduyu, toplumun egemenliği altında yaşamasını teşvik ederken sürekli olarak değişir ve dönüşür. Gramsci, Marx'ın ekonomik temelli devrim fikrinden ayrılarak kültürel bir devrim yöntemi geliştirir. Ona göre, sivil toplum egemen grubun hegemonyasına karşı mücadelede önemli bir rol oynar. Hegemonya kavramı, yeni bir tarihsel blok oluşturma yöntemlerini işaret eder ve proleter devrim için stratejiler sunar. Gramsci'nin yaklaşımı, egemen sınıfa karşı yeni bir gerçeklik oluşturmaya amaçlar. Bu yaklaşım, Marksist ve üst yapısalcı araştırmacılar arasında tartışmalara neden olur. Gramsci, fikirlerini değişen koşullara göre geliştirir ve yeni üretim ilişkilerinin taleplerini teşvik eder. Bu süreç, eskiyi savunanlarla yeniyi talep edenler arasında yeni bir tarihsel bloğun oluşumuna yol açar ve sonunda siyasal egemenlik boyutuna yönelir. Gramsci'nin görüşleri, Althusser'in çalışmalarını da etkiler (Dural, 2012, s. 317).

Gramsci'nin Tarihsel Blok ve Uğrakları

Gramsci'nin “tarihsel blok” kavramı, ideoloji anlayışına bir arka plan sağlar, ancak öncelikli bir öneme sahip değildir. Bu kavram, toplumsal biçimleri tanımlamak için kullanılır ve iki temel uğrak olan yapılar ve üstyapılar arasındaki organik bütünlüğü ifade eder. Gramsci'ye göre (1967), tarihsel blok, sosyo-ekonomik yapılar ile politik-ideolojik üstyapıların bir araya gelmesiyle oluşur. Bu blok, egemen sınıfın aydınlar aracılığıyla hegemonik bir düzeni

kurmasıyla tamamlanır. Üstyapılar, karmaşık bir bütünlük oluştururken, yapılar ise toplumsal güçler ve üretim ilişkilerinin bütünlüğünü temsil eder. Gramsci, yapı ve üstyapılar arasındaki ilişkiyi “gerçek bir diyalektik süreç” olarak tanımlar. Üstyapılar, yapı ile karşılaştırıldığında daha fazla özgürlüğe sahiptirler ve yapıdan ayrılırlar. Bu “özgürlük” düzeyi, Antik felsefenin “katharsis” kavramıyla açıklanır. Gramsci, üstyapıları iki ana uğrak olarak inceler: politik toplum ve sivil toplum. Politik toplum, ideoloji açısından tarihsel blokun üstyapısını oluştururken, sivil toplum, hegemonyanın sivil düzlemde işlenen bir konusudur (Gramsci, 1967, s. 163).

Politik toplum, egemen sınıfın diğer toplumsal katmanlara zor kullanarak uygun davranmalarını sağlamak için kullandığı bir araç olarak görülür. Bu, mevcut düzeni sürdürmek amacıyla kullanılan bir tür zorlamadır. Zor kullanma iki şekilde gerçekleşir: Politik toplumun sivil toplumla güçlü bağlarını sürdürdüğü dönemde siyasal zorlama ve bağların zayıfladığı dönemde teknik-militer zor ya da doğrudan zorlama olarak adlandırılır. Sonuç olarak, Gramsci’nin “tarihsel blok” ve yapılar ile üstyapılar arasındaki ilişki konusundaki düşünceleri, toplumsal analizde önemli bir rol oynar ve ideoloji anlayışını destekler. Politik toplum ve sivil toplum arasındaki farklılıklar da bu bağlamda incelenir (Özbek, 1993, s. 117).

2. Medya Çalışmalarına İlişkin Yaklaşımlarda İdeoloji

Eleştirel medya çalışmaları, Frankfurt Okulu’nun kültür ve medya analizine odaklanmasıyla başlamıştır. Frankfurt Okulu’nun kitle iletişim yaklaşımı, hem ekonomi-politik hem de kültürel çalışmaları etkileyen bir yaklaşım olarak kabul edilir ve genellikle “eleştirel kuram” olarak adlandırılır. Eleştirel yaklaşımın temel sorusu, toplumsal iktidarın medya aracılığıyla nasıl yeniden üretildiğidir. Bu yaklaşım, farklı disiplinlerden beslenen disiplinler arası bir perspektif kullanır ve sosyoloji, ekonomi, göstergebilim, dilbilim, antropoloji, psikanaliz ve felsefe gibi farklı alanlardan gelen araştırma yöntemleri ve teorik çerçeveleri bir araya getirir (Sholle, 2005; aktaran Aydın, 2013, s. 82).

Marks, kültür ve ideolojiyi üst yapının unsurları olarak görmüş, ancak eleştirel medya çalışmaları, Marksizm’den ilham alsa da Ortodoks Marksist görüşlerden ayrılmıştır. Avrupa ve diğer ülkelerde farklı Marksist düşünce okulları bulunmaktadır, ancak temel bir nokta, kitle iletişim araçlarının mevcut düzeni yeniden ürettiği ve sürdürdüğüdür. Ayrıca, Frankfurt Okulu düşünürleri, Amerika Birleşik Devletleri’nde sürgünde bulunurken kültürün geleceği üzerine kaygılar taşıyan bir grup olarak birleştiler. Yapısalcı hareket, ideolojiyi yeniden keşfetmeye odaklanarak Fransa’da ortaya çıktı ve Büyük Britanya’da Birmingham grubu Kültürel

Çalışmaları başlattı. Medya çalışmalarında eleştirel paradigma, Frankfurt Okulu'nun kültürel ve ideolojik aygıtlar olarak gördüğü iletişim araçlarına odaklanan Yapısalcılar ve ekonomi-politik görüş temelli Ekonomi-Politik yaklaşımların yanı sıra ideoloji bağlamında ele alınır (Sholle, 2005; aktaran Aydın, 2013, s. 82).

2.1. Frankfurt Okulu

Frankfurt Okulu, I. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkmış bir düşünce hareketidir. Bu hareket, savaşın yıkıcı etkileri, Bolşevik devrimi ve yükselen faşist hareketler gibi olumsuz gelişmelere tepki olarak doğmuştur. Bu dönemde, Marksist düşünürler Felix Weil'in öncülüğünde bir araya gelerek Frankfurt Okulu'nu kurmuşlardır. Temel amacı, Marksizmi yeniden değerlendirmek ve eleştirmek olmuştur (Bottomore, 1989, s. 8). Enstitü, önceleri ekonomik çalışmalar üzerine odaklanmıştır, ancak Max Horkheimer'in başkanlığı döneminde felsefi çalışmalara yönelmiştir. Nazi baskısı ve sürgünler nedeniyle zor zamanlar yaşamış olsa da II. Dünya Savaşı sonrasında Almanya'ya geri dönen Frankfurt Okulu, etkili çalışmalarını gerçekleştirmiştir. Bu çalışmalar, üniversitelerde yayılmış ve 1960'ların öğrenci hareketlerini etkilemiştir. Frankfurt Okulu'nun eleştirel teoriyi benimsemesi, toplumsal baskıları eleştirmeyi ve insanların özgürlüğünü artırmayı amaçlayan bir yaklaşım olarak öne çıkar. Eleştirel teori, toplumun egemen güçlerinin nasıl işlediğini ve bu güçlerin insanların seçimlerini nasıl etkilediğini sorgular. Eğitim, bu kurama göre, bireylerin kimliklerini şekillendiren ve toplumun yeniden üretimini sağlayan bir araç olarak görülür (Bekalap, 2019, s. 17).

Frankfurt Okulu'nun önde gelen düşünürlerinden Adorno, ideolojinin yaygın ve kaçınılmaz bir hakimiyet sistemini temsil ettiğini savunurken, Herbert Marcuse ise ürünlerin insanların zihinsel yönlendirmesini sağlayarak yanlış bilinç oluşturduğunu ifade etmektedir. Bu nedenle medya, düşündüğümüz terimleri ve kavramları tanımlamada etkili bir rol oynamaktadır. Geuss'a göre, Frankfurt Okulu'nun ana hedeflerinden biri pozitivizmi eleştirmekle birlikte, “düşünsellik” kavramını geçerli bir bilgi kategorisi olarak vurgulamaktır. Eleştirel teoriye göre, ideoloji toplumsal aktörlerin gerçek durumlarını ve çıkarlarını anlamalarını engelleyen yanlış bir bilgi biçimidir ve bu bilinçten kurtulmak isteyen aktörler kendilerini bu yanlış bilinçten arındırmalıdır. Eleştirel teoride ideoloji, tahakküm ilişkilerini sürdüren veya meşrulaştıran bir “dünya görüşü” olarak kabul edilir (1981, s. 15-26, aktaran, Balkız, 2004).

Frankfurt Okulu'na göre medya ve kültür endüstrileri, burjuva bireyciliği ve işçi sınıfının devrimci potansiyelini zayıflatan ideolojik bir rol oynamaktadır. Ancak Jürgen

Habermas gibi Frankfurt Okulu'nun son temsilcileri, medya eleştirilerinde dilin ve düşünme süreçlerinin teknoloji ve kültür arasındaki rolüne vurgu yapmışlardır.

2.1.1. Frankfurt Okulunun Aydınlanma ve Eleştirisi

Aydınlanma düşüncesi, 17. ve 19. yüzyıllar arasında etkili olan bir felsefi akımdır. Bu akım, insanı merkeze alan ve aklı yaşamın temel belirleyeni olarak gören bir yaklaşımı benimser. Orta çağın etkisi altındaki Avrupa, Rönesans ile birlikte geleneksel yapısından uzaklaşarak büyük değişimler yaşamıştır. Bilim ve düşünce alanlarında özgürlüğün arttığı bir ortamın oluşmaya başladığı 17. yüzyılda, düşünürler Descartes, Locke, Gassendi ve Galileo gibi isimler bu değişimin öncüleridir (Gökberk, 1996, s. 161).

Aydınlanma düşüncesi, bilimsel, mekanistik, rasyonel ve seküler bir düşünce anlayışıyla, insanın doğayı anlama ve kontrol etme yeteneğine vurgu yapar. Bu düşünce, mitleri, önyargıları ve dini düşünceyi reddeder ve insan aklını en yüksek bilgi kaynağı olarak kabul eder. Kant'ın (1984 s. 214) ifadesiyle, Aydınlanma, insanın kendi aklını kullanarak ergin bir varlık haline gelmesini temsil eder. Aydınlanma, insanları daha iyi bir yaşam vaat eden bir düşünce sistemini benimser ve geleneksel din, mitoloji ve otoriteye eleştirel yaklaşır. Bilim ve teknolojiadaki ilerlemeler, toplumun gelişimine katkı sağlayacağına inanılan fikirlerin ileri sürülmesine yol açar. Ancak, Aydınlanma düşüncesi eleştirel kuramcılar tarafından sert bir şekilde eleştirilir. Horkheimer ve Adorno, Aydınlanmanın, insanları kendi egemenliği altına almak amacı güttüğünü, ancak bu amacın tersine bir etki yarattığını iddia ederler. Onlara göre, Aydınlanma, yeni gizemler ve mitler yaratmış ve insanları doğadan ve birbirlerinden uzaklaştırmıştır. Aydınlanmanın araçsal akıl anlayışı, insanları değersizleştirip her şeyin araç olarak kullanılmasını normalleştirmiştir (Bekalap, 2019, s. 17-19).

2.1.2. Frankfurt Okulu: Pozitivizm ve Bilim Eleştirisi

Frankfurt okulu Aydınlanma ile birlikte pozitivizmi de eleştirir. Pozitivizmin bilimsel düşünceye getirdiği ideoloji ve bilimin tüketim toplumunun itici gücü haline gelmesi eleştirel kuramın ana odak noktalarından biridir. Eleştirel kuram, Aydınlanma düşüncesini ve pozitivizmi içermektedir. Pozitivizm, doğa bilimlerinin başarılarına odaklanarak toplum bilimlerinin de aynı metotla incelenmesini savunmuştur (West, 1998, s. 86). Ancak, eleştirel kuramcılar bu pozitivist yaklaşımı eleştirmişlerdir, çünkü insanı nesnelleştirerek toplumun tahakkümünü artırmıştır. Eleştirel kuram, pozitivizmin dogmatik yapısının Marx'ın eleştirel yönteminin geliştirilmesini zorlaştırdığını ve revize edilmesi gerektiğini öne sürer. Horkheimer,

pozitivizmin insanı mekanik süreçlerin içine hapsettiğini ve insanın yaşam alanlarını serbest bırakılması gerektiğini savunur (Bekalap, 2019, s. 20).

Pozitivizm, bilimin mutlak bir bilgi kaynağı olduğunu ve insani olanın sadece bilimle anlaşılabilir olduğunu vurgular. Eleştirel kuram ise insani olan ile nesne olan arasında ayrım yapmayı reddeder ve insanın özgürleşmesini savunur. Eleştirel kuram, bilimsel teori ile eleştirel teori arasında ayrım yapar. Bilimsel teori insanı tahakküm altına alırken, eleştirel teori özgürleşmeyi hedefler. Bilim, eleştirel kuramcılara göre nesneleştiricidir ve insan özgürleşmesini engeller. Son olarak, eleştirel kuram bilimi ve pozitivizmi üç temel noktada eleştirir: Pozitivizm, insan varlığını mekanik bir belirlenimcilik içinde ele alır, öz ve görünüş arasında ayrım yapmaz ve olgu ile değer arasında mutlak bir ayrım koyar (Geuss, 2002, s. 10).

Eleştirel kuram, bilimsel düşünce ve pozitivizme getirdiği eleştirilerle insan özgürlüğünü ve toplumsal dönüşümü teşvik etmeye çalışır.

2.2. Kültürel Çalışmalar

Sosyal bilimlerdeki insan ve toplum odaklı çalışmalar, kültürün merkezinde yer aldığı Kültürel Çalışmaların geniş bir perspektifle değerlendirilmesini gerektirir. Kültür kavramı, farklı yaklaşımlar ve tanımlamalarla çeşitli anlamlar yüklenmiştir. Kültür, insanların öğrenme, eğitim, deneyim biriktirme, gelişme ve olgunlaşma süreçlerini ifade ederek toplumları “kültürlü” veya “kültürsüz” olarak, insanları ise “gelişmiş/uygarlaşmış” veya “uygarlıktan/kültürden yoksun” olarak ayıran bir kavram olarak kullanılır (Güngör, 2020, s. 10). Ayrıca, kültür sahibi olarak kabul edilenlerin belirli alanlardaki yetenekleriyle sınıflandırıldığı görüş de vardır.

Kültürel Çalışmalar, kültürün anlamlandırılması, açıklanması ve anlatılmasına odaklanır. Bu alan, farklı disiplinlerden etkilenmiştir ve postmodernist düşünce ile birlikte gelişmiştir. İngiltere’de başlayan bu hareket, popüler kültür, medya çalışmaları, postkolonyal çalışmalar ve feminizm gibi konuları içermiştir. Kültürel Çalışmalar, kültürü ekonomi-politik bir bakış açısından incelemeyi benimserken, Frankfurt Okulu ise kitle kültürü ve kültür endüstrisi gibi kavramları vurgulamıştır. Kültürel Çalışmalar, kültürün ideolojiden ayrılmayacağını savunan Gramsci’nin etkisi altında, kültürü altyapı olarak görür ve kültürün çok disiplinli bir şekilde incelenmesini teşvik eder. Bu yaklaşım, kültürü “çalışma” amacıyla merkeze alır. Dönemin etkileriyle bazı değişiklikler yaşansa da Kültürel Çalışmaların toplumsal ve politik bir bakış açısına sahip olduğu görüşü yaygındır (Dellaloğlu, 2020, s. 314-380).

Genel olarak, Kültürel Çalışmalar, kültürün farklı yönlerini inceler ve bu alanda çok disiplinli bir yaklaşım benimser. Frankfurt Okulu'nun ekonomi-politik odaklı bakış açısına karşı, kültür-politik bir perspektifi benimser ve kültürü ideolojiden ayırır. Bu hareket, zaman içinde farklı etkilere maruz kalsa da Kültürel Çalışmalar alanına önemli katkılarda bulunmuştur (Zeyrek, 2021, s. 139-147).

2.3. İletişimin Ekonomi Politikği

Bir toplumun ekonomisi, o toplumun temeli olarak kabul edilir. Marksist teoriye göre, bu ekonomi “altyapı” olarak adlandırılır. Tüm üstyapı kurumları (siyaset, hukuk, eğitim, din, ahlak, ideoloji vb.) bu ekonomik temel üzerine inşa edilir ve bu temele bağlı olarak şekillenir. Ekonomi, insanların düşünsel ve duygusal davranışlarını etkiler ve tarihsel olarak toplulukların ekonomik tarzlarını şekillendirir. İletişimin ekonomi politikği, medya ve iletişim sistemlerinin toplum yapısıyla ilişkisini tanımlar (Hançerlioğlu, 1977, s. 23). Ayrıca, reklam gibi destekleyici mekanizmaların, mülkiyetin ve hükümet politikalarının medya faaliyetlerini ve içeriğini nasıl etkilediğini inceler ve iletişimin üretim, dağıtım ve tüketimindeki işçilik sürecine odaklanır. Kitle iletişimin ekonomi politikği, medyanın sahipliği ve kontrolüyle sınırlı değil, aynı zamanda ekonomik ve kültürel kaynakların dağılımı, sermaye hareketleri, devletin rolü ve ideolojik yeniden üretim üzerindeki etkilerini de ele alır. Ekonomi politik, üretim sürecindeki nesnelerin üretimini değil, aynı zamanda sınıflar arasındaki toplumsal yapıları da inceler. Günümüzde medya ve kültür endüstrisi, kapitalist ekonomi ve siyasi otorite tarafından regülasyon ve deregülasyon mekanizmalarıyla düzenlenir. Regülasyon, devlet müdahalesinin baskın olduğu bir durumu ifade ederken, deregülasyon devlet müdahalesinin azaldığı veya serbest piyasa koşullarına bırakıldığı bir durumu ifade eder. Medya içerikleri ve kültürel ürünler, egemen üretim yapısının kurallarına tabidir ve aynı zamanda ideolojik bir işlev taşır (Yaylagül, 2010).

Toplumsal yapının ve iktidar ilişkilerinin meşrulaştırma, pekiştirme ve yeniden üretme işlevini yerine getiren kitle iletişim araçlarının, Frankfurt Okulu'nun katkılarıyla ekonomik ilişkilerle ilişkilendirilmesi ve ekonomi politik bir perspektifin ortaya çıkmasına katkı sağladığı belirtilmektedir (Adaklı, 2006, s. 22). Bu yaklaşım, medyanın öncelikle emtia üreten ve dağıtan endüstriyel ve ticari kuruluşlar olduğu temelini kabul eder. Eleştirel ekonomi politik yaklaşım, gerçek dünyadaki aktörlerin yaşantılarını ve sınırlamalarını açığa çıkarmak amacıyla eylem ve yapı sorunlarına odaklanır. Ayrıca, medyanın sembolik üretiminin ekonomik yapısıyla bağlantılı olduğunu vurgular.

Ekonomi politik, medyanın üretim, dağıtım ve tüketim aşamalarını incelemekle kalmaz, aynı zamanda medya mülkiyetini ve medya içeriğinin kamusal tartışma ile ilişkisini de ele alır. Kamusal alanın önemi vurgulanarak, iletişim teknolojilerinin Üçüncü Dünya ülkelerinin kalkınması için nasıl kullanıldığına dikkat çekilir. Kamusal alanın soyut bir kavram olarak yeniden biçim kazandığı ve Üçüncü Dünya'nın kalkınma söyleminin nasıl oluşturulduğu incelenir. Bu, iletişim teknolojilerinin etkisiyle kamusal alanın soyutlaştığı bir dönemde gerçekleşir (Yaylagül, 2010).

2.4. Eleştirel Kuramcıların Aydınlanma ve Modernite Eleştirisi

Eleştirel Teori, Amerika'ya göç eden teorisyenlerin etkisiyle daha olgun bir aşamaya ulaşmıştır. Bu çerçevede, Frankfurt Okulu temsilcileri genellikle Aydınlanma felsefesi ve modernitenin eleştirisine odaklanmışlardır. Aydınlanma felsefesi, akıl ve rasyonalitenin deney ve deneyimle elde edilen bilgiyle öne çıktığı, her türlü düşünce ve bilginin deneysel gerçeklere dayandırıldığı, insanoğlunun bilim ve akıl yoluyla geliştirilebileceği ve bireyin inanç, ticaret, iletişim, toplumsal ilişkiler, cinsellik ve mülkiyet gibi alanlardaki feodal ve geleneksel sınırlamalardan kurtulması gerektiği temel ilkeleri savunur (Peter, 1992, s. 17-71).

Ancak Max Horkheimer ve Theodor W. Adorno tarafından kaleme alınan “Aydınlanmanın Diyalektiği” adlı eserde, Aydınlanma'nın totaliter bir karakter taşıdığı eleştirilmektedir. Modernleşmeyle birlikte bilim ve teknoloji aracılığıyla insan doğa üzerinde egemenlik kurmuş gibi görünse de Horkheimer ve Adorno'ya göre, bu egemenlik insanın kendi doğal sınırlamalarından kaçamayacağı anlamına gelir. Burjuva düşünce, değerlerin etkisi altında doğa üzerinde tahakküm kurma sürecinin bir parçasıdır. Aydınlanma düşüncesi, insanlar üzerinde de tahakküm kurulabilmesine hizmet eder (Doglas, 1989, s. 89).

Ayrıca, Aydınlanma ile insanın mitlerden uzaklaşıp doğa üzerinde egemenlik kurabilmesi sağlayan akıl, aslında yeni mitlerin ve egemenlik biçimlerinin oluşmasına yol açar. Horkheimer, “Akıl Tutulması” adlı eserinde ilerlemenin “doğa üzerindeki egemenlik düşüncesini” mutlaklaştırarak sonunda kendi “statik ve türemiş bir mitolojiye” dönüştüğünü ve teknolojik ilerlemelerin “toplumsal baskı ve sömürüyü güçlendirmesi” nedeniyle ilerlemenin zıttına dönüşeceğini ifade eder (Max, 1982, s. 188-244).

2.4.1. Kitle Kültürü ve Kültür Endüstrisi Eleştirisi

Kültür kavramı genellikle bir toplumu diğerlerinden ayıran gelenek, görenek, sanat, edebiyat, din ve hukuk gibi unsurları içeren bir terim olarak tanımlanır. Geleneksel toplumlarda,

sanayileşmeden önce, kültür çeşitli alt-kültür öğelerini içeren bir çeşitliliğe sahipti. Ancak sanayileşmiş modern toplumlarda, kültür standartlaştırılmış ve sanayiye uygun hale getirilmiştir (Şan ve Hira, 2013: 5). Kültürün sanayileşmesi, eğlence endüstrisinin ortaya çıkışı, kitle iletişimindeki gelişmeler, Amerika'ya göçün etkisi, sinema endüstrisinin keşfi, kültürün Naziler ve diğer totaliter rejimler tarafından manipüle edilmesi gibi faktörler, eleştirel teorisyenleri kültürün değişen unsurlarını değerlendirmeye zorlamıştır (David, 1980, s. 78).

Frankfurt Okulu üyeleri, Avrupa'daki faşizmin kurbanları olarak, faşist kültürün ve toplumun itaat araçlarının Naziler tarafından nasıl kullanıldığına tanıklık etmişlerdir. Bu dönem, ekonominin devlet ve büyük şirketler tarafından yönetildiği, “kitle toplumu” olarak nitelendirilen toplumsal yapıların benzer ihtiyaçlar, düşünceler ve davranışlar sergilediği kitlesel üretim ve tüketim dönemidir. Artık bireysel düşünce ve eylem, toplumsal ve kültürel ilerlemenin itici gücü olmaktan uzaktır; bireyler dev şirketler ve kuruluşlar tarafından yenilgiye uğratılmıştır. Ayrıca bu dönem boyunca kitle kültürü ve iletişim, örgütlü ve kitleselleştirilmiş toplumsal düzene uygun düşünce ve davranış biçimlerinin oluşturulmasında araçsal bir rol oynamaktadır (Douglas, 2010, s. 33)

Horkheimer ve Adorno, “Kültür Endüstrileri” olarak adlandırdıkları kavramla ilgili ünlü çalışmalarıyla, kitle kültürünün ve iletişimin toplumsallaşma ve politik gerçekliğin önemli birer aracı olduğunu anlayan ilk toplum teorisyenleri olarak kabul edilirler. Kellner'e göre (2010, s. 235), Adorno ve Horkheimer, kültür endüstrisini “yukarıdan dayatılan, yönetilen bir kültür olarak algılarlar, ideolojik bir tahakküm biçimine dönüştüğünü ifade ederler.

Kültür endüstrisi kavramının ideoloji sorunu ile birlikte ele alındığı en önemli konulardan biri, özne ve nesne arasındaki ilişkinin bozulmasıdır. Bu, birinin diğerini yok sayması ve dolayısıyla öznenin pasif hale gelmesi anlamına gelir. Özne ve nesne arasındaki bu keskin ayrımın sonucunda “ideoloji” kavramı ortaya çıkar (Çam, 2008, s. 52-53).

Eleştirel teorisyenler, öznenin ve nesnenin arasındaki ilişkinin belirsizleştiğini ve kültürün ticari bir meta haline geldiğini öne sürerler. Bu iddialar aslında doğrudan bağlantılıdır. Bu düşünce, temel olarak Marx'ın meta üretimi bağlamında ortaya koyduğu şeyleşme ve yabancılaşma kavramlarına dayanır (Çam, 2008, s. 53). Fakat eleştirel teorisyenler, Marx'tan farklı olarak metalaşma ve yabancılaşmanın ekonomik olmaktan ziyade kültürel boyuttaki eleştirisine odaklanırlar. Marx'ın vurguladığı en önemli kavramlardan biri “yabancılaşma”dır. Bireyler, üretim sürecinde kolektif olarak ortaya koydukları üretici güç ve elde ettikleri ürünler karşısında kendi emeklerine ve ürettikleri şeylere yabancılaşırlar. Bu durum, Horkheimer ve

Adorno'nun kültür endüstrisi yaklaşımıyla benzerlik gösterir. Onlara göre, kültürel ürünler sadece değişim için üretilmiş standartlaşmış emtialar haline gelmiştir. Kültür endüstrisi, reklam aracılığıyla belirli amaçlar doğrultusunda topluma malzeme sunar ve tüketicileri bu materyalleri özgür iradeleriyle tercih eden kişiler olarak manipüle eder (2010, s. 163).

Bu süreçte, tüketiciler aslında kültür endüstrisinin nesnesi olup, sunulan ürünleri seçme özgürlüklerinin olduğunu düşünse de aslında kültür endüstrisinin istediği gibi hareket eden kişiler haline gelirler. Bireyler, ekonomik ve toplumsal güçlere benzemeye çalışarak varlıklarını sürdürmeye çalışırken, modern toplumda bireylerin uyum içinde olma çabaları artar. Bu durumda, bireyler kendi varoluşsal ilkelerinden vazgeçer ve topluma uyum sağlama temelinde varlıklarını devam ettirmeye çalışırken, bunu bireyselliğin bir zaferi olarak algırlar. Ancak, kitle kültürü bireyin üzerindeki toplumsal baskıyı artırarak, bireyin direnme yeteneğini zayıflatır (Max, 1982, s. 166). Marcuse'a göre, teknolojik gelişmeler bireyin toplumla tam bir özdeşlik içinde olduğunu iddia eder. Toplumsal yapı, bireyin bireysel kararlar aldığını düşünmesine rağmen aslında onun bireysel tercihlerini kısıtlayarak ona gözle görülmez bir toplumsal mekanizmanın temsilcisi olduğunu belirtir (1968, s. 14).

2.4.2. Kültür Endüstrisi ve Kitle İletişim Araçları

Kültür endüstrisi, kitle iletişim araçlarıyla üretilen kültürel materyallerin standartlaşarak ticarileşmesi ve sistem içindeki rolüyle ilişkili olarak ideolojiyi temel alır. Adorno ve Horkheimer'in "Kültür Endüstrisi" bölümünde, medya araçlarıyla toplumsal bir söz birliği yaratarak kültürü birbirine benzeterek bir toplumsal sistem oluşturdukları öne sürülür. Bu süreçte üretilen standart materyaller, tüketici taleplerine göre şekillenir ve aslında bu standartlaşma, özdeş ürünlerin piyasaya sunulmasıyla kamufle edilir. Adorno ve Horkheimer, sadece ürünlerin değil, tüketicilerin de meta olarak ele alınmasını savunur ve bu durumun kültürün ticarileşmesine hizmet ettiğini düşünür (2010, s. 162).

Kültür endüstrisi, bireylerin nesneleştiği ve öznelikten uzaklaştığı bir ortam yaratır. Modern toplumda bireyler, kapitalist sistemin oluşturduğu tahakküme maruz kalır ve kültür endüstrisinin baskın rolü, özellikle kitle iletişim araçlarıyla gerçekleşir (Betting, 2002, s. 88). Frankfurt Okulu teorisyenleri, klasik Marksist yaklaşımdan farklı olarak kitle iletişim araçlarının mülkiyet ve organizasyon yapıları yerine kapitalist sistemin manipülatif gücüne odaklanır. Kitle iletişim araçları, kültür endüstrisinin tahakkümünü sağlar ve özellikle radyo ve sinema gibi araçlar, ideolojik propaganda işlevi görür. Bu durum, bireylerin belirlenmiş

kalıplara göre hareket etmesini sağlar ve eğlence sektörü aracılığıyla manipülasyon gücünü artırır (Betting, 2002, s. 89).

Herbert Marcuse, (1968, s. 36-40) kitle iletişim araçlarının haber ve eğlence araçları olmaktan çok, bireyleri üreticilere dönüştürerek endoktrine etme araçları olduğunu savunur. Marcuse, radyo, televizyon gibi kitle iletişim araçlarının, sınıf farklarını gizleyerek ideolojik işlev gördüğünü vurgular. Bu araçlar, farklı sınıflara mensup insanların benzer eğlence ve ürünlere yönelmelerini sağlayarak, aslında sınıfsal eşitliğin değil, elitlerin çıkarları doğrultusunda taleplerin ortaklaşmasını teşvik eder (Marcuse, 1968, s. 44).

Adorno, sinema endüstrisi aracılığıyla oluşturulan ideolojik yanılsamaya dikkat çeker. Yapım teknikleri, gerçeklik illüzyonu yaratır ve seyircilere gerçeklik dışında bir kontrolden yoksun bir dünya sunar. Bu durum, gerçeklikle sunulan kurgusal dünya arasındaki ideolojik yanılsamayı destekler (Adorno & Horkheimer, 2014, s. 245). Horkheimer, kamu iletişimi medyasının bireylerin özgürlüğüne zarar verdiğini belirtir. Bu medya, bireyleri önceden belirlenmiş tutumlara ve satın alma alışkanlıklarına sürükleyerek, aslında bireyin değerlerini reddeder ve toplumsal gerçeklikle sunulan değerler arasındaki çelişkiyi ortaya koyar. Marcuse'a (1968, s. 15) göre dil, ideolojik işlevi yerine getirir. Dil, anlamın kaybolmasına yol açan klişe kalıplara dönüşerek, karşıtlıkları yok eder ve toplumsal anlamda protesto ve reddi imkânsız hale getirir.

Kitle iletişim araçları, sermaye ve ekonomik güçler için birer araçtır. Kültür endüstrisi, özellikle iletişim sektörünün büyümesiyle, sermaye sahiplerinin kitleler üzerindeki etkisini artırır. Bu bağlamda, kitle iletişim araçları ve sermaye arasındaki yakın ilişki, medyanın kitleler üzerindeki etkisini ve kültür endüstrisinin meşrulaştırılmasını gösterir. Medyanın ürettiği kültürel içerik, sistemin meşrulaştırılmasına ve belirli bir standartlaşmaya hizmet eder (Marcuse, 1968, s. 44).

Kültür endüstrisi, kitle iletişim araçları aracılığıyla, radyo, televizyon ve sinema gibi faaliyet alanlarıyla, sistemin amacını meşrulaştırır ve belirli bir standartlaşmayı sağlar. Medya, maksimum kar hedefiyle sistemin devamlılığını sağlar ve kültürel ürünleri metalaştırarak bu amaç doğrultusunda hizmet eder.

3. Medya ve Söylem İlişkisi

Medya, gazete, radyo, televizyon ve internet aracılığıyla kamusal alanı dönüştürerek etkisi altına almakta ve bu etkiyi artırmaktadır. Bu durum, izleyicilerin ve tüketicilerin medya tarafından sunulan yeni imgelerden kaçamamasına neden olmaktadır. Medyanın gündemi

belirleme ve yayma gücü, birçok iletişim aracının tek bir çatı altında toplandığı tekeller sayesinde daha hızlı ve etkili hale gelmiştir. Bireyler, günümüzün karmaşık kentsel yaşamı ve ekonomik zorlukları nedeniyle medya gündemine pasif bir şekilde maruz kalmaktadır. Bu nedenle sunulan bilgilere sorgulamadan inanmaktadırlar. Sosyal ve ekonomik yaşamın baskısı altında, bireyler sisteme teslim olmak zorunda kalmaktadır, aksi takdirde işsizlik ve belirsizlik gibi olumsuz sonuçlarla karşılaşabilirler. Bu nedenle, bireyler için hayatta tek kabul edilemez durum belirsizliktir. Medya tarafından belirlenen gündem ve söyleme teslim olmak zorunlu hale gelir. Bireyler, kapitalist dünyanın içinde yaşarken dışında bir dünya kurma şansına sahip değildirler. Bu nedenle, kitleler medyanın etkisi altında kolayca yönlendirilir ve direnmezler (Güreşçi, 2007, s. 66).

3.1. Söylem Nedir?

Dil, bilgi iletmekten çok daha fazlasını yapma olanağı tanır. Dil, bilgi aktarımının yanı sıra söz verme, oturum başlatma gibi birçok eylemi gerçekleştirmemizi sağlar. Ayrıca, dil bireylerin toplumsal kimliklerini belirlerken önemli bir rol oynar. Toplumsal sınıf, cinsiyet, etnik köken gibi faktörler, iletişim biçimimizi etkiler. Dil, gerçekliği haritalayan bir araç olarak kullanılır ve bağlam dilin kullanımında kritik bir rol oynar (Ervin-Tripp, 2014, s. 21). Anlam, göstergelerin belirli bir bağlamda bir araya gelmesiyle oluşur. Söylem, sembolik etkileşim ve iletişimi ifade eder ve farklı bağlamlarda kullanılabilir. Medya, bilgiyi basitleştirerek bireylerin düşünmesini etkiler. Enformasyonun bilgiye dönüşümü editörüyle işlemle gerçekleşir. Bağlam, durum, artalan bilgisi ve eş metin bağlamı olarak üçe ayrılır. Bağlam, metnin ve konuşmanın anlamını anlamak için önemlidir ve genellikle durum, artalan bilgisi ve eş metin bağlamı olarak ayrılır. Durum bağlamı, konuşucuların gördükleri şeylere ilişkin bilgileri içerir. Artalan bilgisi bağlamı, konuşucuların dünyaya ilişkin bilgilerini içerir ve kültürel ve kişilerarası olarak ayrılır. Eş metin bağlamı, bir dil ifadesinin kullanıldığı dil çevresinin bir parçasıdır (Yule, 1996, s. 18-22).

Blommaert'a (2005, s. 40) göre, bağlam her şeydir ve bireyler, iletişimde bulundukları bağlama uygun dil kullanımı ve anlam oluşturma konusunda bilinçlidir. Dil ve toplum arasında içsel bir ilişki bulunur; dilsel olgular toplumsal etkilere sahiptir ve toplum tarafından belirlenir. Toplumsal pratikler, dilsel geleneklerin bir parçasıdır ve dil ile toplum arasında karşılıklı bir etkileşim vardır. Söylem, toplumsal pratikleri temsil eder ve toplumsal olguların bir yansımasıdır. Söylem, iletişim kanalını ve amaçları da biçimlendirir. Söylemler, toplumsal düzeni yansıtan dil olmanın ötesinde toplumsal düzeni ve etkileşimi biçimlendiren dildir. Söylemin etkileşimsel yönü vurgulanarak bazen “sözel etkileşim biçimi” olarak da adlandırılır.

Söylemler, düşünce örüntülerini ve alışılmış eylemleri içerir ve ideolojileri oluşturur. Söylem ve ideoloji ilişkisi, eleştirel bir inceleme ile anlaşılır (ErvinTripp, 2014; aktaran Ercan & Danış, 2019)

3.2. Söylem Çözümlemesi

Konuşucular ve yazarlar, dilin işlevini (düşünce ve deneyimi ifade etme, toplumsal etkileşim), kişiler arası işlevini ve metinsel işlevini kullanır. Bu alandaki çalışmalar “Söylem Çözümlemesi” olarak adlandırılır ve dilin farklı toplumsal alanlarda nasıl kullanıldığını inceler (George, 1996, s. 83). Bu farklı örüntüler, örneğin politika veya tıp söylemi gibi söylemleri oluşturur. Söylem çözümlemesi, bu örüntülerin analiziyle ilgilenir. Söylem çözümlemesi yaklaşımları “betimleyici” ve “eleştirel” olarak iki gruba ayrılır. Betimleyici yaklaşım, dilin işleyişini anlamayı ve tanımlamayı amaçlar, eleştirel yaklaşım ise dilin işleyişiyle sınırlı kalmaz, aynı zamanda toplumsal ve politik konuları gündeme getirip müdahale etmeyi hedefler. Söylem çözümlemesi, farklı alanlardan gelen araştırmacılar tarafından farklı sorularla başlatılabilir. Bazıları geleneksel dilbilimi konularına odaklanırken, diğerleri toplumsal roller, ilişkiler ve kimlikler gibi disiplinler-arası konulara odaklanır. Ancak söylem çözümlemesi, dilin yapısal ve işlevsel yönlerini inceleyerek bu soruları yanıtlamaya çalışır. Söylem çalışmaları, dil kullanımının günlük konuşmalardan, kültürel ve politik ideolojilerin temsil edildiği pratiklere kadar geniş bir alanı kapsar. Söylem çözümlemesi, sözlü ve yazılı dilin karmaşık yapılarını ve stratejilerini analiz eder ve toplumsal bağlamlarda gerçekleşen dil kullanımındaki değişikliklere odaklanır (Johnstone, 2008, s. 4).

Söylem çözümlemesi, coğrafi hareketlilik, ekonomik değişim ve güç ilişkileri gibi toplumsal ve maddi etkenlerin dil kullanımına etkisini tanımlar ve bireylerin iletişim biçimlerini inceler. Ayrıca, toplumsal boyutları olan ilişkilere dair soruların yanıtlarına katkıda bulunur ve dilin anlam oluşturma, eyleme geçme ve temsil etme biçimleri üzerinde durur. Söylem çözümlemesi, toplum içindeki birçok sorunun anlaşılmasına yardımcı olabilir. Öte yandan Söylem çözümlemeciler, dilin kullanım amaçlarına odaklanan bir disiplindir. Bu alanda öne çıkan araştırmacılar, Söylem Çözümlemesi’nin üç ana amacını belirtmektedirler (Johnstone, 2008, s. 6-7):

- Dil kullanıcılarının iletişim kurma amaçlarına yönelik dil kullanımını tanımlamak ve betimlemek.
- Söylemin temel özelliklerini ve türlerini incelemek için çözümleme yöntemleri geliştirmek.

- İletişim süreçlerini açıklayan teoriler geliştirmek.

Söylem çözümlemeciler, dilin soyut bir yapı olarak değil, gerçek yaşam bağlamlarında kullanıldığı zaman odaklanır. Bu bağlamlar, bireylerin yazdıkları, gördükleri, duydukları ve söyledikleri şeylerle ilgilidir ve dilin işlevselliği ve toplumsal özellikleri üzerine odaklanır. Söylem çözümlemesi, dilbilim ve diğer disiplinler arasında bir köprü oluşturur. Söylem çözümlemeciler, dilin kullanıldığı farklı bağlamlarda ortaya çıkan araştırma sorularıyla çalışırlar. Bu disiplin, kullanımdaki dilin yapısını ve işlevini incelemeyi amaçlar. Söylem analizi, dil kullanım birimlerini tanımlamayı ve bu birimleri metinsel ve bağlamsal boyutlarında açıklamayı hedefler. Bağlam, dil kullanımının çevresini ve etkilerini anlamamıza yardımcı olur. Bu nedenle, Söylem Çözümlemesi, dilin sadece metinleri değil aynı zamanda toplumsal eylemleri de incelemeyi amaçlar (Van Dijk, 2015, s. 468). Söylem çözümlemesi, dilin işlevselliğini ve toplumsal etkilerini anlamak için kullanılır. Bu disiplin, metinleri ve konuşmaları sadece anlamakla kalmaz, aynı zamanda katılımcıların bu söylemi nasıl kullandıklarını ve toplumsal ilişkilere nasıl etki ettiklerini de inceler. Söylemin eleştirel bir analizi, dilin güç ilişkilerini nasıl yansıttığını ve yeniden ürettiğini açıklamayı hedefler (Fairclough, 1992; Aktaran Ercan & Danış, 2019, s. 535-539).

3.3. Eleştirel Söylem Çözümlemesi

Toplumsal ilişkileri ve dilin rolünü anlamak için sadece dilbilimsel bir yaklaşımın yetersiz olduğu ifade edilmektedir. Bu nedenle, anlam ile gösterge arasındaki ilişkiyi oluşturan toplumsal, politik ve tarihsel süreçlerin incelenmesi gerekmektedir (Büyükkantarcıoğlu, 2006, s. 94). Aynı şekilde, toplumsal gücün sadece söylem özellikleriyle sınırlı olmadığı ve dil kullanımının toplumsal yapıyı nasıl etkilediğini anlamak için bağlamın karmaşıklığının göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Eleştirel Söylem Çözümleme (ESC), geleneksel dilbilim incelemelerinin toplumsal gerçekleri ve ideolojik konuları ele almadığı ve bu nedenle toplumsal sorunlara çözüm sunmadığı bir eksikliğin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. ESC, değerlerin etkisiz olamayacağını vurgulayarak eleştirel bir çözümlemenin gerekliliğini savunur ve toplumsal bağlantıların açıkça anlaşılmasına yardımcı olur. ESC, kültürel metinlerin analizi aracılığıyla ekonomik, politik ve kültürel kaynakların daha adil bir şekilde dağıtılmasını amaçlayan politik bir amacı güder (Kress, 1996, s. 13-15). Söylem, toplumsal bir pratik biçimi olarak kabul edilir ve belirli bir zaman ve mekandaki toplumsal eylemi veya alışılmış bir eylem biçimini ifade eder. Toplumsal

pratikler, tarihsel bağlamlarla ilişkilendirilir ve mevcut toplumsal ilişkilerin yeniden üretilmesine veya farklı çıkarlara hizmet etmek için araçlar olarak görülür.

Toplumsal Dil ve İletişim Çalışmaları, dilin toplumsal bir pratik olarak kabul edilmesinin temel nedenini, dilsel seçimlerin toplumsal eylemlerin vazgeçilmez bir parçası olması olarak açıklamaktadır. Dil, toplumdan ayrı düşünülemez, aksine toplumun bir parçasıdır ve toplumsal olmayan alanları etkileyen bir süreçtir. Söylem, durumlar, olaylar ve toplumsal yapılarla etkileşim içindedir. Hem bu unsurları şekillendirir hem de onlar tarafından şekillendirilir. EŞÇ, disiplinler arası bir araştırma yaklaşımı olarak kabul edilir ve farklı disiplinlerin teorik modellerini ve araştırma yöntemlerini bir araya getirir. Bu yaklaşım, dilsel birimlerin izole analizinden ziyade karmaşık toplumsal olguların incelenmesini gerektirir (Wodak, 2014, s. 302). EŞÇ'nin inceleme alanları arasında ırkçılık ve cinsiyetçiliğin dilsel yeniden üretimi, gücün meşrulaştırılması, politika, medya ve eğitimin rolü, rıza oluşturma, baskıların dilsel olarak yeniden üretilmesi ve uluslararası iletişimdeki eşitsizlikler bulunur. Bu nedenle EŞÇ, dilbilim ve eleştirel toplumsal bilim arasında köprü kurarak bu iki alanı tek bir teorik çatı altında birleştiren bir yaklaşım olarak öne çıkar (Bloor & Bloor, 2007, s. 2).

Eleştirel Söylem Çözümlemesi (EŞÇ), politik bir amacı olan bir yaklaşım olarak tanımlanabilir. Temel hedefi, insanların cinsiyet, yaş, toplumsal sınıf, inanç gibi özelliklerinden kaynaklanan dışlanmayı engellemek ve toplumda değişiklikler yaratmaktır. EŞÇ, dilin toplumsal güç ilişkilerindeki rolünü açıklamayı, dil kullanıcılarının farklı bağlamlarda nasıl anlam oluşturdıklarını incelemeyi, söylemin oluşumunda dil kullanıcılarının amaçlarını ve duruşlarının etkisini araştırmayı, toplumsal sorunların nasıl yansıtıldığı veya inşa edildiği söylem pratiklerini analiz etmeyi, ideolojileri tespit edip sorgulamayı, ayrıca haksızlıklara, güç kötüye kullanımına ve önyargılara karşı farkındalık yaratmayı amaçlar.

Bloor ve Bloor'a göre (2007) Bu yaklaşımın teorik ve uygulamalı hedefleri şunlardır:

- Dilin güç ilişkilerindeki rolünü açıklamak.
- Dil kullanıcılarının farklı bağlamlarda nasıl anlam oluşturdıklarını incelemek.
- Söylemin oluşumunda dil kullanıcılarının amaçlarının ve duruşlarının rolünü belirlemek.
- Toplumsal sorunların yansıtıldığı veya inşa edildiği söylem pratiklerini çözümlemek.
- Dilde yerleşik ideolojileri tespit ederek bunları sorgulamak.

- bireylerde çeşitli bağlamlardaki haksızlıklara, güç kötüye kullanımına ve önyargılara karşı farkındalık yaratmak (Bloor & Bloor, 2007; Aktaran, Ercan & Danış, 2019, s. 541).

ESÇ'nin kuramsal temelini oluşturan Kress'in (1990, ss. 85-86) görüşleri şunları içerir:

- Dil, toplumsal pratiklerin temsilini ve anlamlandırılmasını içerir.
- Dil kullanıcılarının metinler oluştururken yaptığı dilsel seçimler, güç ve baskınlığın oluşumunda etkilidir.
- Metinlerin üretiminde katılımcılar arasında dayanışma olduğunda eşitlik, güç farklılıkları olduğunda ise eşitsizlik görülür.
- Anlam, dil kullanıcıları arasındaki etkileşimin sonucudur ve kurallardan ve güç ilişkilerinden etkilenir.
- Dilsel özellikler, toplumsal süreçlerin sonucu olarak biçim ve anlamın birleşimini içerir.
- Dil ve üretilen metinler şeffaf değildir.
- Dil kullanıcıları, sosyo-kültürel özellikleri ve konumlarına bağlı olarak farklı dilsel seçimler yaparlar.

ESÇ, toplumsal ve politik bağlamlarda konuşma ve yazma yoluyla gerçekleşen eşitsizlikleri ve toplumsal gücün kötüye kullanımını inceleyen bir söylem çözümlemesi türüdür. Bu yaklaşım, dil ve toplum arasındaki ilişkiyi ve dil kullanımının toplumsal etkileşimlerini derinlemesine incelemeyi amaçlar (Kress, 1996, s. 15).

Söylem, ideolojilerin oluşumu, yeniden üretimi ve değişimi süreçlerinde önemli bir rol oynar. Ancak dilsel biçimler yalnız başlarına ideolojik anlamlar taşımazlar; bunlar bir metin içinde kullanıldığında ideolojik anlamlar kazanabilirler. Dil, güç ilişkileri ve mücadelelerin bir parçasıdır ve güç elde etmek için kullanılabilir. Eleştirel Söylem analizi, dil ve ideoloji arasındaki ilişkiyi inceleyerek güç ilişkilerini ve mücadeleleri anlamaya çalışır. Bu analiz, söylemin gücü nasıl denetlediğini, güçsüz kesimin düşünce ve eylemlerini nasıl etkilediğini ve toplumsal eşitsizliklerin nasıl oluşturulduğunu sorgular. Aynı zamanda, denetlenen kesimin bu güce nasıl karşı koyabileceğini araştırır. Bu tür analizler, ideolojik yapıları açığa çıkararak daha eşitlikçi bir toplumsal düzen oluşturmaya katkı sağlar (Kress, 1996, s. 15).

Metinler, çatışma ve mücadele içinde olan söylemler ve ideolojilerin izlerini taşır ve güç mücadelesinin bir yansımasıdır. Baskınlık, gücün toplumsal eşitsizlik yaratacak şekillerde

kullanılmasıdır ve söylemin çeşitli biçimleriyle yeniden üretilir. Bu örtük baskınlık ESÇ tarafından açığa çıkarılmaya çalışılır. ESÇ, toplum ile metin arasındaki ilişkiyi karmaşık bir şekilde ele alır ve söylemin tarihsel, mekânsal ve toplumsal bağlamını göz önünde bulundurur. Ayrıca, söylemlerin toplumsal güç ilişkilerini nasıl meşrulaştırdığını ve değişikliklere nasıl katkıda bulunabileceğini inceler. ESÇ, sadece söylemsel pratiklerde değil, aynı zamanda sosyo-politik yapılar ve pratiklerde değişimi hedefler (Kress, 1996, s. 85).

3.4. Medyada Söylemin İnşası

Farklı iletişim araçlarında yer alan haberler, farklı söylemlerle sunulur ve aynı olay farklı şekillerde ifade edilebilir. Haber metinleri, kullanılan kelimelerle olayı farklılaştırabilir. Bu nedenle bir olayın ne anlama geldiğini anlamak için, siyasal söylemlere bu kelimelerin eklenmesiyle mümkün olur ve bu yapıldığında aynı kelimelerin farklı vurgular taşıdığı görülür (İnal, 1994; aktaran Aydın, 2013, s. 81).

Haberlerin söylemsel yapısında, iktidar sahiplerinin olaylara verdikleri açıklamaların inanılabilirliğini sağlayan haber değerleri vardır. Ancak bu değerler, gazetecilerin belli görüşlerin olayın çerçevesini belirlemesine aracı olabilir. Gazeteciler, kaynak açıklamalarını aktarmaktan çok halkın sesine dönüştürmeye çalışsalar da haberlerdeki ideolojik söylemlerin açığa çıkma biçimleri ve söylem seçimleri gazeteden gazeteye büyük farklılıklar gösterebilir (İnal, 1994, s. 142). Mesajın izleyiciyi ikna etmek için kullandığı fiiller, medya organlarının söyleminde önemli bir rol oynar. Haberler genellikle egemen söylemlerle sunulur, böylece karşıt açıklamalar olayları farklı bir şekilde çerçevelemez. Ancak alternatif veya muhalif söylem de mevcuttur, ancak bu söylemler genellikle egemen söylemler içinde eritilir. Genel olarak haberlerde iletmek istenen mesajlar veya önemsizleştirilmek istenenler, söylemler aracılığıyla iletilir ve mesajlar genellikle etken cümle yapıları ve olumlu ifadelerle vurgulanırken, önemsizleştirilen olaylar ise edilgen cümle yapıları ve olumsuz ifadelerle sunulur (Sine, 2017; aktaran Aydın, 2013, s. 82).

3.5. Medyada İdeolojik Söylem

Toplumu bilgilendirmek amacıyla kullanılması gereken kitle iletişim araçlarının rolü günümüzde ciddi bir tartışma konusu haline gelmiştir. Medya, endüstrileşme ve tekelleşme süreçleri sonucunda asıl misyonundan uzaklaşmış ve ekonomik ve ideolojik etkiler altında şekillenmiştir. Bu nedenle medya, ideolojik hegemonyanın oluşturulmasına ve yayılmasına hizmet eden bir araç olarak kabul edilmektedir. Eleştirel medya çalışmaları, medyanın bu

ideolojik aygıt rolünü vurgulayarak, özellikle sahiplik yapısı ve ekonomi-politik çerçevesi ile ilişkilendirmektedir (Sine, 2017, s. 78).

Eleştirel medya çalışmaları, ana akım medya araştırmalarının siyasi ve reklam odaklı yaklaşımlarını eleştirir ve medyanın ideoloji ve ekonomi-politik boyutlarını inceler. Bu bağlamda, Marksist perspektif önemli bir temel oluşturur. Marksistler, medya ve toplumsal kurumların kapitalist sınıfın egemen fikirlerini yayma araçları olarak kullanıldığına inanırlar, çünkü kültür ve ideoloji toplumsal ilişkilerin sürdürülmesi ve yeniden üretilmesinde önemli bir rol oynar (Yaylagül, 2010, s. 81-82). Marksistler arasında farklı yaklaşımlar olsa da yapısal analizler, kültürel çalışmalar ve ekonomi-politik paradigma bu farklılıkların temel bileşenleridir. Bu çalışmanın ilerleyen bölümlerinde, medyanın ideoloji ve özellikle ekonomi-politik yönüne odaklanan çalışmalara daha fazla dikkat edilecektir.

Eleştirel medya teorisi çerçevesinde, Frankfurt Okulu'nun önde gelen düşünürleri olan Theodor Adorno ve Max Horkheimer, Aydınlanma sürecinin bir parçası olarak ele aldıkları ideolojiyi eleştirdikleri “Aydınlanmanın Diyalektiği” adlı eserlerinde, kültür endüstrisi kavramını geliştirmişlerdir. Bu kavram, kapitalist sınıfın kültürü kontrol etmesinin sonucunda kültürün standartlaşmasına ve özgünlüğün kaybolmasına yol açmıştır. Bu durum, tüketicilerin gerçeklikten uzaklaştırılmasına ve kapitalist ideolojinin benimsetilmesine neden olmuştur (Adorno & Horkheimer, Aydınlanmanın Diyalektiği Felsefi Fragmanlar, 2014, s. 162-222).

Stuart Hall, İngiliz Kültürel Çalışmalar Merkezi'nin önde gelen temsilcilerinden biridir ve medya analizini toplumsal, siyasal, ekonomik ve kültürel dönüşümün merkezi olarak görür. Ona göre iletişim süreci sadece “kaynak-mesaj-alıcı” döngüsü ile açıklanamaz (Hall, 2006, s. 163). Hall, medya mesajlarına verilen cevapların çeşitliliğini vurgular ve üç ana kategoriye ayırır: egemen okuma, müzakereli okuma ve karşıt okuma. Bu kavramlar, medya mesajlarının farklı şekillerde nasıl anlaşılabilirliğini gösterir. Stuart Hall aynı zamanda öznenin tarihselliğini kültürle ilişkilendirir ve kodlama sürecini ideolojik bir perspektifle ele alır. Göstergenin ideolojik bir alan olduğunu vurgular. Eleştirel çalışmalar, medyanın nasıl anlamlar ürettiğine ve nasıl algılandığına odaklanırken, Frankfurt Okulu ve Kültürel Çalışmalar ekolü kültür ve ideolojiye odaklanırken, ekonomi-politik yaklaşım medyanın ekonomik yapısına ve mülkiyet ilişkilerine vurgu yapar. Ekonomi-politik yaklaşım, medyanın kar odaklı olduğunu ve ideolojik bir araç olarak kullanıldığını savunur. Bu yaklaşımın temel kavramları arasında medya sahipliği, tekelleşme, reklamların rolü ve medyanın ticarileşmesi bulunur (Hall, 2006, s. 166-168),

Peter Golding ve Graham Murdock gibi ekonomi-politik yaklaşım temsilcileri, büyük şirketlerin medya üzerindeki kontrolünün medya içeriğini şekillendirdiğini vurgularlar. Ayrıca, devlet müdahalesi ile iletişim kurumları arasındaki ilişkilere odaklanırken, medya sahipliği değişikliklerinin devletlerle medya kurumları arasında çeşitli ilişkiler ağına yol açtığını ifade ederler (Golding & Murdock, 2002, s. 70). Medya kartellerinin, kişisel çıkarlarını ilerletmek amacıyla güçlerini kullandığı ve kamusal çıkarları göz önünde bulundurmadığına dair bir görüş, medya şirketlerinin hükümetle yakın ilişkiler kurarak bilgi kontrolünü devletle birleştirmesini ele alır. Bu birleşme, sermayeyi destekleyen söylemlerin teşvik edilmesine yol açar (Özdemir, 2020, s. 112).

Büyük sermaye grupları tarafından yönetilen kitle iletişim araçları, kapitalist sistemin bir parçası haline gelmiştir. Bu durum, ana akım medyanın içeriğini ve yapısını doğrudan etkilemektedir. Medya, Edward S. Herman ve Noam Chomsky tarafından bir propaganda aracı olarak tanımlanmıştır. Bu propaganda modeline göre, medya, toplumsal güçlerin çıkarlarına hizmet etmek ve onların lehine propaganda yapmak için kullanılan bir araçtır. Bu modelde, haber üretim süreci çeşitli faktörlere bağlıdır (Chomsky & Herman, 2006, s. 15):

Medya şirketlerinin büyüklüğü ve mülkiyet yapısı: Büyük medya holdingleri, haber üretimini şekillendiren temel belirleyicilerdir. Bu şirketlerin sahiplerinin zenginliği ve yoğunlaşmış mülkiyet yapısı, haberlerin nasıl sunulduğunu etkiler.

Reklam gelirleri: Medyanın en önemli gelir kaynağı reklamlardır. Bu nedenle, reklam verenlerin çıkarları da haberlerin içeriğini etkileyebilir.

Bilgi kaynakları: Medya, hükümetlerden, iş dünyasından ve uzmanlardan aldığı bilgilerle haberleri oluşturur. Bu kaynaklar, haberlerin içeriğini büyük ölçüde etkiler.

Medya karşıtı tepkiler: Medya, denetimden kaçınmak için çeşitli yöntemler kullanabilir, örneğin kulis faaliyetleri ve harcamalar. Bu şekilde, medya kuruluşları bağımsızlıklarını koruma potansiyeline sahip olabilirler.

Anti-komünizm ve ideolojik etkiler: Medya, ulusal bir birlik ve kontrol aracı olarak “anti-komünizm” gibi ideolojik etkileri kullanarak kapitalist sermayenin çıkarlarını destekleyebilir (Chomsky & Herman, Edward S., 1999, s. 22).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BANGLADEŞ BASININDA TÜRKİYENİN SUNUMU

1. Araştırmanın Metodolojisi

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada 15 Temmuz darbe girişimiyle ilgili Bangladeş'te yayın yapan ulusal ve uluslararası basınında Türkiye'nin sunumu incelenmektedir. Bu araştırmanın temel amacı, Türkiye'nin 15 Temmuz darbe girişimi sonrasındaki uluslararası medya mecralarından biri olan Bangladeş basını tarafından nasıl yansıtıldığını belirlemektir.

Bu araştırma, Bangladeş basınının darbe girişimine ilişkin tutumunu, olayın Türkiye'nin uluslararası imajına etkisini ve Türkiye'nin darbe girişimi sonrasında yaptığı siyasi, ekonomik ve diplomatik hamleleri ele almayı amaçlamaktadır. Ayrıca, Bangladeş basınının 15 Temmuz darbe girişimini nasıl yorumladığı, Türkiye'deki darbe girişimine karşı duruşu ve Türkiye ile Bangladeş arasındaki ilişkilere olan etkisi de ele alınacaktır. Ayrıca, Bangladeş basınının 15 Temmuz darbe girişimi sonrasındaki Türkiye'nin iç politikalarına ve insan haklarına ilişkin eleştirilerini, Türkiye'nin bu eleştirilere karşı verdiği cevapları ve Bangladeş basınının bu cevaplara nasıl tepki verdiği de araştırılacaktır. Bu bağlamda, Türkiye'nin 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında iç politikalarındaki değişimleri, Bangladeş basınında nasıl yansıtıldığı da incelenecektir.

1.2. Araştırmanın Önemi

15 Temmuz darbe girişimi ve Bangladeş'in ulusal ve uluslararası basınındaki Türkiye sunumunu incelemeyi amaçlayan bu çalışma, olayın etkilerini anlamak ve daha geniş bir perspektiften değerlendirmek için bilimsel bir bakış açısı sunmaktadır. Bu araştırmanın önemi, birçok açıdan ele alınabilir. Öncelikle, Türkiye'nin Bangladeş'teki sunumunun nasıl algılandığını anlamak, bu iki ülke arasındaki ilişkilerin nasıl etkilendiğini ve gelecekteki olası etkileşimleri tahmin etmek için önemlidir.

Medya sunumlarının toplum üzerindeki etkileri ve medyanın siyasi olaylarda nasıl kullanıldığı da bu araştırmanın önemli bir parçasıdır. 15 Temmuz darbe girişimi gibi büyük olaylar, medyanın gücünü ve etkisini göstermek için bir fırsat sunmaktadır. Bu araştırma sadece Bangladeş ve Türkiye arasındaki ilişkileri değil, aynı zamanda genel olarak uluslararası ilişkileri de etkilemektedir. Medyanın sunumları, bir ülkenin diğer ülkelerle ilişkilerinde önemli rol oynayabilmektedir.

Tüm bu nedenlerden dolayı, 15 Temmuz darbe girişimiyle ilgili Bangladeş'in ulusal ve uluslararası basınındaki Türkiye sunumunu inceleyen bu araştırma, uluslararası ilişkiler, medya ve siyaset alanlarında önemli bir araştırma konusu olarak kabul edilebilir.

1.3. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada yöntem olarak Teun van Dijk'in eleştirel söylem analizi kullanılmıştır. Eleştirel söylem analizi, haber içeriklerinde yer alan yüklenmiş egemen olan ideolojik anlamlar ve bu ideolojik gücün kaynağı açığa çıkarma ayna zamanda sosyal sorunları ele almaktadır. Bu yöntemi medya içeriklerinde ilk kullanan ve geliştiren Teun van Dijk, genellikle 1980'li yıllardaki Avrupa'daki ön yargı ve ırkçılık konularına odaklanmıştı. Bu yöntemin nitel ve nicel analiz teknikleri kullanarak Almanya, Hollanda ve İngiliz basınında yer alan örneklerle toplumda var olan ve etnik ön yargıları, ötekileştirmeyi, nefreti ve ırkçılığı üretmede basının vazgeçilemeyecek önemini vurgulamıştı (Sözen, 1999, s. 124). Bu yöntemi ortaya koyan Teun van Dijk'a (1993, 251-252) göre toplumsal ve siyasi metinlerin içerdiği ve sosyalleştirme çabasında olan eşitsiz, egemen ve istismar eden sosyal tahakküm yollarını araştıran söylem araştırmanın türüdür. Diğer yöntem ve kuramların çalıştığı gibi spesifik bir paradigma, herhangi bir ekol ya da okul oluşturmaktansa sosyal normlara göre toplumsal yapıda meydana gelen olayları söylemsel formatta daha açık bir şekilde ele alma ve analiz etme çabasıdır.

Eleştirel söylem analizinde dilin kullanımı, söylem ve iktidara karşı sosyo politik ve eleştirel bakış açısı olarak 70'li yılların sonlarında aynı düşüncüyü taşıyan bir grup dil bilimcinin çalışmalarıyla başlamış, 1990'lı yılların sonlarında uluslararası boyut kazanmıştı (van Dijk, 2008, s. 7-8).

Fairclough'a göre (1993, s.135) eleştirel söylem analizi yöntem ile olaylar, metinler ve söylemsel pratikler ile daha geniş kapsamda sosyal ve kültürel yapı, süreç ve aralarındaki ilişkilerin sonucu olarak ortaya çıkan metinlerin iktidar mücadelesinin ortaya çıkardığı ilişkilere uygun biçimde ideolojik olarak nasıl şekillendirdiğini analiz etmektir. Bu yöntem sayesinde toplumda egemen olan iktidar yapısı ve hegemonyanın devamını sağlayan toplum ve söylem arasındaki örtük ilişkiler görünür kılınmaktadır.

80'li yıllardan sonra van Dijk'in çalışmalarına bakıldığında bu yönteme daha katkı sunacak olan bazı adımlar atılmıştır. Bunlardan Avrupa'da yaşayan etnik azınlık, göçmenler ve mültecilerin haber metinde temsil edilen konumu en önemli konuların başında gelmektedir. Genel olarak medya metinlerine bakıldığında, bu dezavantajlı gruplar daha tehditkâr, agresif, uyumsuz vb. tipler olarak temsil edilirken, Avrupalılar; yurttaş, hoşgörülü, medeni, insani vb.

olumlu bir temsille sunulmaktaydı. Böylece “öteki” olumsuz olarak görülürken “biz” olumlu olarak nitelendirilmekteydi (Van Dijk, 2005).

van Dijk’in bu yöntemiyle ele alınacak olan ‘15 Temmuz Darbe Girişimi’ konusu, Bengalce medyasında nasıl ele alındığının cevabı bu çalışma kapsamında tartışılacaktır. Bangladeş ve Türkiye arasındaki uzun zamana dayanan ilişkiler neticesinde bu olay uluslararası medyada da oldukça ilgi görmüş ve farklı bakış açılarına sahip dört ulusal ve uluslararası gazetenin ele alındığı bu çalışmada, van Dijk’in geliştirdiği eleştirel söylem analizi yöntemi ile 15 Temmuz darbe girişimiyle ilgili haberler analiz edilecektir. Bu araştırmada, 15 Temmuz’da gerçekleşen başarısız darbe girişimiyle ilgili olarak Bengalce dilinde yayın yapan Prothom Alo gazetesinin 5 online haberi ve İnqılab gazetesinin 6 online haberi incelenmektedir. Ayrıca, Bengalce dilinde yayın yapan BBC Bangla’nın 8 haberi ve DW’nin 7 haberi de ele alınmaktadır.

2. Bangladeş Basınında Türkiye’nin Sunumu

2.1. Ele alınan gazetelerin seçim nedeni

Bu çalışmada, uluslararası medya organları olan BBC Bangla ve DW ile yerel medya organları olan Prothom Alo ve İnqılab gazetelerinin seçilme nedeni, çalışmanın temel odak noktası olan 15 Temmuz olayının Bengalce dilindeki yayınlarını incelemek ve bu farklı medya organlarının aynı konuyu kendi ideolojik perspektiflerine göre ele aldığını belirlemektir.

Bengalce Dilinde Yayın Yapmaları: BBC Bangla, DW, Prothom Alo ve İnqılab gazeteleri, Bengalce dilinde yayın yapmaları nedeniyle bu çalışmada seçilen medya organlarıdır. Bengalce, Bangladeş’in resmi dilidir ve bu dilde yayın yapan medya organları, olayları Bangladeş halkına daha etkili bir şekilde iletebilirler. Bu nedenle, 15 Temmuz olayının Bangladeş’teki yansımalarını incelemek için bu Bengalce dilinde yayın yapan medya organlarına odaklanmak anlamlıdır.

İdeolojik ve Yayın Politikası Farklılıkları: Seçilen medya organları arasında farklı ideolojik ve yayın politikaları bulunmaktadır. BBC Bangla ve DW gibi uluslararası medya organları genellikle tarafsızlık ve nesnellik ilkesine bağlı olarak haber yaparlar. Prothom Alo ve İnqılab gazeteleri ise yerel Bangladeş medyasının önemli temsilcileridir ve muhtemelen daha yerel ve siyasi bir perspektife sahiptirler. Bu farklı ideolojik ve yayın politikaları, aynı olayı farklı açılardan ele almalarına neden olabilir.

Yayınların İncelenmesi ve Karşılaştırılması: Çalışmanın amacı, bu farklı medya organlarının 15 Temmuz olayını nasıl ele aldıklarını incelemek ve karşılaştırmaktır. Her bir medya organının haber dilini, tonunu, başlıklarını ve olayı nasıl sunduğunu analiz etmek, bu farklılıkları anlamamıza yardımcı olabilir. Ayrıca, bu medya organlarının olayı nasıl çerçevelediklerini ve hangi açılardan vurguladıklarını belirlemek, ideolojik ve politik farklılıkları ortaya çıkarabilir.

2.2. BBC Bangla Haberleri

Bengalce dilinde yayın yapan uluslararası online gazetelerin önde gelenlerinden biri olan BBC Bangla, Türkiye’de gerçekleşen başarısız askeri darbe girişimiyle ilgili haberleri Bengal dilinde kendi kaynaklarından yayınlamaktadır.

Sitede yayınlanan olayla ilgili ilk haberin 16 Temmuz’da yayınlandığı görülmektedir. Haberin başlığı “*Türkiye’de ordunun ani hareketi*” başlığıyla verilen haberde, Türkiye’deki darbe girişimi olduğu ifade edilmiştir. Haber spotunda, darbe girişimini gerçekleştirenler için “yasadışı bir operasyon başlattı” ifadesi kullanılmış, Türkiye’ye karşı olumsuz bir imaj verilmiştir. Dönemin başbakanı Binali Yıldırım’ın kaynak olarak kullanıldığı haberin spotunda “*Ordunun bir kısmının Türkiye’de yasadışı bir operasyon başlattığını*” açıklaması kullanılmıştır. Bu şekilde olay ve aktaran arasında bir referansal ilişki inşa edildiği söylenebilir. Haberin spotunu tematik açıdan değerlendirdiğimizde, olayı daha çok birincil kaynaktan aktarmakta ve darbenin başarısızlığıyla ilgili herhangi bir bilgi vermemektedir. Şematik açıdan ise, haberin ana olayını doğrudan spotunda vermek yerine, “*Türkiye’nin başkenti Ankara’da silahlı saldırı haberleri geliyor*” şeklinde bir ifade kullanılmış, saldırının öznesi gizli hale getirilmiştir.

Aynı tarihte, “*Türkiye’de askeri darbe: Gazetecilik silah zoruyla*” başlığı kullanılarak Türkiye’de gazeteciliğin durumunu anlatan bir haber yayınlanmıştır. Bu haberin konusu, Türkiye’deki askeri darbe girişimi ve gazetecilik durumu olarak belirtilmiştir. Bağlam ise darbe girişimi sırasında yaşanan olayları ve gazetecilik faaliyetlerinin etkisini içermektedir. Haber spotunda “*Türk medyasına ilk darbe cuma günü Türkiye’de askeri darbe girişimi sürerken geldi*” ifadesi kullanılmıştır. Bu ifade, darbenin Türk medyası üzerindeki etkisini ve medyanın güç ilişkileri içinde nasıl etkilendiğini vurgulamaktadır. Darbe girişimiyle birlikte medyanın bağımsızlığına ve işleyişine yapılan müdahaleler, güç ilişkileri ve otorite mücadelesi içinde yer almaktadır. Haberde, darbe girişimi ve gazetecilik durumuyla ilgili olarak kullanılan ifadeler, Türkiye ile karşı ideolojik eğilimi. Örneğin, “*Gazetecilik silah zoruyla*” ifadesi, medya

alışanlarının baskı altında olduğunu ve darbe girişiminin medya üzerindeki etkisini vurgulamaktadır. Bu ifade, medyanın zorla susturulduğunu ve demokratik hakların ihlal edildiğini ima etmektedir. Haberin iç sayfasında yer alan ifadeler, Türkiye’deki darbe girişimiyle birlikte toplumsal düzenlemelerdeki değişiklikleri yansıtabilir. Örneğin, “*Devlet televizyonu TRT’nin ardından ordu CNN Türkiye’ye saldırdı*” ifadesi, Türk ordusunun medyaya müdahale ettiğini ve toplumsal düzenlemelerdeki değişiklikleri göstermektedir. Bu, olayın ciddiyetini ve toplumun güvenlik endişelerini vurgulamaktadır.

BBC Bangla’nın yine 16 Temmuz tarihindeki diğ er bir haberinde tematik olarak ‘*Türkiye’de darbe girişimi başarısız oldu, durum Erdoğan’ın kontrolünde*’ başlıklı haberde, yeni bir haber yayınlanmıştır. Haberde kullanılan “*darbe girişimi başarısız oldu, durum Erdoğan’ın kontrolünde*” ifadesi, bir g   ilişkisini yansıtmaktadır. Bu ifade, Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın g     bir lider olarak darbe girişimini kontrol ettiğini ve darbeyi başarısız kıldığını vurgulamaktadır. Bu, Avrupa’nın Erdoğan’a diktetoryal otoritesini ve onun g  c n  yüceltmeyi amaçlayan bir söylemdir. Haberde kullanılan fotoğrafların seçimi ve düzenlemesi, retorik etki yaratmayı hedeflemektedir. Haberde, askerlerin elini kaldırarak vatandaşların önünde teslim olduğu fotoğraf ile bir gencin askerleri döverken çekilen fotoğraflarla haberin retoriği artırılmıştır. Böylece darbe girişiminde Türk askerlerine karşı toplumun cesaretinin yansıtılmasının amalanmasının yanı sıra bu görsellerle izleyicide, belirli bir duygu uyandırılmaya çalışılmıştır.

17 Temmuz’da yayınlanan “*Türkiye’deki başarısız darbenin arkasında kim vardı?*” başlıklı haberde tematik olarak gazeteci Ezgi Başaran’ın darbenin arkasındaki g   hakkında birkaç olasılık teorisiyle ilgili bir açıklamaları yer almaktadır. Bu teorilerden biri, Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın, kontrolü kendi eline almak için bu olayı gerçekleştirdiği yönündeki yorumlara yer verilerek, gazete kendi görüşlerini bu yorum üzerinden inşa etmiştir. Ayrıca, haberde “*Diğ er bir grup ise, şu anda Amerika Birleşik Devletleri’nde sürgünde bulunan etkili bir dini lider olan Fethullah Gülen’in takipçileri*” şeklinde kullanılan bir cümlede, Gülen, lider olarak kodlanmanın yanı sıra sürgünde olan bir “mağdur” olarak da kodlanmış, böylece okuyucuda “zayıf” bir karakterin böyle bir girişimin arkasında olamayacağı ima edilmiştir.

Aynı gün yayınlanan “*Türkiye’de darbe girişiminden sonra 6 bin kişi tutuklandı*” başlıklı diğ er bir haberde, darbe girişimi sonrasında devlet tarafından darbecilere yönelik tutuklamaların gerçekleştiği aktarılmaktadır. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın darbe girişiminin sorumluları olan ‘*virüs’ten* devlet kurumlarını temizlediğine yönelik açıklaması

haberinin spotuna çekilmiştir. Bu şekilde, sentaktik açıdan ‘virüs’ kelimesinin kullanılmasıyla Cumhurbaşkanı’nın çalışmaları ve darbe girişiminde bulunanlar arasında bir güç mücadelesi yaratıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca ideolojik açıdan, Avrupa’nın Erdoğan’a karşı söyleminin sözcük seçimleriyle başarıyla oluşturulduğu söylenebilir. Metinde ayrıca, karanlık bayraklı fotoğraf kullanılarak haberin retorikliği artırılmaya çalışılmıştır. Haberde basit cümlelerle Gülen’in iddiaları yalanlandığı belirtilmiş ve ayrıca Fetullah Gülen’in yaşlı olduğu ve 15 yıldır Amerika’da yaşadığı vurgulanarak Gülen’in masum olduğu örtük olarak ifade edilmiştir.

Başarısız darbe girişimi sonrasındaki durumu anlatan 18 Temmuz tarihinde “*Başarısız darbeden sonra polis teşkilatının tasfiyesi*” başlığıyla bir başka haber yayınlanmıştır. “*Türkiye’de Cuma gecesi Cumhurbaşkanı Erdoğan’a karşı başarısız bir darbenin ardından, hükümetin çeşitli kademelerinde büyük bir ‘tasfiye’ yaşanıyor*” cümleleri spottan verilmiştir. Bu spotta, “*Erdoğan’a karşı*” ifadesiyle olayı Erdoğan’ın bireysel bir eylemi gibi göstermeye çalışılmıştır. Haberde ise “*Çeşitli yerlerde askeri üslere girilerek tutuklamalar yapılıyor*” gibi cümleler kullanılarak ana olayın durumu şematik bir şekilde anlatılmaya çalışılmış, askeri üslere yargısız tutuklamalar yapıldığı vurgulanmıştır. Haberin devamında ise “*Duruma göre bu tutuklamaların hazırlanan listeye göre devam ettiği görülüyor*” cümlesiyle subjektif/öznel yargılar kullanılmıştır. Ayrıca, bir tank üzerinde bir grup insan ve yarı çıplak bir adamın selfie çekerken bir fotoğraf kullanılarak haberin retorikliği artırılmaya çalışılmıştır.

20 Temmuz tarihinde Türk devleti tarafından alınan kararlarla ilgili yayınlanan bir haberde, ‘*Erdoğan neden eğitim kurumlarını hedef alıyor?*’ soru işaretli başlık kullanılmıştır. Türbanlı kadınların fotoğrafıyla birlikte bir infografik kullanılarak retorikliği artırılan haberde, ‘*Erdoğan’ın İslami eğitimi güçlendirmeyi kişisel misyonu haline getirdiğini*’ ifade eden kelimeler kullanılmıştır. Başlıktaki konudan içeriğiyle uzaklaşan haber, böylece konusundan sapmış ve Erdoğan’a karşı olan bir söylem ortaya koymuştur. Ayrıca, Cumhurbaşkanı Erdoğan’a belli olmayan kaynaklardan ‘*darbeden yararlanarak eğitim sektöründeki misyonunu hızlandırmaya çalıştığına inandığı*’ gibi yorumsal ifadeler kullanılmıştır.

BBC Bangla’nın “*Türkiye hala ‘demokratik bir ülke’ mi?*” soru işaretli başlık kullanarak yayınladığı 5 Kasım tarihli haberde, darbe girişimi sonrasındaki gelişmeler ele alınmıştır. Metin içinde HDP Genel Başkan Yardımcısı Hişyar Özsoy’un “*Demokrasi burada*” gibi olumsuz ima edici ifadeleriyle okuyuculara karşı bir ideolojik negatif söylem oluşturulmaya çalışılmıştır. Haberde ardalın ve bağlam bilgisi sunulmuştur. Ayrıca yarı karanlık bir fotoğrafta, iki endişeli gazete okuyucusunun arkasında ‘*Gazete Suç Değildir!*’ gibi ifadeler kullanılarak haber retorikliği artırılmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte metin içinde ‘*Tüm*

siyasetçiler yozlaşmış ama Sayın Erdoğan en azından ülkenin dindarlarına eşitlik getirdi’ gibi argümanlarla Türkiye’nin aşırı İslamcı bir devlet olduğu ve Erdoğan’ın bu yönde bir eğilim içinde olduğu ima edilmektedir. Bu, ideolojik bir inşa çabasını göstermektedir.

2.3. DW Haberleri

DW (Deutsche Welle) bir alman medya kuruluşudur. Bengalce dilinde yayın yapan DW Bangla Türkiye’de başarısız darbeden sonraki gelişmelerle ilgili haberleri arada sırada paylaşmıştır.

18 Temmuz’da darbe girişimiyle ilgili gelişmelerin yer aldığı *‘Darbe girişimine karışanlar idam cezası alabilir’* başlıklı bir haberin spotunda *‘Başarısız bir askeri darbe girişiminin ardından Türkiye’de büyük bir baskı sürüyor. 6 bine yakın kişi tutuklandı, ölü sayısı yaklaşık üç yüz. Cumhurbaşkanı Erdoğan, darbe girişimine karışanların idama mahkûm edileceğini söyledi’* şeklindeki ifadesine yer verilmiştir. Haberde, olayın inanılabilirliğini artırmak için birincil kaynağa atıfta bulunularak referansal ilişki kurulmaya çalışılmıştır. Ancak, Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın o tarihe kadar doğrudan idamla ilgili herhangi bir açıklama yapmadığı bilinmektedir. Olmayan bir açıklamayı varmış gibi gösteren gazete, bilinçli bir dezenformasyon yapmış, okuyucunun gözünde Avrupa’da yasak olan ve bugün (Amerika’nın bazı eyaletlerini saymazsak) daha çok ikinci ve üçüncü dünya ülkelerinde olan “idam” üzerinden algı oluşturmaya çalışmıştır.

Haberin devamında, *The New York Times* gazetesinin Twitter hesabında paylaştığı *‘Is it time to celebrate democracy in Turkey?’* başlıklı köşe yazısının resmi kullanılarak haberin retorik etkisi artırılmaya çalışıldı. Ayrıca, *‘Erdoğan, başarısız askeri darbe girişiminden ABD’de kendi kendine sürgünde yaşayan dini lider Fethullah Gülen’i sorumlu tuttu’* gibi cümlelerle Gülen mağdur bir dini lider olarak betimlenmiştir. Haberde, ardaan ve bağlam bilgisi bulunmaktadır.

28 Temmuz’da *‘Türkiye’de medyaya el konuldu’* başlıklı bir haber yayınlanmıştır. Haberin spotunda kapatılan tv, gazete, dergi ve haber ajanslarının sayıları verilerek Türkiye’de medyanın susturulduğu yönünde güçlü bir algı oluşturulmuştur. Öyle ki bu algıyı desteklemek için *‘Freedom for journalists’* pankartlarıyla protesto yapan insanların olduğu görsellerle haberin retorığı güçlendirilmiştir. Aktif cümlelerin kullanıldığı haberde hükümetin darbeden ABD’de sürgündeki Fethullah Gülen’i sorumlu tuttuğu belirtilmiştir. Ayrıca seçilen sözcüklerle Fetullah Gülen’in bir dini lider olduğu söylemi inşa edilmeye çalışılmıştır. Haberde aynı

ideolojiye sahip olan uluslararası haber kuruluşlarının konuyla ilgili haberleri, köşe yazıları ve resimleri eklenerek referansal bir ilişki kurulmaya çalışılmıştır.

Darbeden 10 gün sonra, 25 Temmuz tarihindeki *'Gözültına alınan subaylara tecavüz?'* başlıklı bir haberde iddiası üzerine *'Uluslararası Af Örgütü, Türkiye'deki başarısız darbe girişiminin ardından gözültına alınan bazı üst düzey subayların tecavüze uğradığını iddia etti'* şeklinde açıklaması spottan aktarılmıştır. Haberde, ana olayla ilgili herhangi bir resmi kanıt veya açıklama bulunmamaktadır. Haberde, belirsiz iki avukat birincil kaynak olarak gösterilmiş ancak bu kaynaklar haberin güvenilirliği konusunda şüphe uyandırmıştır. Ayrıca, haberde Uluslararası Af Örgütü'nün paylaştığı, tankın önünde askerlerin olduğu bir fotoğraf ile haberin retoriği artırılmıştır. Sentaktik açıdan incelendiğinde haberde, *'AB Üyeliği?'* gibi soru işaretli ara başlıklar oluşturulmuş, durum Türkiye'nin AB üyeliği ile olumsuz bir şekilde ilişkilendirilmiştir. Ayrıca, *'Tüm partiler birlikte'* ara başlığı altında Taksim Meydanı'ndaki bir mitingde CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'nun *'darbe girişimine karşı ülkenin birliğine övgüde bulunduğu'* yönündeki cümleleriyle haber konusu arasında bir bağlantı kurulmaya çalışılmıştır. Böylece Türkiye'de hem iktidar hem de muhalefet partisinin idam ve yargısız tutuklamalara destek verdiği yönünde bir algı oluşturularak Türkiye'nin AB üyeliğe karşı bir olumsuz bakış açısı kazandırılmaya çalışılmıştır.

26 Temmuz tarihinde, fotoğraf ağırlıklı bir haberde başarısız bir darbeye karşı Türk halkının verdiği tepkiler fotoğraflarla gösterilmeye çalışılmıştır. Haber, *'Türk halkının Erdoğan'ı destekleme şekli'* başlığıyla doğrudan aktif cümlelerle verilmiştir. Haberde, baş örtülü kadınların elinde Türk bayrağı tuttuğu ve kapalı bir kadın ile şapka giyen bir adamın birlikte dua ettiği fotoğraflar kullanılmış ve böylece haberin etkisinin artırılması amaçlanmıştır. Haberde, başlıkla hiçbir alakası olmayan bir konuya değinilerek HDP Genel Başkanı Selahattin Demirtaş'ın ifadelerine yer verilmiştir. Demirtaş'ın *'Darbeye karşı duran Erdoğan'ın yanında olanlar su ve yemekle karşılandı, ancak ülkenin güneydoğusunu işgal etmesine karşı protesto edildiğinde üzerlerine tazyikli su sıkıldı'* şeklindeki ifadeleri doğrudan ağzından verilmiştir. 15 Temmuz darbe girişime karşı çıkan halkla Türkiye'nin kronik sorunu olan terör/istler karşılaştırılmış, çifte standartlık iması yapılmıştır. Dolayısıyla Avrupa'nın HDP'ye karşı politik sempatisinden kaynaklanan negatif bir söylem olduğu söylenebilir.

8 Ağustos'ta başarısız darbe girişimi sonrasında, Yeni Kapı Meydanı'nda büyük bir miting gerçekleşmişti. *'Demokrasi ve şehitler için'* adlı mitingde yapılan konuşmalarla ilgili *'İdam cezasını geri getirmek için çağrı'* başlıklı bir haber yayınlanmıştır. Haber spotunda *'Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, idam cezasının geri getirilmesine desteğini'*

açıkladı ve aynı zamanda Almanya'yı eleştirdi' gibi ifadeler kullanılmıştır. Haber başlığı ve spotundaki vurgulu cümleler, tematik olarak önemli bir yer tutmaktadır. Şematik olarak ise mitinge katılan siyasi partilerle ilgili *'Ancak Kürt siyasi partileri hiç davet edilmedi'* gibi bir cümleyle Almanya merkezli bu gazetenin özellikle bir siyasi partiye vurgu yapması, kendi ülkesi başta olmak üzere AB'nin genel siyasi bakışlarının yansıması olarak görülmektedir. Haber içinde, Reuters'in Twitter üzerinden yayınladığı bir köşe yazısının bağlantısı ve başörtülü elinde Türk bayrağı bulunan bir grup genç kadının fotoğrafıyla, gelecekte Müslümanların elinde Türkiye olur gibi ima tasviri yapma çabası dikkat çekmektedir. Haberin *'Almanya'yı eleştirdi'* ara başlığında ise sentaktik olarak aktif cümleler kullanılarak *'Erdoğan, Alman makamlarını Köln kentindeki bir mitingde yaptığı konuşmanın canlı yayını engelledikleri için eleştirdi'* gibi atıflarda bulunuldu. Oysa bu atıfların haber konusuyla hiçbir ilgisi olmadığı açıktır.

Başarısız darbe girişimini destekleyen ve katılan kişilere yönelik tutuklama ve gözaltı kararları devam ederken, Cumhuriyet gazetesinin genel yayın yönetmeni ve on bir kişi 1 Kasım tarihinde tutuklanmıştı. *'Teslim olmayacağız'* başlığıyla verilen haberin spot kısmında ise *'Türk gazetesi Cumhuriyet, Erdoğan hükümetinin onları ne kadar susturmaya çalışsa da teslim olmayacaklarını bildirdi'* ifadesi doğrudan verilmiştir. Haberde, Cumhuriyet gazetesinin *'Teslim olmayız'* başlıklı manşet sayfası ve HDP pankartlarıyla protesto yapan bir grupla yapılan röportajın videosuna yer verilerek haberin retoriği artırılmıştır. Metin içerisinde, *'1924 yılında kurulan Cumhuriyet, Türkiye'de Recep Tayyip Erdoğan hükümetini hâlâ eleştiren birkaç gazeteden biridir'* şeklinde bir yorumda bulunularak, ana olayla bağlantı kurulmadan gazetenin kendi görüşlerini okuyuculara yansıtmaya çalıştığı ve gazeteciliğin tarafsızlık ilkesinden saptığı görülmektedir. Ayrıca, metin içerisinde gazeteci Ahmet Şık'ın yorumuyla *'Faşizm böyle başkaldırıyor. Sadece Cumhuriyet ve Kürtlerle sınırlı kalmayacak'* gibi cümlelerle faşizm ve Kürt gibi seçilen sözcüklerle bir söylem oluşturmaya çalışıldığı görülmektedir.

18 Kasım'daki *'Türkiye'den siyasi sığınmacılar arttı'* başlıklı bir haberde ise *'Türkiye'de geçen Temmuz ayındaki başarısız askeri darbe girişiminden bu yana daha fazla Türk Almanya'ya siyasi sığınma başvurusunda bulundu. 2015'ten 2016'ya kadar bu sayının iki buçuk kat artması bekleniyor'* cümlesi spot olarak kullanılmıştır. Ayrıca, "TURKEY IS NOT SAFE" şeklinde kırmızı büyük harflerle yazılmış ve büyük bir afiş asılı fotoğraf eklenerek haberin retoriği artırılmıştır. Haberde, *'Türkiye, Temmuz'daki başarısız askeri darbeden bu yana muhalefet partilerine baskı yaptı. Binlerce asker darbeye karıştığı şüphesiyle işten atıldı'*

veya tutuklandı' gibi sözcük seçimleriyle darbeci Fetöcü'leri Türkiye'de sanki siyasi muhalif bir partiyi temsil ediyorlarmış gibi kodlamıştır. Haber içinde bir ara başlıkta ise *'Türk NATO yetkilileri de Almanya'dan sığınma talep ediyor'* gibi bir ifade yer almış, ancak bu ara başlığı açıklayan metinde, askeri personellerin darbeyeyle ilişkileriyle ilgili olarak Türk devleti tarafından alınan herhangi bir karar veya açıklamaya yer verilmemiştir. Şematik açıdan, hükümetin darbecilere karşı değil, Türk devleti ve Erdoğan'ın NATO askerlerine karşı yapılan haksız uygulamaları vurgulanmaya çalışılmıştır.

2.4. Prothom Alo Haberleri

18 Temmuz tarihinde Protom Alo gazetesinde 15 Temmuz darbe girişimi hakkında birden çok haber yayınlanmıştır. Bunlardan *'Türkiye: Huzursuzluktan Darbe Girişimi'* başlıklı haberin spot kısmında *'Ülke içinde ve özellikle ordu içinde artan huzursuzluk, görünüşe göre başarısız bir darbe girişimine yansıdı. Bu huzursuzluğun nedeni, giderek popülaritesini kaybeden bir liderle ilgili hayal kırıklığı gibi gözükme'dir'* ifadelerine yer verilmiştir. Haber metninde, darbenin başarısız olma sebebi olarak ordu içindeki huzursuzluğa vurgu yapılarak nedensel bir ilişki kurulmaya çalışılmıştır. Ayrıca, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan *'Katı İslamcı ve giderek otoriterleşen görüşleriyle birçok kişiyi endişelendiren'* olarak betimlenmiş, böylece gazete Erdoğan'a karşı olan olumsuz bir söylem kullanmıştır. Haberde, darbe sırasında kullanılan bir tankın önünde iki yabancı kadının gülümseyerek çekilen fotoğrafların kullanılması, gazetenin olaya ciddiye bir yaklaşım sergilediğini göstermektedir.

18 Temmuz tarihli *'Türkiye'de darbenin başarısız olmasının nedeni'* başlıklı diğer bir haberin girişinde başlangıçta Türkiye'nin isyancı güçlerin kontrolü altında gibi görüldüğü ve Erdoğan'ın ortada olmadığı, ancak birkaç saat içinde durumun tamamen değiştiği ve darbe girişiminin başarısız olduğu ifade edilmiştir. Bu haber, yukarıda incelenen bir haberdeki kişisel görüşlere atıfta bulunmadan, 'BBC'nin raporuna referans yapılarak sunulmaya çalışılmıştır. Haberin sol köşesinde, başarısız darbeye katılan askeri bir grubun, Türk bayrağı taşıyan bir vatandaş tarafından dövülmesini gösteren bir fotoğraf yer alarak haberin retoriği artırılmıştır. Metin içerisinde *'Türkiye'deki çoğu insan, ülkenin gerçek gücünün Erdoğan'ın elinde olduğunu biliyor'* şeklinde kullanılan ifadeyle, Erdoğan'a karşı olumsuz bir söylem inşa edilmiştir. Başarısız darbe girişiminden iki gün sonra yayınlanan bir haberde ise, Türkiye'nin etkili haber

ajanslarından alıntı yapmak yerine sadece BBC ve Reuters’a atıf yapılması, gazetenin ideolojik olarak durduğu nokta hakkında okuyucuya ipucu vermektedir⁵.

24 Kasım’da yayınlanan “Türkiye’de neler oluyor?” başlığıyla yayınlanan haberde gazetenin, okuyucuların merakını uyandırmaya çalıştığı görülmektedir. Bununla birlikte, haberin giriş cümlelerinde yer alan “*Türkiye ne kadar ideal bir devlet ne kadar demokratik, yurt içinde ve yurt dışında sorgulanıyor*” cümlesiyle batı medyası tarafından Türkiye’nin siyasi ve insani yönleri hakkında okuyucuda taraflı bir algı oluşturulmaya çalışılmıştır.

Haberin devamında “Temmuz’daki başarısız darbe girişiminden sonra eleştirmenler, Türk demokrasisinin gerçek yüzünün ortaya çıktığını söylüyor” ifadesiyle Türkiye’nin otoriter bir devlet yapısına sahip olduğuna yönelik bir söylem oluşturulmuştur. Bu söylemi kanıtlamak için haberde, World Justice Project’in raporlarına atıfta bulunularak Türkiye’nin demokrasi açısından Myanmar’dan sonra 113 ülke arasında 99. sırada olduğu iddia edilmiş, böylece haber, okuyucu açısından daha inandırıcı bir hale getirilmeye çalışılmıştır. Haberde Türkiye’nin gazetecilerin hapse atılmasında ön saflarda yer aldığı vurgulanarak, haber bağlamından koparılmıştır. Yalnız gazetecilerin değil ülkede hükümet karşıtı siyasi liderler ve aktivistlerin de baskı altında tutulduğu belirtilmiştir. Gazete böylece Türkiye’nin demokrasi unsurlarını hedef alarak Türkiye’nin artık demokratik bir ülke olmaktan çıktığını göstermeye çalışmıştır. Haberde oluşturulmaya çalışılan söylemleri daha da güçlendirmek için sayfanın üst köşesinde Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın güneş gözlüğü takarak ellerini havada tuttuğu ve dört parmağını gösterdiği bir fotoğraf kullanılarak haberin retorikliği daha da pekiştirilmeye çalışılmıştır.

18 Temmuz tarihinde yayınlanan bir başka haberde, Fetullah Gülen’in referansıylar “Gülen: Darbeyi Erdoğan düzenledi” başlıklı bir haber yayınlanmıştır. Haberin en üst kısmında, Erdoğan’ın kızgın suratlı ve karanlık bir arka planla fotoğrafı kullanılırken, Fetullah Gülen’in ise beyaz gömlekle gülümseyen bir fotoğrafı ve kitap dolu rafların olduğu bir arka plan fotoğrafı kullanılmıştır. Bu fotoğrafların seçimiyle, Erdoğan’ın haberin retorikliği artırılmaya çalışıldı ve aynı zamanda Gülen’i sempatik ve bilgili bir din adamı olarak gösterme çabası gözlemlendi. Yalnızca fotoğraflar üzerinden değil, haberde, Gülen’in temiz bir figür olarak gösterilmesine

⁵ 20 Temmuz’da Prothom Alo gazetesinde yayınlanan ‘Türkiye şimdi hangi yöne gidecek?’ başlıklı bir köşe yazısında da ‘neden böyle ünlü bir ordunun yarım yamalak bir darbe girişimi gerçekleştirdiği, bu darbe girişiminin amacının gerçekten Erdoğan hükümetini devirmek mi, yoksa onu güçlendirmek ve Türk ordusunun “laik” ve “radikal” kesimini temizlemek mi olduğu sorgulanmıştır. Köşe yazısında, ‘Fetullah Gülen’in bir Müslüman imam olduğu ve Türk siyasetinde bir muhalif parti başkanı olduğu vurgulanarak sempati kazandırılmaya çalışıldığı da belirtilmelidir. Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın, ‘bu başarısız darbe girişiminden yararlanarak Türk ordusu, sivil idaresi ve yargısı arasında ülkenin istikrarı için ciddi riskler oluşturan bir ‘temizlik kampanyası’ başlattığı’ ifade edilerek Batı medyasının Bengalli halka yönelik kopyala-yapıştır bir durum sergilediği görülmektedir.

yönelik söylemler de bulunmaktadır. Erdoğan'ın bir dönem yakın müttefiki olan Fetullah Gülen'in, bir İslam vaizi olduğu, şu anda ABD, Pensilvanya'nın Pocono Dağları'nda küçük bir kasabada yaşadığı -ki kendi halinde münzevi bir hayat iması var- 1999'dan beri orada yaşadığı ve memleketi Türkiye'de ihanetle suçlandığından beri ABD'de yaşadığı gibi cümleler kullanılmıştır. Haberde benzer şekilde Gülen'in "hizmet" hareketini siyasi bir mesele olarak gösteren ifadeler de yer almaktadır. Örneğin, "Bu hareket Türkiye medyasında, polisinde ve yargısında popülerlik kazandı. Ve bu meseleyle bir zamanlar müttefik olan Gülen, Erdoğan'ın düşmanı haline geldi" gibi ifadeler kullanıldı. Bu şekilde, 15 Temmuz başarısız darbe girişimi hafifletilmeye çalışılmıştır.

27 Eylül tarihinde Türkiye'de istihbarat teşkilatının 87 çalışanının işten atıldığı haberini yayınlayan gazete, haberin spotunda, "Türkiye, askeri darbe girişiminde yer aldıkları iddiasıyla ulusal istihbarat teşkilatının 87 üyesini görevden aldı. Bunlardan 52'si adli suçlarla itham edildi" ifadesi kullanılmıştır. AFP'den alınan bu haberde, Türkiye'de yaşananların demokrasi temelli olmasından ziyade bu olaylar bireysel bir eylem olarak gösterilmeye çalışılmıştır. Ayrıca, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Batılı ülkeleri darbecileri desteklemekle suçladığı yönündeki ifadesi de kullanılmış ve burada davacının da Erdoğan olduğu izlenimi verilmeye çalışılmıştır.

Bu gazetenin diğer haberlerinde olduğu gibi, bu haberde de Fetullah Gülen'in Amerika'da küçük bir kasabada yaşayan etkisiz bir dini adam şeklinde tasvir edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Gazete, Erdoğan'ın bir dönem yakın müttefiki olan Fetullah Gülen'in bir İslam vaizi olduğunu belirtirken, şu anda ABD'nin Pensilvanya eyaletinde Pocono Dağları'nda küçük bir kasabada yaşadığını ifade etmektedir. Benzer şekilde, Türkiye'de mahkeme kararıyla terör örgütü olarak tanınan Hizmet hareketinin nihayetinde toplumsal bir hareket olduğunu gösterme çabası da seçilen sözcükler aracılığıyla dikkat çekmektedir.

20 Temmuz'da "Türkiye akademisyenlerin yurt dışına seyahatini yasakladı" başlıklı bir haber yayınlamıştır. AFP'den alınan bu haberin spotunda, Türkiye'de Yüksek Öğretim Kurulu'nun üniversite öğretmenlerinin iş için yurt dışına seyahat etmesini yasakladığı ve aynı zamanda ülke dışında bulunanların da geri dönmeleri istendiği ifadelerine yer verilmiştir. Spot bölümünde, sentaktik olarak çok sade ve aktif cümlelerin kullanıldığı görülmektedir. Haberde, devlet kararıyla çağrılan öğretim üyelerinin masum olduklarına dair bir algı oluşturulmaya çalışılmıştır.

Haberin devamında, “ordunun isyancı kesimleri ile Erdoğan destekçileri arasında çıkan çatışmalarda 104’ü ordu personeli olmak üzere yaklaşık 300 kişi öldü” şeklindeki haber söyleminde sübjektif betimlemeler yapılmıştır. Ayrıca, Türkiye’deki başarısız bu darbe girişimini genel halkın desteklediği göz önüne alınırsa, bu haber metninde sokağa çıkanların sadece “Erdoğan destekçisi” oldukları yönünde bir söylem inşa edilerek yanlış ve taraflı bir dil oluşturulmaya çalışılmıştır.

2.5. İnkılab Gazetesi Haberleri

18 Temmuz tarihinde Türkiye’deki başarısız darbe girişimi ile ilgili olarak TBMM’de nadir birlik başlığıyla sıra dışı denebilecek bir oturum gerçekleşmişti. Bunun haberini yapan gazete, Türk halkının birlik ve beraberlik içinde olduğunu aktarmış, haberin girişinde darbenin başarısız olmasında halkın direnişinin sebep olduğu vurgulanarak halkın birliği ön plana çıkarılmıştır. Haberde belirtildiği üzere, oturum sırasında binlerce sıradan insan darbeyi protesto etmiş, yüzlerce büyükelçi Parlamento’daki bu sıra dışı oturuma katılmış ve Türk hükümetine desteklerini ifade etmişlerdir. Ancak, Amerika Birleşik Devletleri ve Birleşik Krallık büyükelçilerinin bu sıra dışı görülen oturuma katılmaması, darbe girişimine karşı olumlu bir duruş sergiledikleri şeklinde algılanmıştır.

18 Temmuz tarihli İnkılab gazetesinde, Hafington Post’tan alınan haber “Eski CIA istihbaratı CNN-live’da başarılı bir darbenin stratejisini öğretiyordu!” başlığıyla sunulmuştur. Haberin en üst kısmında, iki istihbaratçının büyük yan yana fotoğrafının kullanılmasıyla haberin retoriği artırılmıştır. Giriş cümlesinde, “Canlı yayında, darbenin başarısızlıklarına öyle bir işaret ediyordu ki, bu başarısızlıklar karşısında şok olmuş gibiydiler” gibi ifadeler kullanılarak hem Türkiye’ye hem de Türkiye’deki darbe girişimine karşı sempatik bir imaj oluşturma çabası göze çarpmaktadır. Haber metni içerisinde ise “ABD istihbarat teşkilatının ülkeden ülkeye askeri darbelere yardım etme konusunda kanıtlanmış bir geçmişi var” gibi cümlelerle Türkiye tarafından iddia edilen başarısız darbede ABD’nin rolüne dair destekleyici ifadeler kullanılmaktadır. Benzer şekilde, ana olayla referansal bir ilişki kurma ve Türkiye’deki devlet politikasını sempatik bir duruşla bağdaştırma çabası, “CIA, ABD’nin jeopolitik ve ticari çıkarlarının söz konusu olduğu ülkelerdeki darbelere karışma konusunda uzun bir geçmişe sahiptir” gibi cümlelerin tekrarıyla fark edilmektedir.

Bengal dilinde yayınlanan diğer gazete haberlerinde incelenen ‘Halkın kahramanı Erdoğan’ başlıklı haber, 15 Temmuz başarısız darbe girişiminden sonraki Türkiye’deki durumu ve Erdoğan’ın olumlu kişisel imajını bağlamaktadır. Haberin girişinde ‘Türkiye

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın eleştirmen sıkıntısı yok. Batı medyasına bakarsanız her gün İslam dünyasının bu liderini eleştiren haberler ve yazılar görürsünüz' gibi ifadelerle, Erdoğan'a yönelik olumlu ve sempatik bir imaj oluşturulmaya çalışılmıştır. Haberde, arka planda Türk bayrağı olan umut dolu bakışlı Erdoğan'ın fotoğrafının kullanılmasıyla da haberin retoriği güçlendirilmek istenmiştir. Metin içerisinde, Erdoğan'ın halk tarafından sevildiğini ima eden gazete, bu bakış açısını 'Kalabalık Erdoğan'ı alkışlıyor' gibi ara başlıklar üzerinden inşa etmiştir.

22 Temmuz'da yayınlanan 'Türkiye'de olağanüstü hâl' başlıklı yeni bir haberde, başlıktan anlaşılacağı üzere, Erdoğan'ın demokrasiyi, hukuku ve insanların temel özgürlüklerini korumak için kabul edilebilir adımlar atma ve tehditleri bir an önce ortadan kaldırma taahhüdüne vurgu yapılarak, Türkiye'ye destekleyici bir söylem oluşturma çabası görülmektedir. Diğer gazetelerde Türkiye'deki olağanüstü hâl eleştirilirken, bu gazete haberinde tam tersi bir yaklaşım sergilenmekte ve 'olağanüstü hâl ilan etmenin amacının demokrasiye yönelik tehditlere karşı hızlı ve etkili bir şekilde harekete geçme fırsatı yarattığı belirtilerek basit cümlelerle Türkiye'ye destek verilmektedir.

Darbe girişimi sonrasında Türkiye hükümeti tarafından alınan kararlara batılı ülkelerin eleştirilerine yanıt olarak, haberde Erdoğan'ın ağzından aktarılan 'Erdoğan, Avrupa ülkelerinin olağanüstü hâl ilan etme hakkında konuşmaya hakları olmadığını iddia ediyor' ifadesi dikkat çekmektedir. Ayrıca, haberde Cumhurbaşkanı'nın sarayında konuşma yaparken çekilen bir lider imajını sergileyen bir fotoğrafın kullanılmasıyla haberin retoriği daha da güçlendirilmiştir.

25 Temmuz tarihinde yayınlanan haber, ironik bir başlığa sahiptir. 'Gülen, ABD vatandaşıdır ancak ülke herhangi bir terörist barındıramaz' başlığıyla yayınlanan haberde, başlık Gülen'i bir terörist olarak nitelendirmektedir. Başarısız darbe girişiminden sonra Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın CNN'de verdiği ilk röportajda ise aktif kelimelerle doğrudan suçluların iade konusunda şu ifadelere yer verilmişti: 'Sonuç olarak şu anda iade talep ediliyor, siz benim stratejik ortağımsınız, eğer talebinize sahip çıkıyorsam, sözünüzü kabul ediyorsam neden siz de aynısını yapmıyorsunuz?' Bu cümleler, ana konuyla bağlantılı bir bağlam bilgisini göstermektedir. Haberde herhangi bir fotoğraf kullanılmamıştır.

22 Temmuz'da 'Türkiye'de darbe: Erdoğan kahramandan kahramana' başlıklı bir haber yayınlanmıştır. Bu başlık, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın lider imajını güçlendirmek için seçilen kelimelerle tematik olarak ilişkilidir. Benzer şekilde, 'Dört askeri darbenin başarısından sonra ilk kez silahlı kuvvetler değil, silahsız Türk halkı kazandı. Demokrasi kazandı, askeri yönetim

değil’ gibi ifadelerle Türk halkının kahramanlığı vurgulanmaktadır. Diğer gazeteler ‘Türkiye’de Demokrasi var mı?’ gibi sorularla başlık atarken, bu gazete haberde ‘En az 300 can pahasına Türkiye’de demokrasi hala var, Erdoğan bir kahraman oldu. Halkın reisiydi, şimdi Türkiye’nin padişahı oldu’ gibi ifadeler kullanmaktadır. Metin içerisinde halkın darbeye karşı gösterdiği kahramanlığa, *‘Osmanlı padişahlarının dünyanın geniş topraklarını fethinin ve yüzlerce yıllık hükümdarlığının altın tarihi, her Türk için bir gurur ve şeref kaynağıdır’* şeklinde Osmanlı üzerinden referansal bir gönderme yapılmıştır. Haberin retorikini artırmak için en üst tarafta, Erdoğan’ın gülen yüzü ve Rabia simgesini gösteren dört parmağı kaldıran lider figürlü bir fotoğraf dikkat çekmektedir.



SONUÇ

Bangladeş ve Türkiye arasındaki ilişkiler, Türkiye Cumhuriyeti tarihinin önemli dönemeçlerinden biri olarak kayıtlara geçen 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında da dikkatle takip edilmektedir. Bangladeş ve Türkiye'nin tarih boyunca farklı coğrafyalarda bulunmalarına rağmen, bu olayın Bangladeş medyasındaki yansımaları, ilişkilerin geleceği üzerinde etkili olmuştur. Darbe girişiminin ardından Bangladeş medyası da Türkiye'de yaşanan olaylara büyük bir ilgi göstermiş ve haberlerin yayınlanmasında belirli bir yayın politikası izlemiştir. Bu dönem boyunca Bangladeş basını, 15 Temmuz darbe girişimi ve sonrasındaki gelişmelere ilişkin haberleri okurlarına aktarırken, Türkiye-Bangladeş ilişkileri de ele alınmıştır. Bu ilişkiler, darbe girişiminin Bangladeş'teki yankıları ile birlikte incelenmiş ve analiz edilmiştir.

Güç iktidar ilişkisi ve söylem oluşturma çabası, haber metinlerinde sıklıkla görülen kavramlardır. Medya, toplumda etkili bir güç kaynağıdır ve haber metinleri aracılığıyla kamuoyunu yönlendirme, bilgi verme ve belirli bir mesajı iletmeye çalışma amacı taşır.

Güç iktidar ilişkisi, medyanın haberleri nasıl sunacağı, hangi olayları vurgulayacağı, hangi bilgileri paylaşacağı gibi konularda belirli bir kontrol ve etkileyici bir güce sahip olduğunu ifade eder. Medya kuruluşları, sahip oldukları bu gücü kullanarak toplumda belirli bir düşünceye veya ideolojiye yönlendirmeler yapabilir. Bu nedenle, haber metinlerinde kullanılan dil, haber seçimi, başlık atma biçimi gibi unsurlar, güç iktidar ilişkisinin bir yansıması olarak karşımıza çıkar.

Söylem ile medya, haberler aracılığıyla belirli bir görüşü veya mesajı yayma çabası içerisindedir. Haber metinlerinde kullanılan dil, tonlama, vurgulama ve söylem biçimi, belirli bir inanç sistemini, siyasi görüşü veya hedeflenen bir sonucu destekleyebilir. Medya, kullandığı söylem aracılığıyla olayları belirli bir perspektifle sunarak, kamuoyunun olayları kendi istediği şekilde algılamasını sağlamaya çalışabilir.

Bu iki kavram, medyanın haber metinleri aracılığıyla toplumu etkileme ve yönlendirme çabasını yansıtmaktadır. Medya organlarının sahip oldukları güç ve etki, haber metinlerinin içeriği, sunuş biçimi ve söylem seçimleriyle birleşerek, toplum üzerinde belirli bir etki yaratmakta ve kamuoyunu şekillendirmektedir. Ancak, her haber metninin bu kavramları taşıdığı anlamına gelmez. Haber metinlerinin tarafsız, dengeyi gözeten ve çeşitlilik ilkesine uygun bir şekilde sunulması, demokratik bir medya ortamı için önemli bir unsurdur.

Ele aldığımız “Bengal Basınında Türkiye’nin Sunumu: ‘15 Temmuz Darbe Girişimi’ Haberleri” başlıklı konuda, Bengal basınında Türkiye’nin sunumuyla güç-iktidar ilişkisi ve söylem inşası arasında güçlü bir ilişki görülmektedir. İncelenen haberlerde, gazetelerin toplumsal, politik ve kendi yayın politikalarının yansımaları belirgin bir şekilde gözlenmektedir.

Çevrimiçi ortamda yayın yapan BBC Bangla haber metinlerinde, Türkiye ile genel Avrupa’nın politik krizlerin yansımaları dolaylı cümlelerle belirlemeye çalıştığı görülmektedir. DW haberleri ise daha doğrudan taraf tutan cümleler kullanarak, darbe girişiminden sonra Türkiye’nin devlet politikaları çerçevesinde alınan kararları uygulamaya çalıştığını vurgulamaktadır.

Bangladeş’te yerel medyada solcu bir gazete olarak bilinen Prothom Alo, AFP gibi uluslararası medya organlarını takip ederek, BBC Bangla ve DW haberlere benzer kelime seçimleri kullanarak hem Cumhurbaşkanı Erdoğan’a karşı hem de Türkiye Cumhuriyeti’nin aldığı kararlara karşı bir söylem oluşturmuştur. İncelenen sağcı İnqilab gazetesinde ise darbe girişimine karşı Türk halkının toplumsal kahramanlığına vurgu yapılmış, Cumhurbaşkanı Erdoğan uluslararası liderliğe sahip bir figür olarak sunulmuş ve demokrasinin koruyucusu olarak okuyuculara yönelik bir güçlü söylem inşa edilmiştir.

Bu haberlerin analizi, Bengal basınında Türkiye’nin sunumunun güç ilişkileri ve söylem oluşturma çabalarıyla sıkı bir şekilde bağlantılı olduğunu göstermektedir. Her gazete kendi politik ve ideolojik yönelimine göre Türkiye’nin sunumunu belirlerken, dolaylı veya doğrudan cümleler kullanarak, siyasi tutumlarını ve okuyucularına iletmek istedikleri mesajları yansıtmaktadır.

Sonuç olarak bu araştırma sonuçları, Bengal basınında Türkiye’nin sunumunun güç ilişkileri ve söylem oluşturma çabalarıyla sıkı bir şekilde bağlantılı olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, gelecekteki araştırmacılar için bu konuyu daha derinlemesine incelemek için aşağıdaki öneriler yapılabilir:

Araştırma kapsamı genişletilebilir. Araştırma, yalnızca 15 Temmuz darbe girişimi haberlerini ele almış olsa da farklı dönemlerdeki haberleri de kapsayacak şekilde genişletilebilir. Bu sayede, Türkiye-Bangladeş ilişkilerinin farklı dönemlerdeki yansımaları daha kapsamlı bir şekilde incelenebilir.

Araştırma yöntemi çeşitlendirilebilir. Araştırma, yalnızca içerik analizi yöntemiyle yapılmış olmasına rağmen farklı yöntemler de kullanılarak daha zengin ve derinlemesine sonuçlar elde edilebilir. Örneğin, gazetelerin yayın politikaları, gazetecilerin görüşleri ve okuyucuların tepkileri gibi unsurlar da incelenebilir.

Araştırmanın uluslararası boyutu genişletilebilir. Araştırma, yalnızca Bangladeş basınına ele almış olsa da diğer ülkelerdeki basın organlarının da incelenmesi, Türkiye'nin uluslararası imajının daha kapsamlı bir şekilde anlaşılmasına yardımcı olabilir.



KAYNAKÇA

- Abed Khan. (2020). Temmuz 02, 2023 tarihinde Wikipedia: https://en.wikipedia.org/wiki/Abed_Khan adresinden alındı
- Adaklı, G. (2006). *Türkiye’de Medya Endüstrisi*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Adorno, T. W., & Horkheimer, M. (2014). *Aydınlanmanın Diyalektiği Felsefi Fragmanlar*. İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.
- Adorno, T. W., & Max, H. (2010). *Aydınlanmanın Diyalektiği*. (E. Ö. Nihat Ülner, Çev.) İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Ahmed, H. (2012, Kasım 13). *Dhaka, Ankara to raise trade to \$3bn by 2015*. Şubat 12, 2023 tarihinde Daily Sun: [https://web.archive.org/web/20140201212646/http://www.daily-sun.com/index.php?view=details&archiev=yes&arch_date=13-11-2012&type=Dhaka,-Ankara-to-raise-trade-to-\\$3bn-by-2015&pub_no=318&cat_id=3&menu_id=3&news_type_id=1&index=0](https://web.archive.org/web/20140201212646/http://www.daily-sun.com/index.php?view=details&archiev=yes&arch_date=13-11-2012&type=Dhaka,-Ankara-to-raise-trade-to-$3bn-by-2015&pub_no=318&cat_id=3&menu_id=3&news_type_id=1&index=0) adresinden alındı
- Ahmed, H. U. (2020, Mart 25). *The role of press during Liberation War*. Mayıs 12, 2022 tarihinde The Financial Express: <https://www.thefinancialexpress.com.bd/special-issues/independence-national-day/the-role-of-press-during-liberation-war-1585147416> adresinden alındı
- Ahmed, H. U., & Rahman, G. (2008, Ağustos 12). Sangbadpatra O Samoyiki. Dhaka, Dhaka, Bangladesh.
- Ahmed, H. U., & Rahman, G. (2008, Mayıs 5). *Gazete ve süreli yayınlar*. 2023 17, Temmuz tarihinde Bangla Pedia: https://bn.banglapedia.org/index.php?title=%E0%A6%B8%E0%A6%82%E0%A6%AC%E0%A6%BE%E0%A6%A6%E0%A6%AA%E0%A6%A4%E0%A7%8D%E0%A6%B0_%E0%A6%93_%E0%A6%B8%E0%A6%BE%E0%A6%AE%E0%A6%AF%E0%A6%BC%E0%A6%BF%E0%A6%95%E0%A7%80 adresinden alındı
- Ahmed, S. (2003). *Evolution of newspapers*. Cox’s Bazar: Cox’s Bazar Sahitya Academy.
- Ahmed, S. (2004). *Bangladesh: Past and Present* (Cilt I). Delhi: APH Publishing.
- Ahmed, S. (2014). *Khilafat Movement*. Şubat 16, 2023 tarihinde Banglapedia: http://en.banglapedia.org/index.php?title=Khilafat_Movement adresinden alındı

- Aitken, S. (Yöneten). (2006). *Warrior Empire: The Mughals* [Sinema Filmi].
- Alam, M. (2000). *Poverty from the Wealth of Nations*. London: Palgrave Macmillan.
- Alharthy, S. S., & Aljumaiahe, A. (2018). The Relationship Between Ideology and Communicational Process. *New Media and Mass Communication*, 74, 29-42.
- Althusser, L. (1970). *Idéologie et Appareils Idéologiques d'Etat*. La Pensée.
- Althusser, L. (1974). *Eléments d'Autocritique*. Paris: Hachette Literature.
- Althusser, L. (1989). *Lenin ve Felsefe* (Cilt II). (E. T. Bülent Aksoy, Çev.) İletişim Yayınları.
- Aparı, S. (2021, Temmuz 14). *Uluslararası Göç Örgütü: Denizden Avrupa'ya giden göçmen ölümleri geçen yılın aynı dönemine göre iki kattan fazla arttı*. Haziran 16, 2022 tarihinde Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/uluslararasi-goc-orgutu-denizden-avrupaya-giden-gocmen-olumleri-gecen-yilin-ayni-donemine-gore-iki-kattan-fazla-artti/2304302> adresinden alındı
- Atılgan, G. (2001). Marx'ta İdeoloji: Kapitalizmin Devrimci Doktrininin Bir Olanağı. *Praksis sosyal bilimler dergisi*, Güz(4), 1.
- Aydın, F. B. (2013). *Haber söyleminde siyasal etki ve ideoloji...* Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Baba, G. (2017). The Waves of Turkey's Proactive Foreign Policy Hitting South-Asian Coasts: Turkey-Bangladesh Relations. *Yönetim Bilimleri Dergisi/Journal of Administrative Sciences*, 15(30), s. 578.
- Bakanlığı, D. (tarih yok). *Türkiye - Bangladeş Siyasi İlişkileri*. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı: https://www.mfa.gov.tr/turkiye-banglades-siyasi_iliskileri.tr.mfa adresinden alındı
- Bandyopadhyay, R. D. (1960). *History of Bengal* (Cilt II). Kalkata: Manmahan Prokashoni.
- Bandyopadhyay, S. (2019, Ocak 16). *Bongo Dorshon*. Mart 12, 2022 tarihinde Story of first Nowab in Bangla: https://www.bongodorshon.com/home/story_detail/first-nawab-of-bengal adresinden alındı
- Bari, F. (2010, Eylül 15). Reporter's Diary, Rajkut. *The Daily Kaler Kantho*, s. 10.
- Barua, M. (2023, Ocak 01). *বিবিসি বাংলা রেডিওর ৮১ বছরের বর্ষময় ইতিহাস*. Ekim 2023 tarihinde BBC News Bangla: <https://www.bbc.com/bengali/articles/c1w0zww921jo> adresinden alındı

- Basu, A. (2013). History of Media in Bengal: A Chronological Overview. 4(1), 2191-1150.
- Baxter, C. (1997). *Bangladesh: From A Nation To A State* (Cilt I). Londra: Routledge.
- BBC. (2016, Eylül 06). *About us*. Haziran 18, 2022 tarihinde BBC Bangla: <https://www.bbc.com/bengali/institutional-37289764> adresinden alındı
- Begum, A. (2021, Temmuz 18). *Katra Mosque, Murshidabad*. (S. Islam, Editör) Nisan 12, 2022 tarihinde Banglapedia: National Encyclopedia of Bangladesh: https://en.banglapedia.org/index.php?title=Katra_Mosque,_Murshidabad adresinden alındı
- Bekalap, B. (2019). FRANKFURT OKULU'NUN TEMEL ELEŞTİRİ VE AMAÇLARI. *Sosyal Bilimler Metinleri*(01), 15-24.
- Betting, R. V. (2002). *The Frankfurt School and the Political Economy of Communications. Rethinking the Frankfurt School*. New York: Sunny Press.
- Blommaert, J. (2005). *Discourse*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bloor, T., & Bloor, M. (2007). *The Practice of Critical Discourse Analysis*. Great Britain: Hodder Arnold.
- Bottomore, T. (1989). *Frankfurt Okulu*. (Ü. H. Yolsal, Çev.) İstanbul: Ara Yayıncılık.
- Bozkurt, E. (2020, Mart 13). 'Aylan bebeğin' ölümüne neden olan firari 3 sanık Adana'da yakalandı. Mayıs 15, 2022 tarihinde Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/aylan-bebegin-olumune-neden-olan-firari-3-sanik-adanada-yakalandi/1764507#:~:text=Bodrum'da%2C%2020Eyl%3%BCI%202015,cans%20C4%B1z%20bedeniyle%20d%C3%BCnya%20g%C3%BCndemine%20oturmu%C5%9Ftu> adresinden alındı
- Büyükkantarcıoğlu, N. (2006). *Söylemden İdeolojiye: Eleştirel Söylem Çözümlemesi*. Ankara: Dil Derneği Yayınları.
- Chakraborty, A. (2020, Şubat 20). খালেদ মুহিউদ্দীন জানতে চায়' নিয়ে পাঠকদের ভাবনা. 2023 Ekim tarihinde DW: <https://corporate.dw.com/bn/%E0%A6%96%E0%A6%BE%E0%A6%B2%E0%A7%87%E0%A6%A6->

%E0%A6%AE%E0%A7%81%E0%A6%B9%E0%A6%BF%E0%A6%89%E0%A6%A6%E0%A7%8D%E0%A6%A6%E0%A7%80%E0%A6%A8-%E0%A6%9C%E0%A6%BE%E0%A6%A8%E0%A6%A4%E0%A7%87-%E0%A6%9A%E0%A6%BE%E0%A7%9F-%E0%A6%A8%E0%A6% adresinden alındı

Chaudhri, M. A. (1988). *The Emergence of Pakistan*. Lahore: University of Punjab.

Chaudhuri, I. (2015, Mart 24). *Somprakash*. Temmuz 11, 2023 tarihinde Banglapedia: <http://en.banglapedia.org/index.php?title=Somprakash> adresinden alındı

Chomsky, N., & Herman, E. (2006). *Rızanın İmalatı: Kitle Medyasının Ekonomi Politikası*. (E. Abadoğlu, Çev.) İstanbul: Aram Yayıncılık.

Chomsky, N., & Herman, Edward S. (1999). *Medya Halka Nasıl Evet Dedirtir*. İstanbul: Minerva Yayınları.

Choudhury, M. L. (1997). *The Din-I-Ilahi, Or, The Religion of Akbar*. New Delhi: Munshiram Manoharlal.

Choudhury, S. I. (2007). *Bengali nationalism*. Dhaka: UPL.

Chowdhury, S. (2004). *Nababi Amole Murshidabad*. Kolkata: Ananda Publishers.

Cuddon, J. (1999). *A Dictionary of Literary Terms* (Cilt I). London: Penguin.

Çam, Ş. (2008). *Medya Çalışmalarında İdeoloji*. Ankara: De Ki Basım Yayım.

Çelik, N. B. (2005). *Marx ve İdeoloji*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Daily Inqilab. (2017, Mart). Eylül 12, 2023 tarihinde wikipedia: https://en.wikipedia.org/wiki/Daily_Inqilab#:~:text=The%20Daily%20Inqilab%20was%20established,and%20Islamic%20issues%20in%20Bangladesh. adresinden alındı

Davaz, K. Ö. (1999, Mayıs 17). “*Kemal Paşa*” *Adlı destan-şiiirin yazarı...* Haziran 16, 2022 tarihinde Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.atam.gov.tr/wp-content/uploads/K.-%C3%96zcan-DAVAZ-Kemal-Pa%C5%9Fa-Adl%C4%B1-Destan-%C5%9Eiirin-Yazar%C4%B1-Banglade%C5%9F-Milli-%C5%9Eairi-Gazi-Nazr%C3%BCl-%C4%B0sl%C3%A2m-Do%C4%9Fumunun-100> adresinden alındı

David, H. (1980). *Introduction to Critical Theory*. California: University of California Press.

- Dellaloğlu, B. F. (2020). *Poetik ve Politik Bir Kültürel Çalışmalar Ansiklopedisi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Department of Film and Publications Bangladesh. (2022). *Newspaper circulation number and advertisement rate*. Dhaka: Department of Film and Publications.
- Devran, Y. (2010). *Haber, Söylem, İdeoloji*. İstanbul: Başlık Yayınları.
- Dilaver, F. (2020). *ELAZIĞ'DA SURİYELİ MÜLTECİLER: ELAZIĞ HALKININ SURİYELİ MÜLTECİLERE BAKIŞ AÇISI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA*. Elazığ: Fırat Üniversitesi.
- Doglas, K. (1989). *Critical Theory, Marxism and Modernity*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Douglas, K. (2010). *Kültür Endüstrileri. Kitle İletişim Kuramları* (2 b.). (E. Mutlu, Çev.) Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Dural, B. (2012). Antonio Gramsci ve Hegomonya. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(39), 309-321.
- Dw. (2020, Şubat 19). *Deutsche Welle's new show 'Khaled Muhiuddin wants to know'*. Haziran 12, 2022 tarihinde Deutsche Welle Bengali: <https://www.dw.com/bn/%E0%A6%A1%E0%A7%9F%E0%A6%9A%E0%A7%87-%E0%A6%AD%E0%A7%87%E0%A6%B2%E0%A7%87%E0%A6%B0-%E0%A6%A8%E0%A6%A4%E0%A7%81%E0%A6%A8-%E0%A6%B6%E0%A7%8B-%E0%A6%96%E0%A6%BE%E0%A6%B2%E0%A7%87%E0%A6%A6-%E0%A6%AE%E0%A7%81%E0%A6%B9%E0%A6%BF%E0%A6%89%E0> adresinden alındı
- Eaton, R. (1993). *The rise of Islam and the Bengal frontier, 1204-1760*. California: University of California Press.
- Ercan, G. S., & Daniş, P. (2019). Söylem, Söylem Çözümlemesi ve Eleştirel Söylem Çözümlemesi: Tanımları ve Kapsamları. *DEÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2(6), 527-552.
- Erdoğan, M. (2015). *Türkiye'de Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Ergin, S. (2022, Mayıs 10). *Suriyeli sığınmacıların tablosuna somut veriler üzerinden bakarsak...* 2022 19, 31 Mayıs tarihinde Hürriyet: <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/sedat-ergin/suriyeli-siginmacilarin-tablosuna-somut-veriler-uzerinden-bakarsak-42059359> adresinden alındı
- Ervin-Tripp, S. M. (2014). *Context in Language*. (J. G. diğerleri, Dü.) New York: Psychology Press.
- Esposito, J. (2004). *The Islamic world: Past and present*. New York: Oxford University Press.
- Fairclough, N. (1993). Critical Discourse Analysis and Marketization of Public Discourse in Universities: The Universities. *Discourse and Society*, IV(2), 133-168.
- Fatima, M. J. (2019, May 05). *Bangladeş Basınında Türkiye İmgesinin İncelenmesi*. Ankara: Gazi Üniversitesi. May 2022 tarihinde Media Landscape: <https://medialandscapes.org/country/bangladesh> adresinden alındı
- Fazal, R. (2020, Temmuz 03). *Nawab Sirajuddaula: Whose brutal assassination paved the way for British monopoly rule in India*. Nisan 22, 2022 tarihinde BBC Bangla: <https://www.bbc.com/bengali/news-53274597> adresinden alındı
- Fiske, J. (2003). *İletişim Çalışmalarına Giriş*. (S. İrvan, Çev.) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- George, Y. (1996). *Pragmatics*. Oxford: Oxford University Press.
- Geuss, R. (2002). *Eleştirel Teori - Habermas ve Frankfurt Okulu*. (F. Keskin, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.
- Gilbert, M. J. (2017). *South Asia in World History*. Oxford: Oxford University Press.
- Golding, P., & Murdock, G. (2002). *Kültür, İletişim ve Ekonomi Politik*. Ankara: Alp Yayınevi.
- Gökberk, M. (1996). *Felsefe Tarihi*. 1996: Remzi Kitabevi.
- Gramsci, A. (1967). *Philosophie der Praxis (Eine Auswahl)*. Frankfurt: S. Fischer Verlag.
- Güngör, N. (2020). Kültürel Çalışmalar ve Türkiye Serüveni. *TRT Akademi*(6), 10.
- Güreşçi, M. (2007). *Ermeni Konferansının Sosyo-Politik İncelemesi*. T.C. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ. İstanbul: İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ.

- Haig, W. (1962). Sher Shah and the Sur Dynasty. *The Cambridge History of India: The indus civilization, I*, 51.
- Hall, S. (2006). *Encoding/Decoding*. New Jersey: Wiley-Blackwell.
- Hall, S., MacLennan, G., & Bluhm, B. (2014). *İdeoloji Üzerine*. (Ş. Filiz, Çev.) İstanbul: Pales Yayınları.
- Hançerlioğlu, O. (1977). *Felsefe Ansiklopedisi* (Cilt II). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Haq, F. (2014). *Online Journalism in the Developing World: The Case of Bangladesh*. Temmuz 23, 2023 tarihinde Academia.edu: https://www.academia.edu/37172927/Online_Journalism_in_the_Developing_World_%20The_Case_of_Bangladesh adresinden alındı
- Hasan , F. (2008, Ağustos 1). *From Jahangirnagar to Dhaka*. Mart 21, 2022 tarihinde The daily star: <http://archive.thedailystar.net/forum/2008/august/jahangirnagar.htm> adresinden alındı
- Hasan, F. (1991). Conflict and Cooperation in Anglo-Mughal Trade Relations during the Reign of Aurangzeb. *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, 34(4), 351–360.
- Hasan, M. (2003). *History of Bengal* (Cilt I). Dhaka: Ononna prokashoni.
- Hasanat, R. (2019, Mart 26). *BBC Bangla*. Mayıs 10, 2022 tarihinde Bağımsızlık savaşı 1971: <https://www.bbc.com/bengali/news-47704274> adresinden alındı
- Heitzman, J., & Worden, R. (Dü). (1988). *Bangladesh a country study*. Washington: Library of Congress.
- Hossain, G. (1903). *Riyaz-us-Salatin*. (A. Karim, Dü.) Calcutta: Antopur Karjaloy.
- Hussain, M. (2008). Pak-Turkey Relations: On the Common Ties. *Alternatives: Turkish Journal of International Relations, Summer & Fall*(7:2), 67-80.
- Hüseyin, İ. (2011, Ekim 13). *সত্তরে বিবিসি বাংলা*. Ekim 2023 tarihinde Bangla News 24: <https://www.banglanews24.com/national/news/bd/62834.details> adresinden alındı
- Islam, S. (2014, Mayıs 05). *Dewan*. Nisan 10, 2022 tarihinde Banglapedia: <https://bn.banglapedia.org/index.php/%E0%A6%A6%E0%A7%80%E0%A6%89%E0>

%A6%AF%E0%A6%BC%E0%A6%BE%E0%A6%A8%E0%A6%BF adresinden alındı

İslam, S. (2014, Temmuz 7). *Colonial era*. Nisan 22, 2022 tarihinde Banglapedia: https://bn.banglapedia.org/index.php/%E0%A6%94%E0%A6%AA%E0%A6%A8%E0%A6%BF%E0%A6%AC%E0%A7%87%E0%A6%B6%E0%A6%BF%E0%A6%95_%E0%A6%AF%E0%A7%81%E0%A6%97 adresinden alındı

İnal, A. (1994). Haber üretim sürecine farklı iki yaklaşım. *Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yıllık 1993*, 155-177.

İslam, N. (2020, Ağustos 16). *Türkiye'nin Yeniden Asya girişimi ve Bangladeş*. Şubat 12, 2023 tarihinde Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/turkiye-nin-yeniden-asya-girisimi-ve-banglades/2008381#> adresinden alındı

İş Bankasına Hindistan'dan gönderilen paranın miktarını Timetürk açıklıyor. (2014, Ağustos 24). Ağustos 04, 2023 tarihinde Timeturk: <https://www.timeturk.com/tr/2014/08/24/is-bankasina-hindistana-gonderilen-paranin-miktarini-timeturk-acikliyor.html> adresinden alındı

Jacobs, F. (2012, Temmuz 3). *Peacocks at Sunset*. Ocak 14, 2022 tarihinde The New York Times: <https://opinionator.blogs.nytimes.com/2012/07/03/peacocks-at-sunset/> adresinden alındı

John, R. (1965, Temmuz 3). The Decision to Partition Bengal in 1905. *Indian Economic and Social History Review*, 2(3), s. 221-237.

Johnstone, B. (2008). *Discourse Analysis* (II b.). Oxford: Blackwell Publishing.

Jonsson, F. A. (2013). *Enlightenment's Frontier: The Scottish Highlands and the Origins of Environmentalism*. London: Yale University Press.

Joseph, E. (1978). *A Historical atlas of South Asia* (Cilt I). Chicago: University of Chicago Press.

Kant, I. (1984). 'Aydınlanma Nedir?' *Sorusuna Yanıt*. (N. Bozkurt, Çev.) İstanbul: Remzi Kitapevi.

Karim, A. (1992). *History of Bengal: Mughal period*. Rajshahi: Institute of Bangladesh Studies, University of Rajshahi.

- Karim, K. (2012, Mayıs 5). সুজাউদ্দীন মুহম্মদ খান. Mayıs 21, 2022 tarihinde Banglapedia: https://bn.banglapedia.org/index.php/%E0%A6%B8%E0%A7%81%E0%A6%9C%E0%A6%BE%E0%A6%89%E0%A6%A6%E0%A7%8D%E0%A6%A6%E0%A7%80%E0%A6%A8_%E0%A6%AE%E0%A7%81%E0%A6%B9%E0%A6%AE%E0%A7%8D%E0%A6%AE%E0%A6%A6_%E0%A6%96%E0%A6%BE%E0%A6%A8 adresinden alındı
- Kazancı, M. (2002). Althusser, ideoloji ve iletişimin Dayanılmaz Ağırlığı. *A.Ü.Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, I, 55-87.
- Kazancı, M. (2006, Ocak 23). Althusser, İdeoloji ve İdeoloji İle İlgili Son Söz. *İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi*, 24.
- Kazancı, M. (2006). “Althusser, İdeoloji ve İdeolojiyle ilgili Son Söz. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 67-86.
- Khan, S. H. (2002). *Socio-political history of the subcontinent*. Dhaka: Jhinuk Prokashon.
- Kıbaroğlu, M. (2011). *Arap Baharı ve Türkiye, Adam Akademi Kirişçi Kemal, ‘‘Misafirliğin Ötesine Geçerken Türkiye’nin Suriyeli Mülteciler Sınavı*. Mayıs 10, 2022 tarihinde www.brookings.edu: <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/syrian-refugees-and-turkeys-challenges-kirisci-turkish.pdf> adresinden alındı
- Kress, G. (1996). *Representational Resources and the Production of Subjectivity: Questions for the Theoretical Development of Critical Discourse Analysis in a Multicultural Society*. London: Routledge.
- Kuyucu, M. (2014). Medya Ekonomisi Ve Başrol Oyuncuları. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication – TOJDAC*, 1(4), 1-35.
- Lewis, D. (2011). *Bangladesh: Politics, Economy and Civil Society* (Cilt I). Londra: Cambridge University Press.
- Majumdar, R. C. (1960). *The classical accounts of India* (Cilt I). Kalkata: Firma K.L. Mukhopadhyay.
- Majumdar, R. C. (2006). *The Delhi Sultanate* (Cilt I). Mumbai: Bharatiya Vidya Bhavan.
- Mamoon, M. (2000). *Dhaka, smrti bismrtira nagarı* (Cilt III). Dhaka: Anannya Prokashoni.

- Mamoon, M. (2015, Mart 18). *Press*. Temmuz 24, 2023 tarihinde Banglapedia:
<http://en.banglapedia.org/index.php?title=Press> adresinden alındı
- Mamun, M. (2008). *Sangbadpatra*. Dhaka, Dhaka, Banglaresh: Asiatic Society of Bangladesh.
Bangla Pedia:
<https://bn.banglapedia.org/index.php/%E0%A6%B8%E0%A6%82%E0%A6%AC%E0%A6%BE%E0%A6%A6%E0%A6%AA%E0%A6%A4%E0%A7%8D%E0%A6%B0>
0 adresinden alındı
- Maniruzzaman, T. (1980). *The Bangladesh Revolution and its Aftermath*. Dhaka: University Press Limited.
- Marcuse, H. (1968). *Tek Boyutlu İnsan*. (S. Çağan, Çev.) İstanbul: May Yayınları.
- Mardin, Ş. (1976). *Din ve İdeoloji*. Ankara: SBF Yayını.
- Matheson, D. (2005). *Media Discourse: Analysing Media Text*. Berkshire: Open University Press.
- Max, H. (1982). *Traditional and Critical Theory. Critical Theory*. (O. Koçak, Çev.) New York: Continuum.
- McLeod, J. (2002). *The history of India* (Cilt I). London: Greenwood Press.
- Mohsin, K., & Chowdhury, S. (2015, Mart 15). *Shirajuddaula*. Nisan 09, 2022 tarihinde Banglapedia:
<https://bn.banglapedia.org/index.php/%E0%A6%B8%E0%A6%BF%E0%A6%B0%E0%A6%BE%E0%A6%9C%E0%A6%89%E0%A6%A6%E0%A7%8D%E0%A6%A6%E0%A7%8C%E0%A6%B2%E0%A6%BE> adresinden alındı
- Murshid, G. (2010). *Muktijuddo O Tarpor: Ekti Nirdoliyo Itihas (Liberation War and Than:A Neutral History)*. Dhaka: Prothoma Prokashon.
- Nanda, J. N. (2005). *Bengal: the unique state* (Cilt I). New Delhi: Concept Publishing Company.
- Ntv. (2013, 01 21). *Bangladeş'te savaş suçundan ilk idam*. Mart 15, 2023 tarihinde NTV:
<https://www.ntv.com.tr/dunya/bangladeste-savas-sucundan-ilk-idam,XEnNrBuOSk6IoCXNCAogEg> adresinden alındı

- Oçak, Z. (2018, Ekim 30). İdeoloji Kavramına Marksist Ve Post Marksist Yaklaşımlar: Karl Marks, Antonio Gramsci Ve Louis Althusser. *Adnan Menderes Üniversitesi Dördüncü Kuvvet Uluslararası Hakemli Dergisi*, 1(2), 56-74.
- Özbek, S. H. (1993). *İNSAN FELSEFESİ ACISINDAN İDEOLOJİ*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Özdemir, M. (2020). Post-Truth Çağda İdeolojik Farklılıkların Medya İçeriklerine Yansıması: Barış Pınarı Harekâtı Haberlerinin Söylem Analizi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Medya ve İletişim Çalışmaları*, 107-138.
- Paksoy, S., Paksoy, H. M., & Alancioğlu, E. (2013). KÜRESELLEŞMENİN SOSYO-POLİTİK ETKİLERİ: ARAP BAHARI. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(46), 2-15.
- Peter, H. (1992). *The Enlightenment and the Birth of Social Science. Formations of Modernity*. (S. H. Gieben, Dü.) Cambridge: Polity Press.
- Prothom alo. (2009). Temmuz 13, 2023 tarihinde Wikipedia: https://en.wikipedia.org/wiki/Prothom_Alo adresinden alındı
- Publications, D. o. (2007). *Audit bureau of circulation report*. Department of Films & Publications, Bangladesh. Dhaka: Department of Films & Publications, Bangladesh.
- Quraishi, S. A.-D., & Burke, S. (1997). *The British Raj in India: An Historical Review*. Oxford: Oxford University Press.
- Rahim, M., Chawdhury, A. M., Mohammad, A. M., & Islam, S. (1971). *Bangladesher Itihas*. Dhaka: Nawroz Kitabistan.
- Rahman, G., & Ahmed, H. U. (2015, Mart 18). *Newspaper and Periodicals*. Temmuz 06, 2023 tarihinde [Banglapedia: https://en.banglapedia.org/index.php/Newspapers_and_Periodicals](https://en.banglapedia.org/index.php/Newspapers_and_Periodicals) adresinden alındı
- Rahman, M. (2010). *BTV news broadcast on private television...* Dhaka: Media Watch.
- Ray, R. K. (1960). *The conspiracy of Palashi and the society of yesteryear* (Cilt I). Kolkata: Pearl Publications.
- Richards, J. F. (1995). *The Mughal Empire*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Robb, P. (2001). *A History of India*. London: Palgrave.

- Roux, J. P. (2007). *Türklerin tarihi*. (A. Kazanogil, & L. Arslan-Ozcan, Dü) İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Roy, G. (2020, Haziran 23). *What is the reason for the propaganda about Nawab Sirajuddaula?* Nisan 12, 2022 tarihinde Prothomalo: [https://www.prothomalo.com/opinion/column/%E0%A6%A8%E0%A6%AC%E0%A6%BE%E0%A6%AC-%E0%A6%B8%E0%A6%BF%E0%A6%B0%E0%A6%BE%E0%A6%9C%E0%A6%89%E0%A6%A6%E0%A7%8D%E0%A6%A6%E0%A7%8C%E0%A6%B2%E0%A6%BE-%E0%A6%B8%E0%A6%AE%E0%A7%8D%E0%A6%AA%E0%A6%B0%E0%A7%8D%E0%A6%95%E0%](https://www.prothomalo.com/opinion/column/%E0%A6%A8%E0%A6%AC%E0%A6%BE%E0%A6%AC-%E0%A6%B8%E0%A6%BF%E0%A6%B0%E0%A6%BE%E0%A6%9C%E0%A6%89%E0%A6%A6%E0%A7%8D%E0%A6%A6%E0%A7%8C%E0%A6%B2%E0%A6%BE-%E0%A6%B8%E0%A6%AE%E0%A7%8D%E0%A6%AA%E0%A6%B0%E0%A7%8D%E0%A6%95%E0% adresinden alındı) adresinden alındı
- Sağsen, İ. (2011). Arap Baharı Türk Dış Politikası ve Dış Algılaması. *Ortadoğu Analiz*(31), 59.
- Sancar Üşür, S. (1997). *İdeolojinin Serüveni*. Ankara: İmge Yayınları.
- Sarkar, J. (1937). *Aurangzib* (Cilt IV). (R. Burn, Dü.) Cambridge: Cambridge University Press.
- Sarkar, J. N. (1948). *The History Of Bengal Muslim Period 1200 To 1757* (Cilt II). Dhaka: University of Dhaka.
- Schendel, W. (2017). *A History of Bangladesh*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Schimmel, A. (1980). *Islam in the Indian Subcontinent* (Cilt I). Leiden: Brill.
- Sen, A. (1981). *Poverty and Famines*. Oxford: Oxford University Press.
- Sen, P. (2015, Aralık 8). *Biography of Islam Shah the Successor of Sher Shah*. Aralık 08, 2022 tarihinde [web.archive.org: https://web.archive.org/web/20151208182145/http://www.preservearticles.com/2012031025991/biography-of-islam-shah-the-successor-of-sher-shah.html](https://web.archive.org/web/20151208182145/http://www.preservearticles.com/2012031025991/biography-of-islam-shah-the-successor-of-sher-shah.html) adresinden alındı
- Sharma, M. S. (2001, Haziran 1). *Bangladesh rises to be South Asia's standout star as India, Pak fall behind*. Ocak 02, 2022 tarihinde Business Standard: https://www.business-standard.com/article/economy-policy/bangladesh-rises-to-be-south-asia-s-standout-star-as-india-pak-fall-behind-121060100237_1.html adresinden alındı
- Sholle, D. (2005). Eleştirel çalışmalar, ideoloji teorisinden yola çıkarak iktidar ve bilgiye... *Medya, iktidar ve ideoloji*(III), s. 255-293.

- Siddiki, M. A. (2017). Güzel Bangladeş'ten Sevgi ve Dostluk Mesajı. Çev. Ankara Elit Tercüme Ltd. Ankara: Bangladeş Büyükelçiliği Yayın.
- Sine, R. (2017). *Alternatif Medya ve Haber: Toplumsal Hareketlerde Habercilik Pratikleri*. Konya: Literatürk Academia Yayınları.
- Singh, U. (2008). *A History of Ancient and Early Medieval India: From the Stone Age to the 12th Century* (Cilt I). Delhi: Pearson Education.
- Sözen, E. (1999). *Söylem: Belirsizlik, Mücadele, Bilgi/Güç ve Refleksivite*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Sylhet Şehri ile Kardeş Şehir Protokolü*. (2012, Nisan 13). Nisan 06, 2022 tarihinde Haberler.com: <https://www.haberler.com/yerel/sylhet-sehri-ile-kardes-sehir-protokolu-3535571-haberi/> adresinden alındı
- Symes, P. (2014, Şubat 08). *Khilafat Movement Receipt*. Mart 16, 2023 tarihinde http://www.pjsymes.com.au/articles/Khilafat.htm#end_1 adresinden alındı
- T.C Dışişleri Bakanlığı. (tarih yok). *Türkiye - Bangladeş Siyasi İlişkileri*. T.C Dışişleri Bakanlığı: https://www.mfa.gov.tr/turkiye-banglades-siyasi_iliskileri.tr.mfa adresinden alındı
- Timur, T. (2005). *Felsefi İzlenimler*. İstanbul: İmge Kitabevi.
- Topakkaya, A. (2007). İDEOLOJİ KAVRAMININ TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİNE KISA BİR BAKIŞ. *ÜHFD, C(XI)*, 164-180.
- Türkiye, Bangladeş Büyükelçisi'ni Ankara'ya çağırdı*. (2016, Mayıs 12). Mart 15, 2023 tarihinde Al Jazeera Türk: <https://www.aljazeera.com.tr/haber/turkiye-banglades-buyukelcisini-ankaraya-cagirdi> adresinden alındı
- Türkiye'den Bangladeş'e Hz. Mevlana'nın mesajı*. (2018, Şubat 27). Ocak 18, 2022 tarihinde Trt Müzik: https://www.trtmuzik.net.tr/haber/turkiyeden-banglades-hz-mevlananın-mesaji_376 adresinden alındı
- Ullah, R., Hasan, S., & Chowdury, R. (2020). 15 JULY FAILED COUP IN TURKEY: AN ANALYSIS FROM BANGLADESHI MEDIA. *İçtimaiyat*, 86-97.
- Usul, A. R. (2011). *Arap Halk Hareketleri, Bölgede Demokratikleşme İmkânları, Libya ve Türkiye'nin Tutumu*. Ocak 17, 2022 tarihinde Global Political Trends Center:

http://www.gpotcenter.org/dosyalar/PB23_2011Arap_Halk_Hareketleri_Ali_Resul_Usul.pdf adresinden alındı

Van Dijk, T. (1993, Nisan 01). Principles of Critical Discourse Analysis. *Discourse & Society*, IV(2), s. 249-283.

Van Dijk, T. (1998). Opinion and Ideologies in the Press. A. B. Garrett içinde, *Approaches to Media Discourse*. Oxford: Blackwell Publishers.

Van Dijk, T. (2000). *Ideology and Discourse, A Multidisciplinary Introduction*. Catalonia: Universitat Oberta de Catalunya.

Van Dijk, T. (2005). *Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları*. (M. Küçük, Dü.) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Van Dijk, T. (2008). *Discourse and Context: A Sociocognitive Approach*. Cambridge: Cambridge University Press.

Van Dijk, T. (2015). *Critical Discourse Analysis*. West Sussex: John Wiley & Sons.

Walbridge, J. (2011). *God and Logic in Islam: The Caliphate of Reason*. Cambridge: Cambridge University Press.

West, D. (1998). *Kıta Avrupası Felsefesine Giriş*. (A. Cevizci, Çev.) İstanbul: Paradigma.

Wheeler, S. (1953). *The Cambridge History of India: The Indus civilization*. Cambridge: Cambridge University Publishers.

Wodak, R. (2014). Critical Discourse Analysis. *The Routledge Companion to English Studies*, 302-316).

Yaylagül, L. (2010). *Kitle İletişim Kuramları*. Ankara: Dipnot Yayınları.

Yaylagül, L. (2010). *Kitle İletişim Kuramları*. Ankara: Dipnot Yayınları.

Yok, İ. (2009). *Welcome to East West Media Group Ltd*. Ocak 12, 2022 tarihinde Welcome to East West Media Group Ltd: www.ewmgl.com adresinden alındı

Yok, İ. (2023, Ocak 01). *বিবিসি বাংলা*. Ekim 2023 tarihinde Wikipedia: https://bn.wikipedia.org/wiki/%E0%A6%AC%E0%A6%BF%E0%A6%AC%E0%A6%BF%E0%A6%B8%E0%A6%BF_%E0%A6%AC%E0%A6%BE%E0%A6%82%E0%A6%B2%E0%A6%BE#:~:text=%E0%A6%AC%E0%A6%BF%E0%A6%AC%E0

%A6%BF%E0%A6%B8%E0%A6%BF%20%E0%A6%8F%E0%A6%95%E0%A6%9F%E0%A6%BF%20%E0%A6%9A%E0%A7%81%E adresinden alındı

Yule, G. (1996). *Pragmatics*. Oxford: Oxford University Press.

Yusuf, A., & Salam, U. (2015, Şubat 20). *History of the Bangla Press*. Temmuz 19, 2023 tarihinde The Daily Star: <https://www.thedailystar.net/the-star/cover-story/story-the-bangla-press-3161> adresinden alındı

Zakaria, A. (2011). *The Archaeological Heritage of Bangladesh*. Dhaka: Asiatic Society of Bangladesh.

Zenginoğlu, S., & Kanat, S. (2017, Nisan 25). EUROPEAN UNION'S APPROACH AND POLICIES ABOUT SYRIAN REFUGEES. *Route Educational and Social Science Journal*, IV(3), s. 20-32.

Zeyrek, S. (2021). Kültürel Çalışmalar'a Kültür Kavramı Ekseninde Bir Bakış. *International Journal of Cultural and Social Studies*, 7(1), 139-147.

Zima, P. V. (1989). *Ideologie und Theorie (Eine Diskurskritik)*. Tübingen: Francke Verlag.

İNCELENEN HABERLERİN LİNKLERİ

BBC Bangla haberleri-

1. তুরস্কে অভ্যুত্থান চেষ্টা ব্যর্থ, পরিস্থিতি এরদোয়ানের নিয়ন্ত্রণে
https://www.bbc.com/bengali/news/2016/07/160716_turkey_failed_coup_arrest
2. তুরস্কে ব্যর্থ অভ্যুত্থানের পেছনে কারা ছিল?
https://www.bbc.com/bengali/news/2016/07/160717_who_were_behind_the_failed_coup_in_turkey
3. তুরস্কে অভ্যুত্থানের চেষ্টার দায়ে ৬ হাজার গ্রেফতার
https://www.bbc.com/bengali/news/2016/07/160717_turkey_authorities_arrest_six_thousand_after_failed_coup
4. তুরস্কে সেনা অভ্যুত্থান: বন্দুকের মুখে সাংবাদিকতা
https://www.bbc.com/bengali/news/2016/07/160716_how_turkish_media_was_raided_during_coup_attempt
5. ব্যর্থ অভ্যুত্থানের পর পুলিশ বাহিনীতে শুদ্ধি অভিযান
https://www.bbc.com/bengali/news/2016/07/160718_turkey_coup_police
6. তুরস্ক কি এখনো একটি 'গণতান্ত্রিক দেশ' আছে?
<https://www.bbc.com/bengali/news-37883608>
7. তুরস্কে সেনাবাহিনীর আকস্মিক নড়াচড়া

কেন শিক্ষা প্রতিষ্ঠানকে টার্গেট করছেন এরদোয়ান?
https://www.bbc.com/bengali/news/2016/07/160720_turkey_purge_erdogan

[illegible]

%E0%A6%AA%E0%A7%8D%E0%A6%B0%E0%A6%A4%E0%A6%BF-
%E0%A6%B8%E0%A6%AE%E0%A6%B0%E0%A7%8D%E0%A6%A5%E0%A6%A8-
%E0%A6%9C%E0%A6%BE%E0%A6%A8%E0%A6%BE%E0%A6%9A%E0%A7%8D%E0%A6%9
B%E0%A7%87-
%E0%A6%A4%E0%A7%81%E0%A6%B0%E0%A6%B8%E0%A7%8D%E0%A6%95%E0%A7%87
%E0%A6%B0-%E0%A6%AE%E0%A6%BE%E0%A6%A8%E0%A7%81%E0%A6%B7/g-19427123

6. মৃত্যুদণ্ডের বিধান ফিরিয়ে আনতে এর্দোয়ানের আহ্বান
<https://www.dw.com/bn/%E0%A6%AE%E0%A7%83%E0%A6%A4%E0%A7%8D%E0%A6%AF%E0%A7%81%E0%A6%A6%E0%A6%A3%E0%A7%8D%E0%A6%A1%E0%A7%87%E0%A6%B0-%E0%A6%AC%E0%A6%BF%E0%A6%A7%E0%A6%BE%E0%A6%A8-%E0%A6%AB%E0%A6%BF%E0%A6%B0%E0%A6%BF%E0%A7%9F%E0%A7%87-%E0%A6%86%E0%A6%A8%E0%A6%A4%E0%A7%87-%E0%A6%8F%E0%A6%B0%E0%A7%8D%E0%A6%A6%E0%A7%8B%E0%A7%9F%E0%A6%BE%E0%A6%A8%E0%A7%87%E0%A6%B0-%E0%A6%86%E0%A6%B9%E0%A7%8D%E0%A6%AC%E0%A6%BE%E0%A6%A8/a-19455673>
7. আমরা আত্মসমর্পণ করবো না
<https://www.dw.com/bn/%E0%A6%86%E0%A6%AE%E0%A6%B0%E0%A6%BE-%E0%A6%86%E0%A6%A4%E0%A7%8D%E0%A6%AE%E0%A6%B8%E0%A6%AE%E0%A6%B0%E0%A7%8D%E0%A6%AA%E0%A6%A8-%E0%A6%95%E0%A6%B0%E0%A6%AC%E0%A7%87%E0%A6%BE-%E0%A6%A8%E0%A6%BE/a-36220746>

Prothom Alo haberleri-

1. তুরস্ক: অস্বস্তি থেকেই অভ্যুত্থান চেষ্টা
<https://www.prothomalo.com/world/europe/%E0%A6%A4%E0%A7%81%E0%A6%B0%E0%A6%B8%E0%A7%8D%E0%A6%95-%E0%A6%85%E0%A6%B8%E0%A7%8D%E0%A6%AC%E0%A6%B8%E0%A7%8D%E0%A6%A4%E0%A6%BF-%E0%A6%A5%E0%A7%87%E0%A6%95%E0%A7%87%E0%A6%87-%E0%A6%85%E0%A6%AD%E0%A7%8D%E0%A6%AF%E0%A7%81%E0%A6%A4%E0%A7%8D%E0%A6%A5%E0%A6%BE%E0%A6%A8-%E0%A6%9A%E0%A7%87%E0%A6%B7%E0%A7%8D%E0%A6%9F%E0%A6%BE>
2. তুরস্কে অভ্যুত্থান ব্যর্থ যে কারণে
<https://www.prothomalo.com/world/europe/%E0%A6%A4%E0%A7%81%E0%A6%B0%E0%A6%B8%E0%A7%8D%E0%A6%95%E0%A7%87-%E0%A6%85%E0%A6%AD%E0%A7%8D%E0%A6%AF%E0%A7%81%E0%A6%A4%E0%A7%8D%E0%A6%A5%E0%A6%BE%E0%A6%A8-%E0%A6%AC%E0%A7%8D%E0%A6%AF%E0%A6%B0%E0%A7%8D%E0%A6%A5-%E0%A6%AF%E0%A7%87-%E0%A6%95%E0%A6%BE%E0%A6%B0%E0%A6%A3%E0%A7%87>
3. তুরস্ক এখন কোন পথে যাবে?
<https://www.prothomalo.com/opinion/column/%E0%A6%A4%E0%A7%81%E0%A6%B0%E0%A6%B8%E0%A7%8D%E0%A6%95-%E0%A6%8F%E0%A6%96%E0%A6%A8-%E0%A6%95%E0%A7%8B%E0%A6%A8-%E0%A6%AA%E0%A6%A5%E0%A7%87-%E0%A6%AF%E0%A6%BE%E0%A6%AC%E0%A7%87>
4. তুরস্কে হচ্ছেটা কী?
<https://www.prothomalo.com/world/europe/%E0%A6%A4%E0%A7%81%E0%A6%B0%E0%A6%B8%E0%A7%8D%E0%A6%95%E0%A7%87-%E0%A6%B9%E0%A6%9A%E0%A7%8D%E0%A6%9B%E0%A7%87%E0%A6%9F%E0%A6%BE-%E0%A6%95%E0%A7%80>

- ## Inqilab haberleri

- 101

%E0%A6%AA%E0%A6%BE%E0%A6%B0%E0%A7%8D%E0%A6%B2%E0%A6%BE%E0%A6%AE%E0%A7%87%E0%A6%A8%E0%A7%8D%E0%A6%9F%E0%A7%87-%E0%A6%AC%E0%A6%BF%E0%A6%B0%E0%A6%B2-%E0%A6%90%E0%A6%95%E0%A7%8D%E0%A6%AF

4. সিএনএন-লাইভে অভ্যুত্থান সফলের কৌশল শেখাচ্ছিলেন সিআইএ'র সাবেক গোয়েন্দারা!
<https://www.dailyinqilab.com/article/28438/%E0%A6%B8%E0%A6%BF%E0%A6%8F%E0%A6%A8%E0%A6%8F%E0%A6%A8-%E0%A6%B2%E0%A6%BE%E0%A6%87%E0%A6%AD%E0%A7%87-%E0%A6%85%E0%A6%AD%E0%A7%8D%E0%A6%AF%E0%A7%81%E0%A6%A4%E0%A7%8D%E0%A6%A5%E0%A6%BE%E0%A6%A8-%E0%A6%B8%E0%A6%AB%E0%A6%B2%E0%A7%87%E0%A6%B0-%E0%A6%95%E0%A7%8C%E0%A6%B6%E0%A6%B2-%E0%A6%B6%E0%A7%87%E0%A6%96%E0%A6%BE%E0%A6%9A%E0%A7%8D%E0%A6%B%E0%A6%BF%E0%A6%B2%E0%A7%87%E0%A6%A8-%E0%A6%B8%E0%A6%BF%E0%A6%86%E0%A6%87%E0%A6%8F%E0%A6%B0-%E0%A6%B8%E0%A6%BE%E0%A6%AC%E0%A7%87%E0%A6%95-%E0%A6%97%E0%A7%8B%E0%A7%9F%E0%A7%87%E0%A6%A8%E0%A7%8D%E0%A6%A6%E0%A6%BE%E0%A6%B0%E0%A6%BE>
5. সাক্ষাৎকার গুলেন যুক্তরাষ্ট্রের নাগরিক হলেও দেশটি কোনো সন্ত্রাসীকে রাখতে পারে না
<https://www.dailyinqilab.com/article/29552/%E0%A6%B8%E0%A6%BE%E0%A6%95%E0%A7%8D%E0%A6%B7%E0%A6%BE%E0%A7%8E%E0%A6%95%E0%A6%BE%E0%A6%B0-%E0%A6%97%E0%A7%81%E0%A6%B2%E0%A7%87%E0%A6%A8-%E0%A6%AF%E0%A7%81%E0%A6%95%E0%A7%8D%E0%A6%A4%E0%A6%B0%E0%A6%B%E0%A6%B7%E0%A7%8D%E0%A6%9F%E0%A7%8D%E0%A6%B0%E0%A7%87%E0%A6%B0-%E0%A6%A8%E0%A6%BE%E0%A6%97%E0%A6%B0%E0%A6%BF%E0%A6%95-%E0%A6%B9%E0%A6%B2%E0%A7%87%E0%A6%93-%E0%A6%A6%E0%A7%87%E0%A6%B6%E0%A6%9F%E0%A6%BF-%E0%A6%95%E0%A7%8B%E0%A6%A8%E0%A7%8B-%E0%A6%B8%E0%A6%A8%E0%A7%8D%E0%A6%A4%E0%A7%8D%E0%A6%B0%E0%A6%B%E0%A6%B8%E0%A7%80%E0%A6%95%E0%A7%87-%E0%A6%B0%E0%A6%BE%E0%A6%96%E0%A6%A4%E0%A7%87-%E0%A6%AA%E0%A6%BE%E0%A6%B0%E0%A7%87-%E0%A6%A8%E0%A6%BE>
6. জননায়ক এরদোগান
<https://www.dailyinqilab.com/article/28242/%E0%A6%95%E0%A7%81%E0%A6%AE%E0%A6%BF%E0%A6%B2%E0%A7%8D%E0%A6%B2%E0%A6%BE%E0%A6%B0-%E0%A6%86%E0%A6%A6%E0%A6%BE%E0%A6%B2%E0%A6%A4%E0%A7%87-%E0%A6%8F%E0%A6%B8%E0%A6%BF%E0%A6%86%E0%A6%87-%E0%A6%AB%E0%A7%81%E0%A6%A1%E0%A6%B8%E0%A7%87%E0%A6%B0-%E0%A6%9A%E0%A6%BE%E0%A6%B0-%E0%A6%95%E0%A6%B0%E0%A7%8D%E0%A6%AE%E0%A6%95%E0%A6%B0%E0%A7%8D%E0%A6%A4%E0%A6%BE%E0%A6%B0-%E0%A6%AC%E0%A6%BF%E0%A6%B0%E0%A7%81%E0%A6%A6%E0%A7%8D%E0%A6%A7%E0%A7%87-%E0%A6%AE%E0%A6%BE%E0%A6%AE%E0%A6%B2%E0%A6%BE>